

T.C
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜZİK ANA SANAT DALI
YAYLI ÇALGILAR SANAT DALI
SANATTA YETERLİK TEZİ

**AZERBAYCAN BESTECİLERİNİN ESERLERİNDE
VİYOLONSELİN YERİ**

LEYLİ AKBAROVA

TEZ DANIŞMANI

DOÇ.AMİN BAY SAPAYEV

EDİRNE - 2012

Tezin Adı: Azerbaycan Bestecilerinin Eserlerinde Viyolonselın Yeri

Hazırlayan: Leyli Akbarova

ÖZET

Yapılan araştırmalar sonucu, Azerbaycan bestecilerinin eserlerinde yaratıcılığın sadece Azerbaycan sınırlarında değil, O'nun sınırlarından uzaklarda da yapıldığı, yabancı araştırmacıların araştırma objesi olarak belirlenmiştir. Azerbaycan müziğinde viyolonsel alanında yazılan ilk besteler, ilk Profesyonel Besteci Asaf Zeynallı tarafından 1920-1930 yılları arasında yazılmıştır. Bu eserlerin başında “Koyunlar”, “Mugamsayağı” ve “Ninni” gelmektedir.

Ünlü Azerbaycan Bestecisi Üzeyir Hacıbeyli Azerbaycan müziğinde ilk klasik müzik temellerini atmış olup, kendisi 20. yüzyılın birinci yarısında “Arşın Mal Alan” Müzik Komedi, “Köroğlu” Operası'nı bestelemiştir. Ünlü Besteci Müslim Magomayev “Şah İsmail” Operası'nı ve Afrasiyab Badalbeyli “Kız Kulesi” balesini yazarak Ü. Hacıbeyli'nin yolunda devam etmişlerdir. Azerbaycan bestecileri bu büyük eserlerin temaları üzerinde viyolonsel için de eserler bestelemiştir. Bu besteciler; Süleyman Aleskerov, Fikret Amirov, Sabir ALiyev, Musa Mirzoyev, Tofik Bakıhanov, Vasıf Adıgözelov, Firengiz Alizade ve Oktay Zülfigarov'dur. Yaylı Çalgılar için yazılmış bir takım besteler hem çocuklar için eserler, hem de büyük konçerto ve sonat form kapsamında Azerbaycan bestecilerinin bu alanda belirli başarıları profesyonel Azerbaycan Müziği kültürünün gelişimine büyük önem kazandırmışlardır. Sonuç olarak bu araştırmada, Azerbaycan bestecilerinin eserlerinde viyolonselın yerinin anlaşılabilmesi ve Azerbaycan bestecilerine ait eserlerin tarihçesinin doğru algılanabilmesi için yapılabilecekler incelenmiştir.

Anahtar Kelime: Viyolonsel, Asaf Zeynallı, Konçerto, Sonat, Azerbaycan Besteleri.

Name of the Thesis: Place of violoncello in Azerbaijan composers Works**Prepared by: Leyli Akbarova****ABSTRACT**

The creativity of Azerbaijan music was the object of research not only in Azerbaijan. Foreign researchers showed interest in this field as well. The first compositions of violoncello music was written by the first professional composer Asaf Zeynally between years of 1920-1930. They are known as “Koyunlar”, “Mugamsayagi” and “Ninni”.

The famous Azerbaijani composer Uzeyir Hajibeyli, laid a solid foundation of classical music in Azerbaijan. In the first half of 20th century he composed musical comedy “Arshin Mal Alan” and “Koroglu” Opera. His successors, the famous composer Muslim Magomayev and Afrasiyab Badalbeyli became famous with “Shah Ismail” Opera and “Maiden's Tower” balet.

Following the great example Azerbaijan composers have created compositions for violoncello. These composers are Suleyman. Aleskerov, Fikret Amirov, Sabir Aliyev, Musa Mirzoyev, Tofik Bakihanov, Vasif Adigozalov, Firengiz Alizadeh Oktay Zulfugarov.

A number of compositions for strings including compositions for children and a great part of the concertos and sonatas have contributed great importance to the professional development of Azerbaijan musical culture. The conclusion: In this study the place of violoncello in the works of Azerbaijan composers and history of the pieces of Azerbaijan composers were investigated.

Keywords: Cello, Asaf Zeynally, Concerto, Sonata, Azerbaijan compositions

TEŞEKKÜR

Bu tezin hazırlamasında, kaynak araştırması ve verilerin değerlendirilmesinde engin bilgi ve tecrübesiyle benden desteğini esirgemeyen Trakya Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Okul Müdürü ve Müzik Sanat Dalı Başkanı Sayın Prof. Süleyman Sırrı Güner'e , danışmanım Trakya Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Yaylı çalgılar Sanat Dalı Öğretim Üyesi Doçent Aminbay Sapayev'e, yardımları için İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Öğretim Üyesi Prof. Eldar İskenderov'a, sonsuz sabrı ve desteği ile eşim Trakya Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Öğretim Üyesi Doç. Ali Akbarov'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

Özet.....	i
Abstract.....	ii
Teşekkür	iii
İçindekiler	iv
Örnekler Listesi.....	vii

BÖLÜM I

GİRİŞ	1
1.1 Problem	5
1.1.1 Alt Problemler	5
1.2 Amaç.....	6
1.3 Önem	6
1.4 Sınırlılıklar.....	6
1.5 Tanımlar	6

BÖLÜM II

YÖNTEM.....	11
2.1 Araştırma Modeli.....	11
2.2 Evren ve Örneklem	11
2.3 Verilerin Toplanması ve Çözümü.....	11

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUMLAR	12
3.1 Birinci Alt Problem, Azerbaycan’da Viyolonselin İcrasına Yönelik Temellerin Oluşturulması	12
3.2 İkinci Alt Problem, Azerbaycan Müziğinde Yaylı Çalgılar İcracılığının Gelişiminde Viyolonselin Yeri.....	27
3.3 Üçüncü Alt Problem, Tofik Bakıhanov’un Viyolonsel ve Senfonik Orkestra İçin 1 No’lu Konçertosunun İncelenmesi.....	59
3.4 Dördüncü Alt Problem, Azerbaycan Müziğinde Vladimir Anşeleviç’in Viyolonsel Müzik Okulundaki Yeri.....	75

3.5 Beşinci Alt Problem, Azerbaycan Müziğinde Sabir Aliyev'in Viyolonsel Müzik Okulundaki Yeri	80
---	-----------

3.5.1 Azerbaycan Müziğinde Viyolonsel Sanatçısı Sabir Aliyev'in Viyolonsel için Yazdığı Eserlerin İncelenmesi	82
--	-----------

BÖLÜM IV

SONUÇLAR VE ÖNERİLER	109
-----------------------------------	------------

KAYNAKÇA	111
-----------------------	------------

EKLER.....	114
-------------------	------------

EK-1 Azerbaycan Bestecilerinin Viyolonsel İçin Yazdığı Bazı Eserler ve Bu Eserleri İcra Eden Viyolonsel Sanatçıları.....	115
---	------------

ÖRNEKLER LİSTESİ

Örnek 1: Asaf Zeynallı'nın iki viyolonsel için yazmış olduğu düette “Koyunlar Halk Şarkısı” ndan bir kesit	34
Örnek 2: Tofik Bakıhanov'un 2 no'lu viyolonsel sonatında kullandığı “Kalenin Dibinde Halk Şarkısı” ndan bir kesit	40
Örnek 3: Eldar İskenderov'un solo viyolonsel için yedi klasik Azerbaycan makamından “Rast Makamı”ndan bir kesit	52
Örnek 4: Eldar İskenderov'un solo viyolonsel için yedi klasik Azerbaycan makamından “Şur Makamı” ndan bir kesit.....	53
Örnek 5: Eldar İskenderov'un solo viyolonsel için yedi klasik Azerbaycan makamından “Zabul Segâh Makamı” ndan bir kesit	54
Örnek 6: Eldar İskenderov'un solo viyolonsel için yedi klasik Azerbaycan makamından “Çahargah Makamı” ndan bir kesit	55
Örnek 7: Eldar İskenderov'un solo viyolonsel için yedi klasik Azerbaycan makamından “Şüşter Makamı” ndan bir kesit	56
Örnek 8: Eldar İskenderov'un solo viyolonsel için yedi klasik Azerbaycan makamından “Hümayun Makamı”ndan bir kesit.....	57
Örnek 9: Eldar İskenderov'un solo viyolonsel için yedi klasik Azerbaycan makamından “Bayatı-Şiraz Makamı” ndan bir kesit	58
Örnek 10: Tofik Bakıhanov'un, viyolonsel ve senfonik orkestra için 1 no'lu konçertosundan bir kesit	66
Örnek 11: Tofik Bakıhanov'un viyolonsel ve senfonik orkestra için 1 no'lu konçertosundan bir kesit	69

Örnek 12: Tofik Bakıhanov'un viyolonsel ve senfonik orkestra için 1 no'lu konçertosunun 2. bölümünden bir kesit.	72
Örnek 13: Sabir Aliyev'in viyolonsel ve piyano için yazdığı kitabından "On Dört" isimli parçadan bir kesit	85
Örnek 14: Sabir Aliyev'in viyolonsel ve piyano için yazdığı kitabından "Ninni" isimli parçadan bir kesit	86
Örnek 15: Sabir Aliyev'in viyolonsel ve piyano için yazdığı kitabından "Tesnif" isimli parçası	90
Örnek 16: Sabir Aliyev'in viyolonsel ve piyano için yazdığı kitabından "Tesnif" isimli parçasının devamı	91
Örnek 17: Sabir Aliyev'in viyolonsel ve piyano için yazdığı kitabından "On Dört" isimli parçasının 1. / 16. ölçülerinden bir kesit	92
Örnek 18: Sabir Aliyev'in viyolonsel ve piyano için yazdığı kitabından "On Dört" isimli parçasının 17./ 32. ölçülerinden bir kesit	93
Örnek 19: Sabir Aliyev'in viyolonsel ve piyano için yazdığı kitabından "İnnabı" isimli parçasının 9./ 24. ölçülerinden bir kesit	95
Örnek 20 Sabir Aliyev'in viyolonsel ve piyano için yazdığı kitabından "İnnabı" isimli parçasının 25./ 40. ölçülerinden bir kesit	96
Örnek 21: Sabir Aliyev'in viyolonsel ve piyano için yazdığı kitabından "Ninni" isimli parçasının 4./ 13. ölçülerinden bir kesit	97
Örnek 22: Sabir Aliyev'in viyolonsel ve piyano için yazdığı kitabından "Derbendi" isimli parçası	98
Örnek 23: Sabir Aliyev'in viyolonsel ve piyano için yazdığı kitabından "Derbendi" isimli parçasının devamı	99

Örnek 24: Sabir Aliyev’in viyolonsel ve piyano için yazdığı kitabından “Derbendi” isimli parçasının devamı	100
Örnek 25: Sabir Aliyev’in viyolonsel ve piyano için yazdığı kitabından “Tavuğum” isimli parçası	101
Örnek 26: Sabir Aliyev’in viyolonsel ve piyano için yazdığı kitabından “Tavuğum” isimli parçasının devamı	102
Örnek 27: Sabir Aliyev’in viyolonsel ve piyano için yazdığı kitabından “Irak-Gerayi” isimli parçası.....	104
Örnek 28: Sabir Aliyev’in viyolonsel ve piyano için yazdığı kitabından “Irak-Gerayi” isimli parçasının devamı.....	105

BÖLÜM I

GİRİŞ

Tarihsel süreç içerisinde, yaylı çalgılar ailesinden viyolonsel, fiziksel olarak gelişimi yüzyıllar öncesine dayanmaktadır. Viyolonsel 15. Yüzyıldan 18. Yüzyılın yarısına kadar süren proseslerden geçerek ve gelişim de göstererek, yerini keman ailesinin bir üyesi olarak oturtmuştur. Özellikle İtalya’da halk şenliklerinde ve bayramlarda viyolonsel, atası viyola da gamba olarak kullanılmıştır.

Viyolonsel, viyola da gambadan farklı olarak, daha çok, kuvvetli teknik olanaklara, zengin ve kuvvetli ses rengine sahip olmuştur. Viyolonsel gelişim tarihinde önemli yer tutan yaylı ustaları ailesi; Amati, Gvarneri ve Stradivari, viyolonsel aletinin hangi ağaçtan yapılmasında ve viyolonsel ayrı ayrı parçalarının ölçülerinin oturtulmasında, çok büyük rol oynamışlardır. A.Stradivari 18. Yüzyılın sonlarında viyolonsel aletini birçok yeni değişiklikler yaparak bugün kullanılan haline getirmiştir. Ünlü Alman viyolonsel sanatçısı Golterman’ in 1862 yılında yaptığı bir takım viyolonsel üzerindeki yenilikler ile 19.yüzyılın sonunda viyolonsel, büyük konserlerde ve orkestranın gelişimde son çağdaş hali ile daha da ileriye doğru bir adım atmıştır.

Viyolonsel gelişimi ile beraber bestecilerin, viyolonsel için yazmış olduğu eserlerin repertuarı genişlemiş ve icracılık daha da kendini göstermeye başlamıştır. Viyolonsel için en belirgin örnekler; J.S.Bach’ın ve L.Boccherini’ nin ve J.Haydn nın bestelemiş olduğu eserlerdir. Viyolonsel tarihinde, viyolonsel icra yönünden gelişmesi, müzik okullarında gözle görülür biçimde yoğunlaşarak, evrensel olarak dünyaca tanınmaya ve müzisyenler tarafından tercih edilmeye başlanmıştır.

Bu müzisyenlerin arasında L.Boccherini, Duport kardeşler, B.Romberg, rus K.Davıdov ve O'nun öğrencileri; A.Verjiloviç, A. Brandukov yer almaktadır. Bu müzisyenler sayesinde, viyolonsel icra açısından çok büyük gelişmeler göstermiş ve yeni müzikte yerini almıştır.

Viyolonsel tarihinde önemli yer tutan büyük müzisyenler arasında; S.Kozolupov ve A. Ştrimmer, viyolonsel icracılığında temel taşları oturttarak, yeni nesil müzisyenlerinin, icracılık alanındaki çalışmalarına önderlik etmişlerdir. Bu iki önemli isim; Viyolonsel alanında ve icracılıkta yapmış oldukları bütün çalışmaları toparlayarak, Leopold Rostropoviç'e ve sonra O'nun oğlu olan Mstislav Rostropoviç'e aktarmışlardır.

1924 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti'nin büyük sanatçısı; Ü. Hacıbeyli tarafından, viyolonsel sanatçısı L. Rostropoviç, Azerbaycan Devlet Konservatuarına davet edilmiştir. L. Rostropoviç Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nın viyolonsel alanında ilk temel taşı oturtturmuştur. Konservatuar'da viyolonsel bölümü, 'O'nun gelmesiyle faaliyete başlamıştır.

20.yüzyılın başlarında, Üzeyir Hacıbeyli tarafından, Azerbaycan profesyonel müziğinin temeli konulmuştur. Sonraki aşamasında eşsiz olarak üstünlük gösteren, geleneksel profesyonel Azerbaycan müziğinin ve makamlarının, ortaya çıkarılması ile gelecek nesil müzisyenlere iletilmesi, Azerbaycan müzik sanatında önemli bir olay olmuştur. Bu durum, Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nda; bestecilik, opera oda müziği, senfonik orkestra ve enstrümantal müzik gibi alanlarda bir çok yenilik getirmiştir.

Ü. Hacıbeyli' nin bestelediği ilk Azerbaycan milli operası "Leyla ve Mecnun" ve diğer önemli besteci M. Magomayev'in "Şah İsmail" operası, Azerbaycan müziğinde çok önemli bir yerde olup, diğer gelecek olan bestecilere yol gösterici niteliktedir.

Azerbaycan müziğinde, oda müziği alanında ilk örnekler 1920 ve 1930 yılları arasında ortaya çıkmıştır. İlk oda müziği eserini, ünlü besteci Ü. Hacıbeyli ve diğer önemli besteci A.Zeynallı bestelemiştir. Azerbaycan müziğinde, minyatür tarzda oda müziği dalında ilk örnekler A. Zeynallı'nın eseri: iki viyolonsel ve piyano için “Koyunlar” ve “Ninni” adlı parçaları olmuştur.

Ayrıca Ü. Hacıbeyli'nin “Aşıksayağı” piyanolu yaylı triosu da aynı zamanlarda yazılmış olup, oda müziği tarzının olanaklarını büyötmüştür. Azerbaycan milli müzik hazinesini de zenginleştiren bu eser, günümüze kadar gelmiştir. Bu eser ile Ü. Hacıbeyli keman, viyolonsel ve piyano gibi Avrupa enstrümanlarını Azerbaycan müzik kültürüne dâhil ederek aynı zamanda müzik hayatında ve profesyonel icracılıkta belirli bir yere oturtmuştur.

Azerbaycan Cumhuriyeti müzik kültüründeki gelişmeler ile icracılık alanındaki gelişmeler, paralel olarak kendini göstermektedir. Enstrümantal müzik alanındaki gelişmeler, yaylı çalgılar ailesinden viyolonselin icracılık ve teknik özelliklerini de geliştirmiştir.

Ünlü viyolonsel sanatçısı L.Rostropoviç, Azerbaycan'da ilk yaylı çalgılar kuartetini kurmuştur. Bu kuartet ile paralel olarak profesyonel anlamda eğitim verdiği viyolonsel alanındaki ilk öğrencileri; Asaf Zeynallı, Alekper Daşdamirov'dur. Bu iki ismin, Azerbaycan viyolonsel sanatında çok önemli yerleri vardır.

Azerbaycan'da viyolonsel alanında, icracılık ve profesyonel anlamda öğrenci yetiştirme alanında önemli isimlerden bazılarını belirtmek gerekirse; V.Anşeleviç, İ.M. Turiç, ve A.S. Svarts gibi viyolonsel sanatına emek veren sanatçı ve eğitimciler olduğunu görürüz. Bunların dışında dikkat çekici nitelikte vurgulanması gereken isim, ünlü viyolonsel sanatçı ve öğretmeni Prof. Sabir Aliyev dir .

İlk olarak V.Anseleviç'in sınıfında okumuş, daha sonra İ.M.Turiç'in viyolonsel sınıfında eğitimini tamamlayarak zirveye tırmanan S. Aliyev, Azerbaycan viyolonsel okulunun kurucusu ve viyolonsel sanatçısı olarak eşi bulunmaz bir müzik tarzına sahiptir.

Prof. S. Aliyev, Azerbaycan viyolonsel okulunda bir çok başarılı viyolonsel sanatçıları yetiştirmiştir. Onların arasında; Rasim Abdullayev, Yuri Abdullayev, Eldar İskenderov önemli isimlerdir. Bu isimler Azerbaycan viyolonsel sanatının icrasını çok yönden geliştirip, kendilerinden sonra gelen nesile kadar taşımışlardır.

Azerbaycan müziğinde bestecilik alanında ilk temelleri atarak dünya müziğine duyuran, büyük bestecilerden bahsetmek gerekirse; Gara Garayev, Fikret Amirov, Cahangir Cahangirov, Tofik Guliyev, Arif Melikov, Hayyam Mirzazade, Ağsın Alizade, Frengiz Alizade, Tofik Bakihanov, Oktay Zülfigarov gibi birçok değerli isim Azerbaycan Cumhuriyeti'ne oldukça büyük eserler ve çalışmalar bırakmışlardır. Bu eserlerden bazılarını söylemek gerekirse; Gara Garayev'in "Yedi Güzel" ve "Yıldırım Yollar" baletleri, Arif Melikov'un "Aşk Efsanesi", Fikret Amirov'un "Binbir Gece" baleti ve senfonik makamları en önemlileri arasındadır.

Bunun dışında, Azerbaycan bestecileri viyolonsel için birçok konçerto, sonat, piyano eşlikli parçalar ve oda müziği parçaları bestelemişlerdir. Bu eserleri viyolonsel dalında ve icracılığında eğitim gören viyolonselciler repertuarlarına ve konser programlarına almaktadır. Bu önemli eserlerin bestecileri Oktay Zülfigarov, Vasıf Adıgüzelov, Süleyman Aleskerov, Sevda İbrahimova, Azer Rzayev, Eşref Abbasov, Nazim Aliverdibeyov, Aziz Azizli, Tofik Bakihanov, Firengiz Alizade, Bariz Zeydman, Dilara Kerimova gibi önemli isimlerdir.

Hazırlanan bu tez ile Azerbaycan Cumhuriyeti bestecilerinin eserlerinde, viyolonselin önemi ve icracılığı tüm detayları ile sunulmuştur. Azerbaycan bestecilerinin eserlerindeki yorum ve eserlerin form olarak yapısının incelenmesi ile viyolonselin önemi açıklanmıştır.

Azerbaycan'da viyolonsel sanatçılarının icralarının viyolonsel sanatına getirmiş olduğu yenilikler ve yapmış oldukları çalışmalar bu araştırmada anlatılıp, viyolonsel sanatı tanıtılmıştır. Sonuç olarak bu araştırmanın Azerbaycan dışındaki ülkelerde viyolonsel eğitimi gören müzisyenlere bu konuda ışık tutması hedeflenmiştir.

1.1 Problem

Bu araştırmanın problemi; Azerbaycan Bestecilerinin Eserlerinde Viyolonselin Yeri'dir.

1.1.1 Alt Problemler

1. Birinci Alt Problem; Azerbaycan'da Viyolonselin İcrasına Yönelik Temellerin Oluşturulması
2. İkinci Alt Problem; Azerbaycan Müziğinde Yaylı Çalgılar İcracılığının Gelişiminde Viyolonselin Yeri
3. Üçüncü Alt Problem; Tofik Bakıhanov'un Viyolonsel ve Senfonik Orkestra için 1 no'lu Konçertosunun İncelenmesi
4. Dördüncü Alt problem; Azerbaycan Müziğinde Vladimir Anşeleviç'in Viyolonsel Müzik Okulundaki Yeri
5. Beşinci Alt Problem; Azerbaycan Müziğinde Sabir Aliyev'in Viyolonsel Müzik Okulundaki Yeri

1.2 Amaç

Bu araştırmanın amacı;

Azerbaycan bestecilerin yazdığı konçerto, sonat ve piyeslerde, viyolonselin müzikal olarak önemini tespit etmek, bu eserlerin daha kolay, açık bir şekilde çalınabilmesini sağlamakla beraber, Azerbaycan bestecilerinin kişiliğini ve müzikal stilini daha bilinçli bir şekilde kavranmasını sağlamaktır.

1.3 Önem

Bu araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular ve öneriler doğrultusunda, Azerbaycan bestecilerinin eserlerinin daha iyi anlaşılması, viyolonselin rolü ile müzik stillerinin uygun ve doğru yorumlanmaları bu araştırmanın önemini vurgulanmaktadır.

1.4 Sınırlılıklar

Bu araştırma, Azerbaycan bestecilerinin yazdığı eserlerde viyolonselin rolü ve öneminin tespit edilmesi ile sınırlandırılmıştır.

1.5 Tanımlar

Adagio: Yavaş tempo.

Akustik: Sesle, sesin doğumu özellikleri ulaşımı ve alımı ile uğraşan fizik bilimi kolu.

Allegro non troppo: Çok hızlı değil.

Allegro: Önceleri yalnız 'mutlu' ve 'sevinçli' anlamlarına gelirdi. Günümüz de hızlı tempoyu anlatmak için kullanılır.

Anarmonik: Sesdeş ; Ses yüksekliği bakımından birbirinin eş değeri olan notalar.¹

Andante: 'yörük' anlamına gelir. Orta yavaşlıkta tempo.

Arpej: Kırılarak seslendirilen akor. İtalyanca 'arpa' sözcüğünden gelir. Bir akorun seslerini arp gibi birbiri ardı sıra hızla seslendirme.²

Artikülâsyon: Seslerin bağlı çalış, kesik kesik çalış gibi farklı ifade şekillerine verilen ad.³

Cantabile: Şarkı söyler gibi.

Dinamik: seslerinde sanatında seslerin gürlük derecelerini belirten nüansların bir bütün olarak yarattığı müzikal hareket için kullanılan terim.⁴

Dolce: Tatlı ve yumuşak.

Entonasyon: ses yüksekliğinin doğru olması; bir eserin seslendirilmesinde perdeleri şaşmaz bir kesinlikte verebilmek; sesleri doğru çıkarmak.⁵

Ezgi: Kulağa hoş gelen ses veya söz dizisi.

¹ Say, *a.g.e.*,s.34

² Ahmet Say, *Müzik Sözlüğü*, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara 2002,s.34.

³ Say,*a.g.e.*,s.41.

⁴ Ahmet Say, *Müzik Sözlüğü*, Müzik ansiklopedisi yayınları, Ankara 2002,s.150

⁵ Say, *a.g.e.*, s.180

Konçerto: Genellikle orkestra eşliğinde bir çalgı için yazılmış, birinci bölüm canlı ve parlak, ikinci bölüm yavaş ve duygulu, üçüncü bölümü tekrar canlı olmak üzere 3 bölümden oluşan yazıldıkları çalgının tüm olanaklarını zorlayan, icra edecek sanatçının o çalgıda ustalaşmış olmasını gerektiren müzik yapısı.⁶

Makam: Bir sekizli dizinin 24 eşit olmayan aralığa bölündüğü yapı.

Motif: Bestecinin yapıtında ele alıp, yineleyerek kullandığı bir ezgi bölümü.⁷

Müzikal: Müzikli film ve müzik eşliğinde sahnelenen oyun .

Ostinato: Israrla sık tekrarlama, sürekli, inatçı.

Pipa: Çin telli halk aleti.

Piu Vivo: (İt.) Daha canlı, daha çabuk.

Pizzicato: Yaylı çalgılarda bir geçidin yayla değil, tellerin parmakla veya tırnakla çekilerek çalınacağını belirten terim.

Rejistr: (İng.) Ses alanı. Aynı ses rengi koşullarında bulunan perdeler grubu. Kalından inceye doğru belli aralıktaki sesleri kapsayan ses bölgesi.⁸

Ritim: Zaman içinde var olan müziğinin yeni zaman içinde belirtilmesi. Ritim müziğin 3 ana ögesinden biridir. Öbür ikisi melodi ve armonidir. Melodisiz ve armonisiz müzik olabilir ancak ritimsiz bir müzik düşünülemez.

⁶ Vural Sözer, *Müzik ansiklopedik sözlük*, Remzi Kitabevi, Geliştirilmiş Dördüncü Basım, İstanbul 1996, s.400

⁷ Feridun ÇALIŞIR, "Müzik Dili Sözlüğü", http://www.melodik.net/sozluk_muzik/ara.asp?look_for=motif, (22.08.2012), s.1-1.

⁸ Say, a.g.e. , s.447.

Senfoni: Büyük orkestra yapısı.

Solo: Tek, yalnız, tek sesçi yada çalıcı için yazılı beste.

Sonat: Bir ya da iki çalgı için yazılmış çok bölümlü, dil zenginliği ve anlatım gücü yüksek çalgı müziği seri ve onun yapılanmasını kesinleştiren form.⁹

Sonatine: (Fr.) Küçük kısa sonat.¹⁰

Stakkato: Notalarda belirtilen sesleri birbirine bağlamadan tek tek ayrı ayrı yorumlama.

Tempo: Müzikte sesin süresi üzerine kurulmuş, ses hareketlerinin süre ve hızlarını ölçmeye yarayan sistemlerin temeli.

Tını: Bir ses dalgasının tonunu neden olduğu işitsel olduğu kısaca sesin rengi.

Tonal: (Fr. İng.) (İt. Tonale) Bir merkez bir ses çerçevesinde kurulu melodik ve armonik uygunlukta yazılan, belirli tonaliteye bağlı sistemdeki müzik.¹¹

Transpozisyon: Bir müziği tümüyle koruyarak, özgün yazıldığı tondan başka bir tonaliteye aktarmak; Aktarım.¹²

Tril: Bir notanın bir üstteki notayla çok hızlı olarak sıralanması.

Troppo: çok.

⁹ Say, *a.g.e.*, s.484

¹⁰ Feridun ÇALIŞIR, "Müzik Dili Sözlüğü", http://www.melodik.net/sozluk_muzik/ara.asp?look_for=sonatine, (23.08.2012), s.1-1

¹¹ Aktüze, *a.g.e.*, s.594.

¹² Aktüze, *a.g.e.*, s.599

Tutti: Hep birlikte, hep beraber.

Unison: (İng.) İki enstrümanın, aynı notayı çalması.

Varyasyon: Bir temanın ayrıntılı formlarda ya da değiştirilmiş çeşitli halleridir.

Vibrato: Titreşim, salınım; daha duygulu ve güzel anlatım amacıyla sesin çok hafif ancak düzenli, çok sık ve hızlı salınım ile titretilmesi ile oluşan çok az frekans farklılıkları nedeniyle çıkan ses.¹³

¹³ İrkin aktüze, *Müziği Anlamak Ansiklopedik Müzik Sözlüğü*, Pan Yayıncılık, İstanbul 2003, s.636

BÖLÜM II

YÖNTEM

2.1 Araştırma Modeli

Bu araştırma, betimsel yönetime dayalı olarak gerçekleştirilmiştir.

2.2 Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni, Azerbaycan bestecilerinin bestelediği tüm eserler, örneklemi ise, Azerbaycan bestecilerinin, viyolonsel için besteledikleri eserler oluşturmaktadır.

2.3 Verilerin Toplanması ve Çözümü

Bu çalışmada verilerin elde edilmesinde görüşme ve alan taraması yöntemleri uygulanmıştır. Konunun içeriği ile ilgili uzman kişilerle görüşülmüş yabancı ve yerli kaynaklardan faydalanılarak araştırmanın amacına ulaşmak istenmiştir.

Toplanan bilgiler ve uzman şahıslarla yapılan çalışmalar sonucunda, Azerbaycan bestecilerin yazdığı eserlere dayalı verilere, kitaplar ve kaynaklar incelenerek ulaşılmıştır. Viyolonselin bu eserlerdeki önemi, tüm detayları ile iyi bir şekilde incelenip, eserlerin icrasında yararlı olabilmek için veriler çözümlenmiş ve yorumlanmıştır.

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUMLAR

3.1 Birinci Alt Problem

Azerbaycan'da Viyolonselin İcrasına Yönelik Temellerin Oluşturulması

20. yüzyılın başlarından bu yana, devrimden önce Azerbaycan'da özel müzik okulları, Rus müzik toplumunun Bakü Şubesi bünyesinde müzik sınıfları, 1901-1916 yıllarında müzik okulu kurulmuştur. Azerbaycan'da Sovyet hakimiyeti kurulduktan sonra, ülkede asıl profesyonel müzik eğitiminin her yönden gelişmesi için ortam oluşturulmuştur. 1920 - 1921 yılları arasında Bakü'de müzik kültürünü teşvik eden ve yaklaşık yedi bin müdavimi olan Halk konservatuvarı faaliyet göstermiştir.

Önemli bir şekilde belirtmek gerekirse, Halk konservatuvarının pedagojik içeriği yeterince geniş olup, bünyesinde 192 öğretmen çalışmaktadır.¹⁴ Bu öğretmenlerin çoğunluğu Rus Müzik Derneği Bakü Şubesi öğretmenleridir. Onların arasında Üzeyir Hacıbeyli'nin ifadesiyle söylenirse, "Bakü'nün en iyi öğretmenleri"¹⁵ vardır.

¹⁴ Azerbaycan'da Müzik eğitimi, *Azeri müzik Derlemesi*. Muzgiz Yayınları, Moskova 1961, s.280.

¹⁵ U.Hacıbeyov, *Azerbaycan Devlet Konservatuvarı*, Azərneşr Yayınları, Bakü 1972, s. 19.

Onların içerisinde V.İ.Blyuvşteyn, A.A.Aleksandrov, G. G. Şaroyev, Y.A. Dobrohotova (piyano), S.L.Bretanitski, U.M.Goldşteyn (keman), G.G.Okorokov, V.S. Dobrohotov (viyolonsel), M.İ.Çernyahovski (teori), M.A.Kolotov (Şan) en önemli isimlerdir. Ayrıca Azerbaycan Devlet Konservatuarı Halk konservatuarının pedagojik içeriği doğrultusunda geliştirilmiştir. Profesyonel müzisyen kadrolarının yetiştirilmesi problemi ilk defa burada ortadan kaldırılmıştır.

Bilindiği gibi, Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nın kurulması ve gelişmesinde, eğitim sürecinin düzenlenmesinde, genellikle konservatuarın müzik yaşamında; dahi besteci, akademisyen, 1939-1948 yıllarında da rektör olan ve dünyada çok iyi tanınan, Ü. Hacıbeyli' nin önemli rolü olmuştur. Ü. Hacıbeyli' nin 1922'de düzenlediği Azerbaycan Devlet Türk Müzik Okulu (sonrasında lise olan) 1926 yılında Azerbaycan Devlet Konservatuarı ile birleştirilmiştir.

Kurulduğu tarihten itibaren Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nda, öğretim sürecinde geleneksel Avrupa müziği ile birlikte, ulusal müzik mirasının öğrenilmesine büyük önem verilmiştir. Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nda bestecilik - teori, piyano, orkestra, şan bölümleri ile birlikte, Doğu Bölümü enstrümantal icracılık da açılmıştır. Sonrasında eğitim planına Ü. Hacıbeyli' nin çalışıp hazırladığı “Azerbaycan Halk Müziğinin Esasları Kursu” dâhil edilmiştir.

Azerbaycan Cumhuriyet'inde Avrupa eğitiminin gelişimi, bu alanda müzik kadrolarının yetiştirilmesi ve icracılık kültürünün oluşumu bilhassa Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nın içinde gerçekleştirilmiştir. Bu arada Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nın gelişiminde Rusya'nın S.Petersburg (Leningrad) ve Moskova şehirlerindeki konservatuarlarından mezun olan müzisyenler ve eğitimcilerden; İ. Buzdağı, M. Presman, L. Rostropoviç, B. Karagiçev, L. Ab, S. Bretanitski, G. Şaroyev, L. Rudolf, N. Çumakov, M. Brenner, B. Zeydman ve bir çok önemli müzisyenin hizmeti olmuştur.

1922-1926 yılları arasında Türk müzik lisesi faaliyet göstermiştir. Bu lise çeşitli müzik bölümleri uzmanlarını yetiştirmiştir. Ü. Hacıbeyli kısa bir zaman içinde yüksek vasıflı kadrolarının hazırlanmasında başarılı olmuştur.¹⁶ 1923 - 1924 öğretim yılında Türk Müzik lisesine 447 öğrenci kabul edilmiştir. Bunlardan 12 kişi viyolonsel öğrencisidir.¹⁷

İlginçtir ki, Azerbaycan Türk Müzik lisesinin, öğrencilerinden oluşan ve 1925 yılında oynanan "Arşın Mal Alan" operasına, Z.S. Gonçarov' un viyolonsel sınıfının öğrencileri; Nikolay Semyonov, Abuzittin Daşdemirov, Hüseyinli Abdülheg katılmıştır. Ayrıca onların arasında Asaf Zeynalli da olmuştur.¹⁸

1920 yıllarında, Müzik tarihinin akademik hayatının görüntüsü göz önüne alındığında anlaşıyor ki, öğretmen ve profesörler, yeni neslin müzisyen kadrolarının hazırlanması ile ciddi şekilde meşgul olmuştur. Özellikle keman, viyolonsel ve kontrbas sınıflarında sağlam gelenekler gelişmeye başlamıştır. Öğretmenler, yaylı çalgılar çalan öğrencilerin, sanatsal ve teknik kapasitesinin gelişmesine özel önem vermişlerdir. İ.S. Bach' ın polifonik eserleri "Çakona" ve diğer eserler müfredatta önemli yer tutmaktadır.

Orkestra komisyonunun bünyesinde 1924 yılından itibaren faaliyet gösteren öğrenci orkestrası vardır. İlk zamanlarda daha çok telli Azeri çalgılarından oluşan ve trio olarak faaliyet gösteren bu gruplar gittikçe genişleyerek senfonik içeriğe kadar gelişmiştir ve 1925 yılında oda müziği bölümü oluşmuştur.

O dönemde Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nın daimi yaylı kuarteti oluşmuştur. Düzenli faaliyete başlayan kuartetin bünyesinde tecrübeli öğretmenler S.L.Bretanitski (1. keman), N.İ.Tsimberov (2. keman), V.V. Adamski (viyola) ve Z.S. Gonçarov (viyolonsel) yer almıştır.

¹⁶ U.Hacıbeyov, *Azerbaycan Devlet Konservatuarı*, Azərneşr Yayınları, Bakü 1972, s.32

¹⁷ U.Hacıbeyov, *Azerbaycan Devlet Konservatuarı*, Azərneşr Yayınları, Bakü 1972, s.34

¹⁸ U.Hacıbeyov, *Azerbaycan Devlet Konservatuarı*, Azərneşr Yayınları, Bakü 1972, s.37

1925 yılında; Üzeyir Hacıbeyli, Devlet Konservatuarı'na Azerbaycanlı öğrencilerinin, Avrupa enstrüman üst düzey icra üslubun ve klasik müzik geleneklerini tam benimsemeleri için ünlü viyolonsel sanatçısı Prof Leopold Rostropoviç' i davet etmiştir.

Bu arada Petersburg Konservatuarı'nda Aleksandr Verjbiloviç' in sınıfını altın madalyayla bitiren Leopold Rostropoviç, henüz 23 yaşında iken müzik dünyasında özellikle Polonya'da, Fransa'da İngiltere'de, ABD'de ün kazanmıştır.

1911 yılında Paris'te ünlü İspanyol viyolonsel sanatçısı Pablo Kazals' dan ders almıştır. Sonraki birkaç yıl boyunca Leopold Rostropoviç, Berlin'de görev alarak elde ettiği başarılarla göre Mendelsonn müzesi tarafından İtalyan ünlü yaylı çalgılar ustası Gvarneri' nin yaptığı özel viyolonsele layık görülmüştür.

Leopold Rostropoviç'in Bakü'ye ilk gelişi 1914 yılında olmuştur. Sanatçı, hayır konserlerinde başarıyla çıkış yaparak senfonik orkestranın yaylı çalgılar grubunun içinde yer almıştır. O'nun repertuar seçimi ve mükemmel sanatı dinleyicilerin dikkatini çekmiştir. Leopold Rostropoviç'in Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nda çalışması tarihi bir olay olarak makalelere geçmiştir.¹⁹

1930-1941 yılları, Azerbaycan viyolonsel sanatının gelişmesi için yeni bir aşama olmuştur ve müzik kadrolarının kontenjanı arttırılmıştır. 1933- 1934 öğretim yılında Azerbaycan Devlet Konservatuarı ülkede "Yetenekli Çocuklar Grubu" nun oluşturulmasını sağlamıştır.

¹⁹ Ş.Haydarov . *L.V.Rostropoviç'in hayatından yeni sayfalar* ,Müzik dünyası Yayınları, 1914-1916 , (1-2/31 2007), s.213

K. Safaraliyeva bu grubun önde gelen eğitimcilerinden biridir. 1935 yılında "Yetenekli çocuklar grubu" nda eğitim gören 29 öğrenci arasında Bella Davidoviç (piyano), Viktor Razumovski (viyolonsel), Sabir Sadiyev (keman), sonraki yıllarda ise Zehra Cafarova (organ), İrina Abezgauz (müzikolog), L.V. Frolova (koro ve orkestra şefi) ve diğer başarılı öğrenciler olmuşlardır.

Azerbaycan Devlet Konservatuarı'na bağlı başka meslekten olan, ancak müzikle ilgilenmek isteyenler için bir "İşçi Fakültesi" kurulmuştur. Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nın bu fakültesinin, öğrenci yetiştirilmesinde büyük rolü olmuştur. Bir takım önemli öğretmenleri burada faaliyet göstermişlerdir. Örneğin "Cücelerim" çocuk şarkısının yazarı Gambar Hüseyinli viyolonsel üzerine burada A.S.Şvarts' dan ders almıştır.

Azerbaycan Devlet Konservatuarı 1930'lu yılların sonunda oda müziği bölümü derslerini A.S.Şvarts'a bırakmıştır. 1939 yılında V. Anşeleviç, konservatuarda viyolonsel sınıfı için faaliyet göstermek için davet almıştır. 1933 yılında öğrenci Senfoni Orkestrası'nın oluşturulması orkestra bölümü için en önemli olaydır. Orkestranın bünyesine İşçi Fakültesi'nin öğrencileri de alınmıştır.

Azerbaycan Devlet Konservatuarı Orkestra Bölümü'nde oldukça tecrübeli öğretmenler ders vermişlerdir. Bunların arasında; S. Şak, V. Anşeleviç, S. Berolski, S. Kuznetsov, V. Knyazkov, A. Kolpinski'nin adı geçmektedir.

1930 yılının sonunda Azerbaycan Devlet Konservatuarı Azerbaycan Cumhuriyeti'nin müzik hayatında rol oynamaya başlamıştır. Konservatuvarın bağlamında bir sürü sanat topluluğu oluşturulmuştur. Böyle sanat topluluklarından biri de 1937 yılında kurulan yaylı triosudur. Bu trioda konservatuar öğretmenleri, S. Bretanitski (keman), A. Şvarts (viyolonsel) ve M. Brenner (piyano) yer almışlardır.

1940 yılında Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nın otoritesi önemli ölçüde artmıştır. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin kültürel hayatının gelişmesini sağlayan, profesyonel düzeydeki uzmanların sayısı durmadan artmaktadır. Askeri olaylar öncesi Azerbaycan'da Devlet Yaylı Çalgılar Kuartet'i oluşturulmuştur. Kuartette yer alan sanatçılar; A. Aslanov (1. keman), S. Saidov (2. keman), A. Hacıyev (viyola) ve B. Haydarov (viyolonsel)dir. Onların sanatsal faaliyetleri dinleyiciler tarafından her zaman büyük ilgi görmüştür.

İkinci dünya savaşından sonra Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nda çeşitli meslekler üzerinde müzisyen kadroların hazırlanmasına verilen önem daha da artırılmıştır. 1946-1960 yıllarında Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nda çeşitli müzik bölümleri (özellikle viyolonsel) üzerinde çok fazla profesyonel müzisyenler yetiştirilmiştir.

Bu dönemde icracılık bölümü dört ana kolda (piyano, orkestra, şan ve koro şefliği) tam olarak sağlanmıştır. Orkestra icracılığı sanatı bunların içerisinde en önemlisi olmuştur. Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nın İrcacılık Bölümü öğretmeni F. Guluzade 1954'te Gnesin adına Moskova Devlet Müzik Pedagoji Enstitüsünde, A.K. Vlasov'un viyolonsel sınıfını bitirerek, 1962 yılından itibaren Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nda ilk olarak oda müziği bölümünde konsertmeyster daha sonra öğretmen olarak faaliyet göstermiştir.

1966 yılında viyolonsel alanında eğitimci olan F. Guluzade aynı zamanda Üzeyir Hacıbeyli adına Azerbaycan Devlet Senfoni Orkestrası'nın viyolonsel grubuna alınmış ve grup şefi çalışmıştır. Viyolonsel sanatçısı Azerbaycan'ın çeşitli yerlerinde solo konserler vermiştir. Azerbaycan Devlet Konservatuarı Yaylı Bölümü'nün gelişmesine yol açan etkenlerden biri de diğer cumhuriyetlerin müzik eğitim kurumları ile sanatsal ilişkileri olmuştur.

Konservatuvarın yaylı bölümünün birçok öğretmeni Azerbaycan Cumhuriyeti tarafından düzenli olarak eğitim amacıyla kariyerlerini yükseltmek için sanatsal bağlamda başka ülkelere gönderilmişlerdir. Diğer taraftan bölüme farklı cumhuriyetlerden müzik uzmanlarının davet edilmesi de müzik eğitiminin gelişmesinde gerekli ortamı sağlamıştır.

Dünyaca ünlü viyolonsel sanatçısı Mstislav Rostropoviç'in Azerbaycan Cumhuriyeti'nin viyolonsel sanatının gelişmesinde Bakü'de yaptığı ücretsiz masterclass derslerinin büyük etkisi olmuştur. Bu arada Bakü'de dünyaya açılan önemli müzisyen Mstislav Rostropoviç'in masterclass derslerinin tarihi çok eskiye dayanmaktadır (1964). Bu masterclass derslerinin kaynakları incelendiğinde "Sovetskaya Kultura"(Sovyet Kültürü) gazetesinin 23 Mayıs 1964 tarihli sayısından bir parçayı anmak uygundur. Büyük sanatçı:

*"Azerbaycanlı dostlarım beni çok faydalı, içten bir teklifle karşıladılar: Üzeyir Hacıbeyli adına Azerbaycan Devlet Konservatuvarı viyolonsel sınıfı eğitimi alan öğrenciler için, açık ders vermek teklifi.... Ben kendim için sevindirici bir olay keşfettim. Meğer, Azerbaycan Devlet Konservatuvarı viyolonsel sınıfının, oldukça yüksek mesleki ve sanatsal düzeyi varmış. Bu işte, benim büyük dostum, büyük eğitimci ve müzisyen, Azerbaycan Devlet Konservatuvarı viyolonsel Bölümü Başkanı Sabir Aliyev'in büyük katkıları inkâr edilemez. Büyük bir istekle sadece onu vurgulamak isterim ki viyolonsel çalan öğrencilerle çalışırken, benim Azerbaycanlı dostum, viyolonsel sanatının en gelişmiş yeniliklerinden, kazançlarından ve bulgularından faydalanmıştır."*²⁰ demiştir.

²⁰ E.İsgandarov . Mstislav Rostropoviç 'le geçen unutulmaz günler , "Müzik Dünyası Yayınları", 1(2) 2000, s. 40

Mstislav Rostropoviç'in verdiği masterclass dersleri daima yeni bulgu olarak adlandırılmıştır. Güçlü müzik duyumuna sahip olan ünlü sanatçı kendisinin 13 yaşında iken P.İ.Çaykovsky'nin "Rococo" konusunda varyasyonları öğrenip eseri hem piyano eşliğinde hem de orkestra ile birlikte çalmasına dair anılarını hatırlayarak şöyle demiştir:

"Ben bu eseri, 19 yaşında geldiğimde fark ettim ki: geçmişin teknik zorluklarından kurtulamamışım. Ancak, kendi tecrübemden ileri gelerek tavsiye ediyorum ki, eser ayrı ayrı ştrihlerle çalınsın. Örneğin, triolları dört sesin legatosu ile çalmak konusu ile ilgili vaktiyle etüd çalmıştım. Söylenenlerin üstesinden gelindikten sonra ise iki elementli üç legatolu Etüdler kullanılabilir. Örneğin, iki detaşe ve iki legato yahut iki detaşe ve üç legato. Bütün bunları iyi öğrendikten sonra önümüzdeki teknik zorluklardan korkmamak gerekir".²¹

1960 yılında Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nda oda müziği sınıfı oluşturulmuştur. Bu oda müziği sınıfının oluşturulması Azerbaycan Devlet Konservatuarı öğretim sürecini önemli ölçüde zenginleştirmiştir. Çeşitli genç müzisyenlerde icracılık sanatının sınırlarına ulaşabilmek isteği hayata geçmiş, çeşitli oda müziği toplulukları oluşturulmuştur.

Öncelikle Azerbaycan Devlet Konservatuarı Oda Müziği Bölümü'ne İ. M. Turiç başkanlık etmiştir. İ. M. Turiç 1937 yılında P.İ. Çaykovsky adına Moskova Devlet Konservatuarı'nı profesör S.M.Kozolupov' un sınıfını bitirmiştir. 1940 yılında M. İ. Yampolsky' nin doktora sınıfından mezun olan İ. M Turiç çok başarılı viyolonsel sanatçısı olarak kendisini icracılık faaliyetine adanmıştır.

İ.M. Turiç' in katılımıyla gerçekleştirilen oda müziği konserleri sürekli olarak dinleyiciler tarafından büyük ilgi görmüştür. 1947 yılından itibaren Azerbaycan Devlet Konservatuarı' nda Yaylı Çalgılar Bölümü faaliyete başlamıştır.

²¹E. İsgandarov . *Mstislav Rostropoviç'le geçen unutulmaz günler* ,“Müzik Dünyası”, 1(2) 2000, s.42

Burada İ. Turiç, viyolonsel alanında ders vererek, bir takım yetenekli viyolonsel icracıları yetiştirmiştir. Sabir Aliyev, İ. M. Turiç' in en sevimli öğrencisi ve O'nun gururu olmuştur. Genellikle İ. M. Turiç, öğrencinin müzik duyumunun gelişmesine ve viyolonselin ılımlı ses uyumunun belirmesine özel önem vermiştir.

1961 yılında V.Anşeleviç, Azerbaycan Devlet Konservatuarı Oda Müziği Bölümü, başkanlık görevine atanmıştır. O, kendi faaliyeti içinde 100'den fazla öğrenci yetiştirmiştir. Belirtilmelidir ki, V.Anşeleviç Tiflis Konservatuarı'ndan 1929 yılında profesör K. Minyar' ın (Beloruçevin) viyolonsel sınıfını bitirerek mezun olmuştur. Uzun yıllar Azerbaycan Devlet Senfoni Orkestrası'nda viyolonsel grup şefi olarak çalışmıştır.

V. Anşeleviç, Azerbaycan Devlet Konservatuarı Oda Müziği Bölümü Başkanlığına başlamadan önce öğrencilere viyolonsel dersleri vermiştir. O'nun öğrencileri arasında Nazim Aliverdibeyov, Nikolay Vinokurov, Yuri Anşeleviç, Yuri Filatov ve Azerbaycan'ın ünlü viyolonsel sanatçısı Sabir Aliyev İ. M. Turiç'ten önce V. Anşeleviç'in öğrencisi olmuştur.

V. Anşeleviç'in o dönemin büyük sanatçılarından M. Brenner, L. Umansky, Y. Perevertaylo, E. Safarov ve diğerleri ile düzenlediği sonat geceleri ve aynı zamanda senfonik orkestra ile verdiği konserler Azerbaycan dinleyicilerinin aklında kalmıştır. Önemli bir olaydır ki, 1938 yılında piyanist M. Brenner, kemancı S. Şak ve viyolonselci Y. Anşeleviç Bakü'de ilk kez Ludwig van Beethoven'in piyano, keman, viyolonsel ve senfonik orkestra için yazdığı "Tripleks" eserini icra etmişlerdir.

Bölümün üyelerinden olan Behram Memmedzade (keman), düzenli olarak viyolonsel sanatçısı İ. Turiç ve piyanist M. Brenner ile beraber oda müziği konserlerinde yer almış ve Devlet Triosu'nun üyelerinden biri olmuştur.

Azerbaycan Devlet Konservatuari'nda 1965 yılından bu yana faaliyet gösteren Abram Neyman da ayrıca oda müziği bölümünde eğitim veren önde gelen viyolonsel eğitimcilerinden birisidir. Bir süre Abram Neyman Azerbaycan Devlet Konservatuari'nin müzik tarihi, teori ve bestecilik Fakültesi Dekanı görevini de yürütmüştür. Abram Neyman ayrıca Ü. Hacıbeyli adına Azerbaycan Devlet Senfoni Orkestrası'nın viyolonsel sanatçısı olmuştur.

Azerbaycan Devlet Konservatuari'nin icracılık toplulukları içerisinde en büyüğü olan öğrenci orkestra sınıfı 1946 yılından itibaren kendi faaliyetine başlamıştır. İlk yıllar bu öğrenci orkestrasının şefi L. Ginzburg olmuştur. Öğrenci orkestrasının düzenlenmesi orkestranın başında duran ünlü şef Ginzburg'un sayesinde olmuştur. O'nun çalışmaları gelecek orkestra sanatçılarının yetişmesi için önemli role sahiptir.

Orkestranın gelişimi direk olarak Azerbaycan Devlet Konservatuari'nin akademik ve sanat hayatına olumlu anlamda etki etmiştir. Öğrenci senfoni orkestrası çeşitli birçok senfoni icra etmiştir. Bu uygulamalara çeşitli dönemlere ve üsluba sahip bestecilerin eserleri dahil edilmiştir.

Azerbaycan Devlet Konservatuari Öğrenci Senfoni Orkestrası hızlı bir şekilde hem bestecilik bölümünde hem de opera bölümünde bir tür yardımcı pozisyonuna dönüşmüştür. Orkestra, devlet sınavlarında Azerbaycan Devlet Konservatuari mezunlarının eserlerini icra etmiştir. L. Ginzburg' dan sonra orkestrayı Niyazi, V. Trahimoviç, R. Abdullayev gibi şefler yönetmiştir.

1950 yılının başlarında yeni icracılık toplulukları ortaya çıkmıştır. 1951 yılında Gara Garayev' in girişimiyle yaylı çalgılar kuarteti oluşturulmuştur. Kuartetin tüm katılımcıları Azerbaycan Devlet Konservatuari öğretmenleridir: Azad Aliyev (1. keman), Murat Tağıyev (2. keman), Reşit Seyidzade (viyola), Sabir Aliyev (viyolonsel)

Genç topluluğa iki yıla yakın İ. M. Turiç başkanlık etmiştir. Yaylı kuartet, öncelikle sadece Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nda görev yapmış, daha sonraları ise yaylı kuartet Azerbaycan Devlet Filarmonisi'nde, radyo ve televizyonda da konser vererek dinleyicilerin beğenisini kazanmıştır. 1954 yılında kuartet, M. Magomayev adına Azerbaycan Devlet Filarmonisi'nin icracılık topluluklarından birine dönüşmüştür.

Yaylı kuartetin konser etkinliği oldukça yoğundur. Örneğin 1957 yılında kuartet, Moskova'da "Gençlerin Uluslararası Festivali" nde başarılı bir konser vererek altın madalya kazanmıştır. Aynı yıl yapılan "Gençlerin Dünya Festivali" nde ise ikincilik ödülüne layık görülmüştür.

Kuartetin repertuarı oldukça geniş ve renklidir. Kuartet, İ.S. Bach ve G.F.Handel'in oda müziği eserleri ve J.Haydn, W.A. Mozart, L.Van Beethoven, İ. Brahms, E. Griq, A. Borodin, P. Çaykovsky'nin yaylı kuartet için bestelediği eserleri icra etmişlerdir. Yaylı kuartet aynı zamanda, Azerbaycan bestecilerinin yeni yazılmış eserlerini G.Garayev, C. Hacıyev, S. Hacıbeyov vb.icra etmişlerdir.

1967 yılında Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nda yeni yaylı kuarteti oluşturulmuştur. Kuartetin üyeleri; S. Ganiyev (1. keman), B. Mehdiyev (2. keman), Z. Rüstamzade, C.Mamedov(viyola) ve R. Abdullayev (viyolonsel)'dir. 1968 yılında yaylı kuartet, Sofya'da yapılan "Gençlerin IX. Evrensel Festivali"nde başarılı olmuşlardır.

Aynı zamanda Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nda deneyimli öğretmenlerin çabası sonucu piyano triosu da faaliyete başlamıştır. Trio'nun üyeleri; Server Ganiyev (keman), Yuri Abdullayev (viyolonsel) ve Gülnar Sadihov (piyano)'dur. Trio'nun ilk konseri 1971 yılında Azerbaycan Devlet Filarmonisi'nde olmuştur. Trio'nun icra ettiği eserler; J. Haydn, W.A.Mozart, D. Şostakoviç'in triosu ile geniş dinleyici kitlesi tarafından ilgi odağı olmuştur.

Azerbaycan'da viyolonsel sanatını geliştirenlerden biri de Prof Yuri Abdullayev olmuştur. O'nun yoğun çalışmaları ve bütün zorluklara göğüs geren başarıları, göz önüne alınması gerekmektedir.

Yuri Abdullayev, Profesör Sabir Aliyev'in sınıfından mezun olmuştur. Bütün emeğini viyolonsel sanatının gelişmesine adanmıştır. Ayrıca Türkiye'de Anadolu Üniversitesi Devlet Konservatuvarı'nda viyolonsel öğretim üyesi olarak görev yapmıştır.

Piyano Trio'sunun icracılığa yönelik olanakları genişlemiştir. Örneğin; bu trionun icrasında S. Hacıbeyli' nin piyano triosunun ilk icrası da, grubun katılımcıları tarafından büyük bir icracılıkla dinleyicilere tanımlanmıştır. Bu konuda Trio'nun yazarı S. Hacıbeyli aşağıdaki görüşlerini söylemiştir:

*"Benim piyano triomun icrası hakkında konuşurken, öncelikle grubun profesyonelliği ile ilgili konuşmak gerekir. Müzisyenlere özgü kişisel özellikler, Gülnar Sadıhova' nın sahip olduğu serbest piyano tekniği, Server Ganiyev'in teknik olanaklarının genişliği ve viyolonselci Yuri Abdullayev'in şairane ve virtüöz çalgısı , tüm bu özellikler bu trioda birleştirilmiştir. Trio, çeşitli bestecilerin eserlerini , yaratıcı niyetlerini derinden icra ederek göstermeyi başarmıştır."*²²

1960 yılının Akademik müzik hayatına, icracılık sanatının gelişmesi göz önüne alındığında, kültürel çizgide yükselen erkek icracılarının yanı sıra, bayan icracılar da sanatta ön plana çıkmışlardır. 1962 yılında 4 bayan icracıdan oluşan kuartet; keman Tamilla Aliyeva, ve Haver Rahimova, viyola Saide Saidova ve viyolonselci Nazmiye Abbaszade Ü. Hacıbeyli Adina Azerbaycan Devlet Konservatuvarı'nın giriş sınavında başarılı olarak kabul edilmişlerdir.

²² S.Hacıbeyov, *Topluluğun Doğumu*, "Bakü İşçisi Gazetesi", 27 Ocak 1970

Bu kuartetin dersleri ünlü viyola sanatçısı ve Azerbaycan Devlet Yaylı Kuartetinin üyesi Profesör Raşid Seyidzade'nin sınıfında geçmiştir. Çok disiplinli öğretmen olan ve kendi işine son derece ciddi yaklaşan R. Seyidzade bu kuartetin üyelerinin müzik eğitiminde başarılı birer sanatçı olmalarını istemiştir.

Çok geçmeden bu yetenekli genç kız öğrenciler, sanatçıya önem veren Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nın o zamanlardaki rektörü olan Cevdet Hacıyev'in de dikkatini çekmiştir. Onların profesyonel yorumculuk tekniklerini geliştirmek için P.İ.Çaykovsky adına, Moskova Konservatuarı profesörü, Sovyetler Birliği'nin Halk Sanatçısı, ünlü viyola sanatçısı ve pedagogu, L.V. Beethoven Yaylı Kuartetin üyesi V.V. Borisovsky'nin sınıfına Cevdet Hacıyev tarafından masterclass dersleri almaya gönderilmiştir. Moskova Konservatuarı'nın eğitimi kuartetin daha da yükselmesine neden olmuştur.

Bayan icracılarından oluşan kuartetin ilk konseri 1967 yılında Azerbaycan Devlet Konservatuarı büyük salonunda gerçekleşmiştir. O konserde L.V. Beethoven'in No.9, D. Şostakoviç'in No.6, G. Garayev'in No. 2 kuarteti ile zor ve son derece enteresan bir program yorumlamışlardır.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde artan sanatçı topluluklarının sayısı, genç müzisyen icracıların yarışmalarda yer almasına olanak vermiştir. Örneğin 1945 yılında Moskova'da düzenlenen "Genç İcracıların Uluslararası Yarışmaları"nda kazananlar arasında viyolonsel sanatçısı M. Rostropoviç, piyanist S. Richter, kemancı Y. Sitkovetsky olmuşlardır.

1950 yılının şubat ayında Bakü'de Rus bestecilerinin eserlerinin en iyi icrasına ilişkin yarışmada viyolonselci Sabir Aliyev (İ. M. Turiç'in viyolonsel sınıfından) birincilik ödülü almıştır. 1957 yılının Mayıs ayında "Gençlerin Cumhuriyet Festivali" günlerinde Azerbaycan bestecilerin yarışması yapılmıştır Aynı yarışmada besteci Gara Garayev'in öğrencisi olan Tofik Bakıhanov'un bestelediği

viyolonsel ve piyano için sonatı, keman ve orkestra için konseri ile birincilik diplomasına layık görülmüştür

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin müzik tarihinde önemli olaylardan biri de genç müzisyenlerin “Kafkas Ötesi” yarışmasıdır. 1965 yılının Mayıs ayında Tiflis'te düzenlenen “II Kafkas Ötesi” yarışmasında O. Taktakişvili Azerbaycan sanatçıları ile gururlanarak değerlendirme yapmıştır: *"Azerbaycan öğrencilerinin icrasını dinleyerek, biz jüri üyeleri bir daha emin olduk ki, son yıllarda Azerbaycan'da yorumculuk kültürü son derece yükselmiştir"*.²³ Yarışmaya katılan 20 piyanist, 29 yaylı çalgılar, 26 şan icracısından, 15'i Azeri'dir.

Onların arasında viyolonselci Rasim Abdullayev (1.ödülü, Sabir Aliyev'in viyolonsel sınıfı), viyolonselci Yuri Abdullayev (2. ödülü, Sabir Aliyev'in sınıfı) de başarı kazanmıştır. Bu arada, Yuri Abdullayev genç müzisyenler “III Kafkas Ötesi” yarışmasında da yer alarak, ödül kazanmıştır.

Aynı yarışmanın 2. ödülünün sahibi A. Mammedov, 3. ödülünün sahibi ise E. İskenderov (her ikisi S. Aliyev'in sınıfı) olmuştur. “Kafkas Ötesi” yarışmaları Azerbaycan Cumhuriyeti'nin genç yetenekli müzisyenlerin ilerleyişine zemin yaratmıştır. 1966 yılının Ocak - Şubat aylarında Azerbaycan Devlet Konservatuarı; İkinci Uluslararası Yarışmaya katılmak için viyolonsel icracılarından Yuri Abdullayev ve Rasim Abdullayev'i (piyano eşliği E.M. Aliyeva ile) ileri sürmüştür.

1966 yılının Şubat ayının sonu, Mart ayının başlarında; Moskova'da viyolonsel yorumcularının yarışmasında jüri heyetinin başkanı Mstislav Rostropoviç olmuştur. Yarışma programı oldukça zordur. Program P.İ. Çaykovsky adına Üçüncü Uluslararası yarışma programına tam olarak uygun olmuştur. M. Rostropoviç'in

²³ O.Taktakishvili, *Dostluk ve Sanat Bayramı*, Doğu Şafağı Gazetesi , May 25, 1965

söylediği gibi, *"bu yarışma viyolonsel sanatçıları ve müzikseverler için gerçek manada asıl bayrama dönüşmüştür"*.²⁴

Yarışma sonuçlarına gelince, Azerbaycan Cumhuriyetinde genç viyolonsel sanatçılarının gelişimi özel olarak vurgulanmıştır. Azerbaycan viyolonsel sanatçıları hususunda M. Rostropoviç hoş sözler söylemiş ve özel olarak Rasim ve Yuri Abdullayev dehalarını, yüksek viyolonsel icracısı olarak kanıtlamışlardır.

“Kafkas Ötesi” yarışmaları gibi, bu yarışma da Azerbaycan'da viyolonsel icracılığının gelişimini önemli ölçüde etkilemiştir. Bu, özellikle 1969 yılının Kasım ayında Bakü'de düzenlenen viyolonsel sanatçılarının Üçüncü Uluslararası Yarışması'nda kendini göstermiştir. Böyle bir önemli yarışmanın Azerbaycan'da yapılması başlı başına önemli bir olaydır. Öyle ki, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin müzik kültürünün ve müzik icracılığının büyük ölçüde gelişimini sağlamıştır.

O yıllarda Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nı yöneten Rektör S. Hacıbeyov'un belirttiği gibi: *"Bakü'de bu yarışmanın yapılması Azerbaycan müzik kültürü için büyük bayramdır. Son yıllarda şehrimizde, tecrübeli hocaların yönetiminde, üst düzey genç sanatçılar yetişmiştir. Sovyetler Birliği ve Uluslararası yarışmalarda çıkış yaparak, onların en zor denemelerinden her zaman gururla çıkmışlardır. Vatanımıza, Azerbaycan icracılık okuluna şöhret getirmişlerdir."*²⁵

Bakü'de düzenlenen yarışmada jüri üyesi olarak Sovyet viyolonsel ekolünün önemli temsilcileri S. Kozolupov, G. Pekker ve diğerleri yer almışlardır. Jüri başkanı D. Safran, ve sekreteri Azerbaycan Ünlü Viyolonsel sanatçısı ve öğretmeni Sabir Aliyev olmuştur.

Yarışmaya 38 genç viyolonsel sanatçısı katılmıştır. Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nı Sabir Aliyev' in üç öğrencisi Y. Abdullayev, E. İskenderov, A.

²⁴ M.Rostropovich, *Ustalığın Yükselişi*, Viyolonsel Yarışmasının Sonuçları, "Müzikal Hayat Dergisi", 1966, № 8, s.4

²⁵ S.Hacıbeyov. *"Büyük Müzik Bayramı"*, "Bakü Gazetesi", 12 Kasım 1969

Mammadov temsil etmiştir. Yuri Abdullayev yarışmada üçüncülük ödülüne layık görülmüştür.

Genç Azerbaycan viyolonsel icracılarının başarısı, jüri tarafından Azerbaycan viyolonsel icracılık okulunun büyük başarısı olarak değerlendirilmiştir. D. Şafran'ın verdiği röportajda söylediği gibi: *"Yuri Abdullayev' e gelince, O'nun III aşamadaki performansı, anlatılanlardan daha fazladır. Yetenekli viyolonsel sanatçılarının artık ikinci neslini yetiştiren Azerbaycan viyolonsel ekolünün başarılarından sadece sevinmek gerekir. Birinci neslin temsilcisi, düşünüyorum ki, Sabir Aliyev'dir. O, güzel müzisyen ve eğitimidir"*²⁶

3.2 Alt Problem

Azerbaycan Müziğinde Yaylı Çalgılar İcracılığının Gelişiminde Viyolonselin Yeri

Enstrümantal müzik Azerbaycan çağdaş bestecilerinin eserlerinin içerisinde önemli yerlerden birini tutmuştur. Azerbaycan Cumhuriyet'inde enstrümantal müzik gibi akademik bir alanın ortaya çıkması, temel oluşturmuştur. Milli bestecilik okulunun kurulması, Azerbaycan için önemli rol oynayarak, tarihi bir olaya dönüşmüştür.

Azerbaycan Müzik tarihinde yeni değerlerin oluşumu ve ispatlanması için geçilen bu zor yol; XX yüzyılın birinci yarısına dayanmaktadır. İşte bu aşama, bir takım tarzların meydana çıkması ile önemli olmuştur. Onların içerisinde halk müziği köklerine dayanan, karakter ve entonasyon yapısı itibariyle ifadeli ve önemli olan eserler enstrümantal müziğin ilk örnekleri olmuştur.

²⁶ D.Safran, . "yetenek, sanat, ilham," "Azerbaycan Gençlik Gazetesi", 27 Nisan 1969

Şunu da belirtmek gerekir ki, Azerbaycan'da enstrümantal müziğin temeli, dahi besteci, dramaturg-akademisyen, Üzeyir Hacıbeyli tarafından atılmıştır.

Üzeyir Hacıbeyli tarafından Azerbaycan Cumhuriyeti'ne davet edilmiş dünyaca ünlü sanatçıların ve öğretmenlerin icracılık faaliyeti, enstrümantal müziğin temel taşlarının konulmasında önemli bir yer tutmuştur.

T. Guliyev'in söylediği gibi, *"XX. yüzyılın 1. yarısında Bakü'nün konser salonlarında popüler müzik sanatçılarının yanı sıra; B. Sibor, Y. Eydlin, S. Bretanitsky, U. Goldşteyn, M. Lednik, M. Paltsev (keman), V. Adamsky (viola), G. Okorkov, M. Horoşansky, A. Şvarts (viyolonsel), B. Blyufşteyn, V. Gordon, G. Şaroyev, M. Pressman (piyano) ve diğer müzisyenler konserler vermişlerdir²⁷. Onların icracılık mahareti, hiç kuşkusuz, bir yandan, geniş dinleyici kitlesine enstrümantal müziğin gösterişli örneklerine ilgi odağı olmuş, diğer yandan ise, bestecileri bu alana çekerek, bu dalda eşsiz örneklerin yaratılmasına yol açmıştır."*

Azerbaycan Cumhuriyet'inde enstrümantal müziğin gelişimi ve hızlı yükselişinde bir faktörün de önemi hiç de az değildir. Bu faktör, mesleki eğitim kurumlarının oluşturulmasıdır. Bu eğitim kurumlarını oluşturulmasında temel amaç, müzik icracılığı alanında yüksek nitelikli uzmanların yetiştirilmesinden ibarettir. Eğitim sürecinin önemli derecede zenginleşmesinde diğer Cumhuriyetlerin, özellikle Rusya'nın müzik okullarının temsilcileri ile işbirliği ve karşılıklı ilişkileri iyi sonuç vermiştir.

Avrupa ve Rusya'nın çeşitli bestecilik okulları ile temasta olarak ilk Azerbaycan bestecileri tarafından modern akademik güzel sanatlardaki ilerleyen eğilimlerin, zengin ulusal kültürel miras ile sentezi düşüncesinin hayata geçirilmesi tamamen yasalıdır. Bu temelde, Avrupa'ya yakın bir takım tarzlar meydana çıkmış ve onların arasında enstrümantal müzik önemli bir yer tutmuştur. Azerbaycan'da

²⁷ T. Guliyev, *Yaylı çalgılar için Azerbaycan oda ve enstrümantal konser müziği*. Az.Gos.Izdat.Baku 1971, 125c, s.7

enstrümantal müziğin ilk örnekleri 1920-1930'lu yıllar arasında meydana çıkmıştır. Azerbaycan müzik kültüründe enstrümantal müziğin varoluş tarihi başarılı bir süreçtir.

T. Guliyev'in söylediği gibi: *“Üzeyir Hacıbeyli ve Müslüm Maqomayev'in erken operalarından yayla çalınan müzik aletlerinin kullanım yöntemleri büyük rol oynamıştır. Bu aletlerin estetik ve teknik imkânlarına Azerbaycan'da ilk bestecilerin, sanatçı ve dinleyicilerin katılımı önemli gelişmelerden biri olmuştur”*.²⁸

Gittikçe Azerbaycan bestecileri, yaylı çalgılarda daha karmaşık partiler ve esas olarak makamları kullanmışlardır. Zamanla oda ve enstrümantal müziği bağımsız olarak gelişmiş ve 1920 yılının sonu ve 1930 yılının başında, oda ve enstrümantal müziğin ilk örnekleri ortaya çıkmıştır.

Bu örnekler içerisinde A. Zeynalli'nin iki viyolonsel ve piyano için "Koyunlar", keman ve piyano için "Muğamsayağı", "Laylay" parçaları ayrıca, Üzeyir Hacıbeyli'nin "Aşıksayağı" triosu vardır. İlginçtir ki, oda ve enstrümantal alanın oluşması, trio ("Koyunlar") ve konser parçalarının("Muğamsayağı") de meydana çıkması ile sonuçlanmıştır.

Bu dönemde, önemli bir yer tutan bestecilerin eserlerinde; enstrümantal müzik için varyasyon ve fantezi tarzların oluşmasına önem verilmiştir. Bu eserlerde bestecilerin müzik temalarını yeni bir görüşle sunmaları yeni bir girişim olmuştur.

Bu etken, bir yandan dinleyiciler tarafından Azerbaycan müzik kültüründe yeni olan enstrümantal alanın benimsenmesini kolaylaştırmış, diğer yandan ise bestecinin yapıtı için geniş ufuklar açmıştır. Öyle ki, enstrümantal müzik icracılığı imkanlarının gerçekleştirilmesi ve yeni icra araçlarının arayışında orijinal deneyler yapmak için özümsemiştir.

²⁸ T. Guliyev ,*Yaylı çalgılar için Azerbaycan oda ve enstrümantal konser müziği*. Az.Gos.Izdat.Baku 1971, 125c,s.5

Üzeyir Hacıbeyli'nin "Arşın Mal Alan" operasının temaları üzerine N. Karnitskaya'nın keman ve piyano için Fantezisi, Üzeyir Hacıbeyli'nin "Köroğlu" operasından Nigar'ın ariasının teması bazında; B.Zeydman'ın viyolonsel ve piyano için Varyasyonu ve yine B. Zeydman'ın ; S.Aleskerov' un "Yıldız" müzikli komedisinde temalar üzerine yazdığı keman ve orkestra için Rapsodisi iyi bilinmektedir.

Daha sonra, 1940 yılında besteci Cevdet Hacıyev, Azerbaycan halk şarkılarının üzerine varyasyonlar bestelemiştir. Diğer bir besteci Eşref Abbasov ise, kendi konuları üzerine varyasyonlar yazmıştır. Bu eserler ses genişliği açısından çeşitli yöntemlerin arayışı, tema, melodiler, aynı zamanda temanın işlenmesi ve genel müzik yapısının oluşturulması konularında kendini göstermiştir.

Bu konuya dayanarak, Üzeyir Hacıbeyli'nin tar ve halk çalgı aletleri orkestrası için yazdığı iki fantezinin "Cahargah" ve "Şur" önemini vurgulamak gerekir. Öyle ki, bu eserler Avrupa'ya yakın enstrümantal müziğe özgü olan materyalin açıklamasına bir örnektir.

Üzeyir Hacıbeyli'den sonra, enstrümantal müzikte yeni oluşan bestecilik okulu ile genç Azerbaycan bestecileri başarıyla çalışmaya başlamışlar ve buna göre sonraları parlak başarılar elde etmişlerdir. Örneğin, 1940 yılında yaylı çalgılar kuarteti ve fügler, ayrıca oda müziği için sonatin ve sonatlar ortaya çıkmıştır. Bu eserlerin yazarları Gara Garayev, Cevdet Hacıyev, Soltan Hacıbeyov, Eşref Abbasov, Süleyman Aleskerov, Cihangir Cahangirov, Hacı Hanmammadov'dur.

Bu besteciler, müzik konularının form ve icrasına yönelik, çeşitli kompozisyon ve teknik yöntemlerle icracılık yollarının doğal bir şekilde uyarlanmasını sağlamışlardır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, ulusal bestecilik okulunun ve yüksek vasıflı uzmanların, icracılık kadrolarının hazırlanmasına yönelik program büyük önem arz etmiştir.

Oktay Zülfüqarov, Azer Rzayev, Vasif Adıgüzelov, Hayyam Mirzazade, Tofik Bakıhanov, Mehmet Guliyev, Firengiz Alizade, Rahel Hasanov ve diğer bestecilerin enstrümantal eserleri özel olarak dikkat çekmektedir.

Bilindiği gibi, Azerbaycan'da oda ve enstrümantal müziği alanında ilk eser Üzeyir Hacıbeyli'nin "Aşıksayağı" triosudur. Aynı eser; keman, viyolonsel ve piyano için bestelenmiştir. "Aşıksayağı" triosu grupta çalınan oda enstrümantal müziğin ilk örneklerinden biridir.

Bilindiği gibi, Trio parlak şarkı ve dans karakterlerini sergilemektedir. Eserde yaratıcı biçimde aşık müziği motiflerinden, ritimlerinden, lad-uyum araçlarından oda-enstrümantal müziği dalında ve grup icracılığında ilk kez olarak kullanılmıştır.

İlginçtir ki, Avrupa profesyonel sanatının müzik formlarının örnekleri üzerine yazılmış ilk oda-enstrümantal eserlerinden biri olan "Aşıksayağı" triosunda Azerbaycan profesyonel müziğinde oda-enstrümantal müziği tarzının ve formunun gelişiminin en önemli ilkelerinin esasları konmuştur. Grup için yazılmış bu eserde piyano ve viyoloncelin başlangıçtaki dueti aşık şarkılarının girişini hatırlatmıştır.

Müzik araştırmacısı G. Mahmudova' nın söylediği gibi, *"bu müzik materyalinin aşık icracılığının örneklerine sıkı bağlılığı, ayrıca keman partisinin müzik materyalini de dikkatle hesaba katmalıyız. Parça, doğaçlamalı serbestlikte fark atarken, eserin esas tematik yükünü taşıyor ve adeta aşık şarkılarının "canto" partisini sergiliyor. Besteci, piyano ve viyoloncelin ritmik olarak organize eşlik partilerini, keman partisinden ise ılımlı ve akıcı sesi birleştirerek, aşık müzik örneklerinin şan ve enstrümantal materyal yapısının özellikleri ile derinden bağlı olan müzik yapıtını yaratmıştır "*.²⁹

²⁹G. Mahmudova , Üzeyir Hacıbeyov'un "Aşıksayağı" eserinde ostinato prensibi , "Müzik dünyası", 2005, 1-2/23

Dikkat çekilmesi gereken bir diğer konu, Üzeyir Hacıbeyli'nin "Aşıksayağı" triosunun diğer önemli özelliği onun polifonik yapısıdır. Bu eserde, besteci tarafından aşık icracılığının halk örneklerinden alınmış temalarda polifonik yapı kendini göstermektedir. "Şur" makamının seslerinin sıralanması bazında polifonik müzik dokusunu oluşturan birkaç melodik çizgi vardır ki, burada viyolonsel ve piyano partilerinde ostinatoluluk ve keman partisinde ise anlamlı bir melodi duyulur.

Piyano ve viyolonsel partisindeki ostinatolu hareket süreklilik duygusunu yaratır ve bu eserin form yapısında önemli rol oynamıştır. Profesör N. Aliyeva' nın söylediği gibi: *"aşık şarkılarının harmonik fonunun dörtlü ve beşli aralıklar ile onun net bir şekilde aksettirmeden çalınmasından sonra, sanki bir anda dağılmış gibi, Hacıbeyov tarafından tema yüzeye çıkartılır. Eserin tematizminin gelişimi ile dörtlü ve beşli aralıkların makamların fonksiyonel ilişkilerini esas alarak, eserin makamsal özelliklerini belirlemiştir."*³⁰

Tüm bu özelliklerden başka, eserin viyolonsel partisinde Azerbaycan halk müziğinin diğer önemli özelliği olan versiyon prensibini de izlemek mümkündür. Seçenek süreçlerinin, prensiplere uygunluklarının bağlamında sabit bir melodi tipi oluşmuştur.

Burada kalıcı ve sürekli tematik ögenin işlenmesi ve bu tematik ögenin kapsamında güçlü bir şekilde geliştirilen entonasyonun, sürekli melodik kadansı ("mi" tonik ses ile esas olarak lad-tonalitesinin "Şur" makamına entonasyon materyaline dönüşümünün sürekliliği³¹) hüküm sürmektedir. Ayrıca, Üzeyir Hacıbeyli'nin "Aşıksayağı" piyano triosundan sonra Azerbaycan oda enstrümantal müzik alanında Asaf Zeynalli, Gara Garayev, Fikret Amirov, Cevdet Hacıyev, Eşref Abbasov, Tofik Bakıhanov'un ve diğer besteciler yaratıcılıklarından dolayı takdir edilmişlerdir.

³⁰ N.Aliyeva, *Azerbaycan müziğinde çoksesliliğin öğeleri hakkında*, "Azerbaycan sanatı Yayınları", № 12, Bakü 1968, s.64-65

³¹ R.Mammadova, *"Azerbaycan makamı"*. "Bilim Yayınları" Bakü 2003, s. 213

Özellikle, Asaf Zeynalli'nın halk müziğinden, melodik ve armonik dilinden, makamların metre-ritim ve lad-makam özelliklerine dayanarak, bestelediği oda enstrümantal eserleri tanınmıştır. A. Zeynalli oda ve enstrümantal müziği yaratıcılığında yaylı çalgılar için eserler bestelemiş, solo ve oda müziği icracılığını zenginleştirmiştir.

A. Zeynalli'nın, keman ve piyano için yazdığı "Muğamsayağı" (Makam gibi), viyolonsel ve piyano için "Ninni" ("Beşik şarkısı"), aynı adlı halk şarkısı bazında viyolonsel ve piyano için "Koyunlar", iki viyolonsel düeti için "Koyunlar" ve başka parçalarında bir profesyonel besteci olarak halk müziğine ve müzik folkloruna yaklaşım göstermiş ve kendini somut olarak ifade etmiştir.

Sayıda az olmasına rağmen, bestecinin bu eserleri, enstrümantal tarzın ve oda müziği icracılığının gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Bu eserlerde Azerbaycan enstrümantal ve oda müziği karakteristik özellikleri ile birlikte, yeni polifonik başlangıç oluşmuştur.

A. Zeynalli'nın viyolonsel ve piyano için "Ninni" ("Beşik şarkısı"), aynı adlı halk şarkısı bazında viyolonsel ve piyano için "Koyunlar", iki viyolonsel düeti için "Koyunlar" adlı parçaları Azerbaycan Cumhuriyeti'nin milli üslupta viyolonsel için yazılmış ilk eserlerindendir. Bu eserlerde besteci, "Koyunlar Halk Şarkısı"nın lirik melodisini, üzüntüsünü, viyolonsel aracılığı ile sesin tını, teknik olanaklarını ve genişliğini ifade etmiştir.

Bu eserlerde A.Zeynalli'nın halk müziğine yaklaşımı ilginçtir. Halk müziğinin çeşitli formlarına başvuran besteci, kendi yaratıcılığını onlardan farklı bir şekilde kullanmıştır. Halk müzik örneklerini değiştirmeden, onlardan alıntı olarak yararlanmıştır veya bazen onları değiştirmeden parçalar bestelemiştir. Örneğin "Koyunlar Halk Şarkısı"na başvuran besteci, onu hem değiştirmeden hem de ritmik değişikliklerle kullanmıştır. Halk müziğinin melodi, ritim, lad- entonasyon özelliklerinden yararlanmıştır.

**Örnek 1: Asaf Zeynallı'nın iki viyolonsel için yazmış olduğu düette
“Koyunlar Halk Şarkısı”ndan bir kesit**

Asaf Zeynallı, hem büyük bir besteci hem de enstrüman sanatçısı olmuştur. Önce, trompet sınıfında eğitim almış, daha sonra ise viyolonsel sınıfına geçmiştir. O, ünlü viyolonsel ustası Mstislav Rostropoviç'in babası Leopold Rostropoviç' den ders almıştır.

Büyük besteci hakkında söylenenlerden anlaşılıyor ki, O'nun viyolonsel sınıfına geçmesinin nedeni, sağlık sorunlarından dolayı olmasıdır. Çünkü sağlığı ile ilgili olarak doktorlar kendisine nefesli enstrüman çalmayı yasaklamışlardır. Bu olay, Asaf Zeynallı'nın kısa sürede viyolonsel sanatında usta bir sanatçı olmasına neden olmuştur. İki yıllık yoğun çalışmaları kendisine, öğrenci orkestrasında aktif katılım ve solo konserler vermesini sağlamıştır.

A.Zeynallı'nın bu konserlerinden biri hakkında; büyük besteci ve yaşıtı olan, A.Zeynallı'dan bir yıl sonra 1924 yılında müzik lisesine dâhil olan, seçkin besteci ve müzik adamı, Halk Sanatçısı Said Rüstamov kendi anılarında şöyle bahsetmiştir:

“1924 yılında müzik okuluna girdim ve tar sınıfında okumaya başladım. Asaf’la ilk okula girdiğimden beri tanışırım. O, Rostropoviç’in yönetimindeki viyolonsel sınıfında eğitim görüyordu. O’nunla ilk kez ortak konserimiz 1925 yılı Mayıs ayında oldu. Öğrenci Orkestrası ile Üzeyir beyin "Arşın Mal Alan" müzikli komedisini gösterdik. Sahnede yer alan sanatçılar gibi orkestradaki icracılar öğrencilerden oluşuyordu. Prof Fuad Efendiyev, besteci Afrasiyab Bedelbeyli, orkestra şefi Eşref Hasanov, çevirmen Mircabbar Miryahyayev Keman, Asaf viyolonsel, ben ise tar çalıyordum. Kısa sürede büyük başarılar elde eden Asaf iki yıl sonra müzik okulunun devlet opera tiyatrosunda gösterdiği "Arşın Mal Alan" operasında orkestranın viyolonsel grubunun grup şefi olarak atandı ”³²

Üzeyir Hacıbeyli’yi takip eden A. Zeynallı, oda enstrümantal müziği eserleri ile halk müziğinden yararlanarak kendisine özgü kişisel üslubunu yaratmıştır. Bununla birlikte Azerbaycan oda enstrümantal müziğinin gelişimi için yeni geleneklerin temelini atmıştır.

Sovyetler Birliği döneminde yetişen ilk müzik adamlarından en büyüğü olan A.Zeynallı, Azerbaycan müzik tarihinde oda enstrümantal müziği tarzının yaratıcılarından biri olarak Azerbaycan müzik sanatını yeni biçimlerle zenginleştirmiştir.

Halk müziğini derin sevgiyle seven ve derinden bilen biri olarak, büyük bestecinin oda enstrümantal müziği eserlerinde halk müziğinin ruhu duyulmaktadır. Ayrıca, müzik hislerinin içtenliği, melodinin akıcılığı ve saflığı, formun hassas duyumu, yeni melodik - armonik dili ve ilginç polifonik üslubu dikkat çekicidir.

³² N.Kazımov , *Asaf Zeynalli*, "Bilim ve Eğitim Ders Kaynağı", Bakü 2009, s. 17-18

Kendisinin viyolonselci olması ve viyolonsel tekniğini iyi bilmesinden dolayı bestelediği viyolonsel için eserler, viyolonsel müfredatın zenginleştirmiş ve günümüz viyolonsel sanatçılarının repertuarına kadar gelmiştir.

Asaf Zeynallı, viyolonsel ve piyano için "Ninni", aynı adlı halk şarkısı bazında viyolonsel ve piyano için "Koyunlar", iki viyolonsel düeti için "Koyunlar" adlı parçaları ile kendi yaşamındaki Batı müziğinin formları ve tarzlarını, Azerbaycan halk müziği ile bağdaştırmıştır. Bu bağdaşma ile başarılı bir senteze ulaşmış, müzik yaratıcılığının gelişmesinde kendine has tarihi bir rol oynamıştır.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında enstrümantal müzik hayli gelişmiştir. Bestecilerin oda müziği alanındaki yaratıcılığı daha da yoğunlaşmıştır. Gara Garayev, Cevdet Hacıyev'in ünlü kuartetlerinin ardından, Hayyam Mirzazade, Arif Melikov, Musa Mirzayev, Oktay Zülfügarov ve diğer besteciler oda müziğine yönelmişlerdir. Hayyam Mirzazade, Arif Melikov, Musa Mirzayev'in kuartetleri, Oktay Zülfügarov'un triosu buna örneklerdir.

Oktay Zülfügarov için, oda müziği 1950-1960 yıllarında özellikle verimli olmuştur. Aynı zamanda, müzik okulunda ilk öğrenimini viyolonsel alanında yapan besteci, henüz öğrencilik yıllarında viyolonsel için ilginç enstrümantal parçalar yazmıştır. Bunlar; viyolonsel için iki piyes, yaylı kuarteti için etüd, keman, viyolonsel ve piyano için triolardır.

Özellikle, ilk kez Konservatuar profesörleri A. Amiton, İ. Turiç ve T. Sedankina tarafından icra edilen bu trio çok kısa sürede kendilerinin repertuarında, ayrıca Bakü ve diğer şehirlerin sanatçılarının repertuarında kendine sağlam bir yer tutmuştur. Eserin 1973 yılında Moskova'da yayını, Trio'nun icracılarının repertuarında sağlamlığı bir kez daha onaylanmıştır.³³

³³ S. Gasimova, Z. Abdullayeva, *Azerbaycan müzik Edebiyatı, II* (Ders kitabı). "Bilim ve eğitim", Bakü 2011, s.59

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde oda müziği eserlerinin başarısından dolayı, Oktay Zülfügarov da, büyük formdaki eserler bestelemeye yönelmiştir. Kendisi, sevdiği aleti viyolonsel için, üç bölümlü konçerto ile Azerbaycan Devlet Konservatuarı'ndan mezun olarak eğitimini tamamlamıştır. Sonraki yıllarda ise viyolonsel için bir sonraki konçertosunu da bestelemiştir.

Bu 2 konçertonun müziğinde; melodizm, armonik ve orkestra dilinin zenginliği dikkat çekicidir. Besteci, genellikle klasik biçimsel yapılara referans etmekle, onları bireysel, entonasyon açısından ulusal içerikle zenginleştirmiştir. Konçertoların müzik içeriği, karakter-entonasyon bütünlüğü ile kompozisyon açısından anlaşılır ve yapısal açısından uygun biçimlerde ifade edilmiştir. Konçertoların önemli bir özelliğini vurgulamak gerekirse; Oktay Zülfügarov'un tüm eserlerinde olduğu gibi, viyolonsel konçertolarında da, ulusal kişilik, parlak bir şekilde açıkça görülmektedir.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, enstrümantal müzikten söz edildiğinde, besteci ve keman sanatçısı Azer Rzayev'in sanatında; oda müziği ve enstrümantal eserlerin üzerinde durmak gerekir. Sanatına 1950 yılının ortalarında başlayan A. Rzayev'in yöneldiği tarzın içerisinde, trioların ve kuartetlerin isimlerini belirtmek gerekir. İlk sanat yıllarından itibaren bestecinin yaratıcılığında, konçerto ve oda müziği tarzı üstünlük göstermiştir.

Kendisinin yazmış olduğu enstrümantal eserler hem virtüözlük hem de şan ahengi içerir. Bestecinin yazmış olduğu oda müziğinin başlıca özelliği; klasik geleneklere ve kendi halkının müziğine sıkı bir şekilde bağlı olmasıdır. A.Rzayev'in, bestelediği viyolonsel ve orkestra için "Poem", keman ve senfonik orkestra için konçertolar, keman, viyola ve senfonik orkestra için ikili konçertosu eserleri arasındadır. Bestecinin, viyolonsel ve orkestra için "Poem" adlı eseri, konçerto formuna yakın niteliktedir.

Aynı zamanda, bu eser; Azerbaycan Cumhuriyeti viyolonsel müzik müfredatında; viyolonsel ve orkestra için yazılmış diğer bestecilerin eserleri dahil olarak, Oktay Zülfügarov ve Eşref Abbasov'un yazdığı "Poem" leri ile aynı düzeydedir.

A. Rzayev'in 1960 yılında yazmış olduğu yaylı kuarteti, kendi tarzının duygusal bir ifadesini kapsayarak keman konçertolarına yakındır. Bu eserden belli olmaktadır ki, yaylı çalgıların doğasını çok iyi hissetmektedir.

Yaylı çalgılarının imkânlarını ve özelliklerini iyi bilen A. Rzayev'in, birçok yaylı çalgılar için yazdığı eserlerde, kendisinin müzik dilinin temel özelliğini göstermektedir. Bu da konçerto üslubunun parlak bir ifadesidir. Samimi ve etkili bir lirik tarzı, O'nun oda müziği ve enstrümantal eserlerinin ana karakter çizgisini oluşturmuştur. Bu eserler, Azerbaycan ulusal oda müziğinin, bugüne kadar gelmiş örnekleri arasındadır.

Geniş, uyumlu ve verimli yaratıcılığa sahip bestecilerden biri olan Vasif Adıgüzelov'un, geniş dinleyici kitlesinin beğenisini kazanan eserleri içerisinde, viyolonsel ve senfonik orkestra için Konçertosu unutulmayan eserler arasındadır. Konçerto 1990 yılında yazılmıştır.

Eser, ilk defa bir yıl sonra büyük viyolonsel sanatçısı Eldar İskenderov ve Azerbaycan Devlet Senfoni Orkestrası eşliğinde icra edilmiştir. (orkestra şefi Yalçın Adıgüzelov).

Konçerto; besteci tarafından bir bölümlü sonat-senfonik dizi gibi düşünülmüştür. Bu eserde, Azerbaycan halk müzik kaynaklarının besteci tarafından orijinal şekilde kullanımı dikkat çekicidir. Aynı eseri viyolonsel sanatçısı E. İskenderov Türkiye'de İzmir Dokuz Eylül Senfoni Orkestrası ile de şef Yalçın Adıgüzelov yönetiminde icra etmiştir.

Uzun yıllar Bakü Müzik Akademisi Oda Müziği Bölümü'nde ders yapan, keman ve oda müziği alanında müzisyen kadrolar hazırlayan besteci Tofik Bakihanov'un yorumculuk ve pedagojik faaliyeti, Bakü Müzik Akademisi açısından oldukça önem taşımıştır.

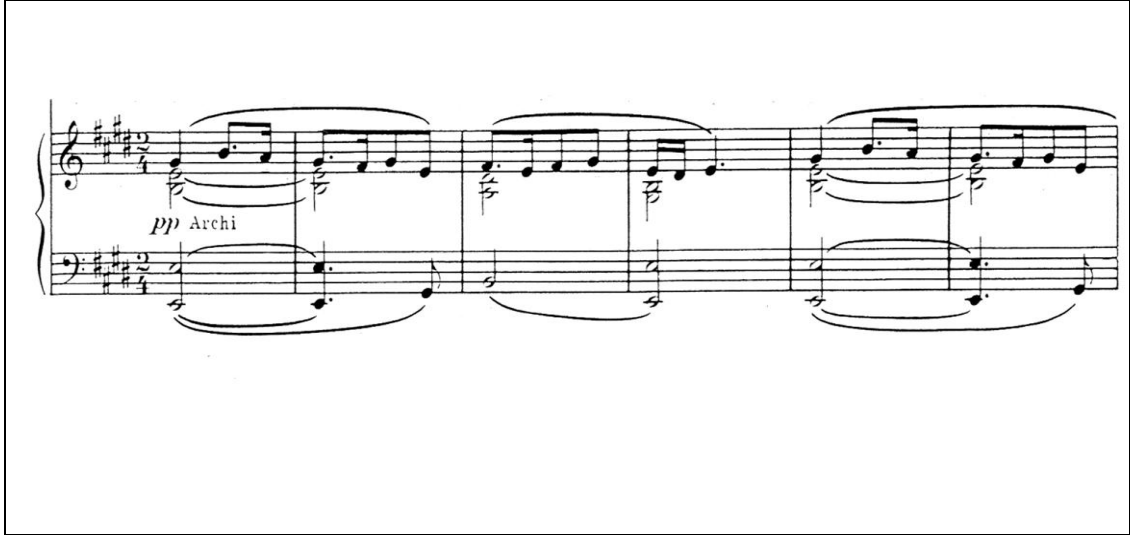
Kendisinin yorumculuk ve pedagoji faaliyetini, bestecilik ile geliştirmesi enstrümantal eserlerinin ortaya çıkması için büyük bir motivasyon olmuştur. Bestecilik alanında kendi yaratıcılığının önemli bir çizgisini oluşturmuştur.

Tofik Bakihanov'un Oda müziği ve enstrümantal eserleri, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin müzik kültürü hazinesine bıraktığı önemli bir miras niteliğindedir. Oda müziği ve enstrümantal müzik dalında, muazzam olarak bu alanı tercih eden besteci, kendi üslubunu dolgunlukla gerçekleştirebilmiştir. Her bir eser, onun yaratıcılık çizgisinin çeşitli yönlerini açıklamakla beraber, müzik üslubunu, müzik dilini yeni nitelikler ve yeni çizgilerle zenginleştirmiştir.

Bu eserlerde oda müziğinin temel özellikleri ve Azerbaycan'ın ulusal kimliği birleşmiştir. Bundan dolayı, bestecinin oda müziği eserleri yorumculuk deneyiminde ve öğretim repertuarında sağlam bir yer tutmaktadır. O'nun viyolonsel ve piyano için üç sonatı (No.2 "Romantik"), piyano üçlüsü (No.1 "Gençlik") ve piyano kuinteti eserleri arasındadır.

Tofik Bakihanov'un oda müziği ve enstrümantal eserlerin icrası incelendiğinde keskin Çatışmalar ön plandadır ancak, sert dokunuşlar bu eserler için karakteristik özellik değildir. Bu eserlerde Azerbaycan halk melodilerinin uyumlu dokusu ön plandadır. Örneğin, viyolonsel ve piyano için 2 No'lu sonatında besteci, "Kalenin Dibinde Halk Şarkısı"nın melodilerini kullanmıştır.

**Örnek 2: Tofik Bakıhanov'un 2 No'lu viyolonsel sonatında kullandığı
"Kalenin Dibinde Halk Şarkısı"ndan bir kesit**

Önemli bir detaydan bahsetmek gerekirse; Rus bestecisi M. İ. Glinka kendisinin "Ruslan ve Ludmila" operasında ünlü Persian korusu için bu şarkı üzerinden alıntılar yapmış ve bu şarkıdan yaratıcı biçimde yararlanmıştır. T. Bakıhanov'un yazdığı viyolonsel ve piyano için 1 No'lu sonatında "Ey Zalim Yar" halk şarkısının melodisini kullanmıştır.

Ayrıca, T. Bakıhanov Azerbaycan makamlarını esas alarak, lad tonalitesini kullanmış ve lad entonasyonlarını eserlerinde uygulamıştır. Kendisinin viyolonsel sonatlarının karakterlerinde sevinçli bir hava hüküm sürmektedir. Bu sevinçli motifleri kullanarak, besteci ayrı ayrı konuları lirik temalarla kullanmış olup, his, heyecan, düşünce ve fikirleri melodik yorumlarla kullanmıştır.

Bu arada, T. Bakıhanov'un viyolonsel ve piyano için üç sonatı, kendi tarzının konçerto dalında bestelediği eserleri anımsatmaktadır. Özellikle, lirik konularda daha açık bir şekilde anlatım sergilemiştir. Akıcılık ve anlam bakımından bu eserlerde halk melodilerinin ruhu güçlüdür.

Bir numaralı sonatta, farklı olarak, sonraki 2 sonattaki ustalık daha net bir şekilde duyulur. İki ve üç numaralı sonatlarda hissedilmektedir ki, besteci kendi tarzının özelliklerini daha yakından göstermiştir. Viyolonsel ve piyano için 1 numaralı sonat büyük viyolonsel sanatçısı Sabir Aliyev'e ithaf edilmiştir. S. Aliyev, sonatın ilk icracısıdır. Eser üç bölümden oluşmaktadır.

Sonatin başlangıç teması lirik bir tarzdadır. Birinci bölümün ilk konusu, lirikanın çeşitli yönlerini yansıtmaktadır. Bale adagiosuna yakın yardımcı tema kendisini ana temaya bağlar. İkinci bölüm, zarif ve üzüntülü bir karakterdedir. Üçüncü bölümde ise, sevinçli, halk danslarına yakın ritimler üstünlük göstermiştir.

Bestecinin viyolonsel ve piyano için 2 No'lu Sonatı (fis-moll) oldukça dikkat çekicidir. Sonatin birinci bölümü polifonik üslupta yazılmıştır. Bu bölümde "Çargâh" ve "Bayati-Şiraz" makamlarının entonasyon özelliklerinden yararlanılmıştır. Makam kullanılması tesadüfî değildir. Çünkü bestecinin babası büyük makam ustası Ahmet Bakihanov olup, besteci halk müziğini, makamları babasından mükemmel bir şekilde öğrenmiş ve onları yaratıcı biçimde kullanmıştır.

Yukarıda bahsedilen sonatin ikinci bölümü ile birinci bölüm çelişmektedir. Bu bölümün sesleri tatlı şarkı niteliğindeki lirik ve ılımlı bir havadadır. Eserin orta bölümünde belli bir heyecan, coşkunkluk fark edilse de, röprizde yani üçüncü bölümde hassas bir ruh hali sergilenmektedir.

Üçüncü bölüm (Final) ise; şenlik, sevinç hislerini uyandıran bir bölümdür. Aşık müziğinin özellikleri, bu bölümde oldukça kullanılmıştır. Ayrıca, besteci bu sonatta viyolonselin kendine has özelliklerini ve olanaklarını ustaca kullanmıştır. Sonatta teknik tam olarak görülmektedir ve buna rağmen üçüncü bölümde sağ el ile icra daha zordur. İracının yüksek teknoloji ile birlikte, müziği derinden anlaması gerekir. Eğer bu özellik sanatçıda varsa, parçanın icrasında uyum sağlanabilir.

1 No'lu sonattan farklı olarak, ikinci sonatta profesyonel çizgi oldukça yüksektir. Sonat 3 bölümlüdür. Birinci bölümde halk ezgileri güçlüdür ve aşık temalarının etkisi net duyulur. Lirik yardımcı tema belirtildiği gibi, "Kalenin Dibinde" halk melodisi üzerine kuruludur. Sonatın ikinci bölümü, viyolonsel için samimi melodilerini izlemektedir. Sinkoplu ritme dayalı küçük girişten sonra esas konu seslendirilir. Bu kısımda coşku ön plandadır.

Bileşik formda yazılan ikinci bölümün orta bölümü, gelişmiş bir karakter üslubu ile işlenerek, tekrar yeniden yalınlaştırılıp, aynı tonalitede karar kılınarak bölüm sonlandırılmıştır. Üçüncü bölüm oldukça yoğun halk ezgilerini içermektedir. Genel olarak, halk şenliğin etkisini vermektedir. Genellikle 2 no'lu sonatı, kendisinin karakteri, esas temanın parlaklığı ile ayrılır. Eser "Kafkas Ötesi" müzik festivalinde icra edilerek oldukça yüksek derecede değerlendirilmiştir.

T. Bakıhanov'un viyolonsel ve piyano için 3 no'lu sonatı, 1972 yılında bestelenmiştir. Bu sonatta, 2 no'lu sonatın müzik karakteri sürdürülmüştür. Burada bestecinin oda-enstrümantal müziği için karakteristik olan kendine has tarzı somut bir şekilde görülmektedir. Sonatta, Azerbaycan halk ezgileri geniş bir şekilde yer tutmaktadır. Bu halk ezgileri, parçanın sonuna kadar gösterişli bir şekilde devam etmektedir. T. Bakıhanov'un 1 no'lu sonatında olduğu gibi, 3 no'lu sonatta da monotematizm hâkimdir. Bu monotematizm, giriş bölümünün ana teması ve yardımcı temanın kendisinde belirtilmiştir. Besteci, çeşitli biçim ve icra üsluplarını kullanarak birbirinden farklı karakterler yaratmıştır.

Sanatbilimci Z. Gafarova'nın yazdığı gibi: *"Kompozisyon yapısına göre klasik seri olarak sunulan sonatların her birinin içeriği özgün özelliklere sahiptir. Modern insanın karakteri, onun zengin iç dünyasının aydınlığı, iyimserliği ve güzellik duygusunun tasviri, bu eserlerin temel içeriğini oluşturmaktadır".*³⁴

³⁴ C. Hasanova, *Tofik Bakıhanov - 70 , Tofik Bakıhanov portresinden çizgiler*, ADPU Matbası, Bakü 2003, s.93

Tofik Bakıhanov'un 3 no'lu sonatında, viyolonselın icracılık yöntemleri daha da zengindir. Eserde bulunan bazı bölümlerde dramatik hisler kendini göstermektedir. Bu durum, "Hümayun" makamının sesleri ile hayata geçirilmiştir. Tofik Bakıhanov'un viyolonsel ve piyano için üç sonatı, hem konser repertuarı hem de müzik okullarının öğretim programlarında ve sanatçılar tarafından sürekli çalınan eserler arasındadır. Besteci, bu eserlerinde viyolonseli, icracılık yöntemlerinden, ulusal renklerden, halk müziğinin güzel ve ahenkli konularını göstermek için ustalıkla kullanmıştır.

Bestecinin, her 3 viyolonsel ve piyano sonatı, 1971 yılında M. Magomayev adına Azerbaycan Devlet Filarmoni'sinde viyolonselde V. Anşeleviç, piyanoda A. Vekilova tarafından başarıyla seslendirilmiştir. 1977 yılında Tofik Bakıhanov'un onuruna yapılan gecede, bestecinin piyano sonatları viyolonsel sanatçısı Y. Abdullayev, piyanist A. Abdullayev tarafından seslendirilmiştir.³⁵

Tofik Bakıhanov'un viyolonsel için bestelediği eserlerde, Kendisinin üç sonatı, "Elegie" si, viyolonsel, keman ve orkestra için ikili konçertosu, Y. Abdullayev, E. İskenderov gibi viyolonsel sanatçıları tarafından büyük bir ustalıkla icra edilmiştir. Bu arada, bestecinin viyolonsel için yazdığı tüm eserleri, 1978 yılında, O'nun adına düzenlenen konser gecesinde icra edilmiştir.

Tofik Bakıhanov'un sanatı, her zaman diğer besteci ve müzisyenler tarafından oldukça kıymet görmüştür. Örneğin, tanınmış besteci Murat Kajlayev "Tofik Bakıhanov müziğinin gücü nedir?" Sorusunu şöyle cevaplamıştır:

"Bazı yeni formların, karmaşık armoni uyumlarının gösterilmesinden çok, orijinal entonasyonların belirtilmesinde Tofik Bakıhanov'un eserlerinde halk müziğinin etkili gücünü kendisinin büyük bir samimiyetle uyuşturarak geliştirmesi çok doğaldır."

³⁵ H.Aliyeva, T.Bakıhanov, Müzik Düşünceleri, Bilim Yayınları, Bakü 2006, s.15

*Bestecinin müziği, sonuna kadar dinleyiciyi sürükler ve kendi iç dünyamıza girer ve bizi adeta büyüler. Onun müziğindeki güzel niteliklerin ortaya çıkması bize sıcaklık, iyilik ve içtenlik hissini vermektedir "*³⁶

Azerbaycan Cumhuriyet’inde viyolonsel için yazılmış önemli eserlerden biri de, besteci Sevda İbrahimova’nın viyolonsel ve piyano için "Azizlerimin Anısına" isimli birbirine bağlı piyeslerden oluşan bir eser bestelemiştir. Eser 2005 yılında Azerbaycan Besteciler Birliği’nin 70 yıllık jübilesine adanmış müzik festivalinde, sanatçı Eldar İskenderov (viyolonsel) ve Kemale Neymanova (piyano) tarafından ilk kez seslendirilmiştir. Ayrıca 2010 yılında viyolonsel sanatçısı A.Miltih tarafından L.ve M. Rostropoviçlerin ev müzesinin konser salonunda icra edilmiştir.

Sevda İbrahimova’nın, viyolonsel ve piyano için bestelediği birbirine bağlı piyeslerden oluşan bu eseri, masum-lirik, hüznü ruh halini yansıtmaktadır. Bestecinin yaşadığı üzücü olaylardan, insan kalbinin sızıntılarının, yakın çevresindeki insanların kaybindan doğan hazin duyguların tümünü bu eserde ifade etmiştir. Bestecinin bu eserinin kendine özgü bu karakteri sayesinde,O’nun müziğinde bir üstünlük teşkil etmektedir.

Sevda İbrahimova’nın bu eserinde, viyolonselin insan kalbini etkileyen müzik temaları, viyolonsel ve piyanonun diyalogu ile belirtilmiştir. İracılar tarafından büyük profesyonellikle yorumlanmıştır. Bu eser Azerbaycan müzik camiası tarafından çok büyük ilgi görmüştür. Sevda İbrahimova yazdığı tüm eserler gibi, bu eseri ile de dinleyicilerin ilgi odağı olmuştur.

O, bir besteci olarak sürekli yeni eserler yaratırken kendi yaratıcılık ilkelerine sadık kalmıştır. İçtenlik, yüksek profesyonellik, halk ezgilerine düşkünlüğü ve dahi besteci hocası olan Gara Garayev’in geleneklerine dayanarak, bütün bu hususlar göz önüne alındığında, kendisini bu eserde ifade etmiştir.

³⁶ C. Hasanova, *Tofik Bakıhanov - 70, Tofik Bakıhanov portresinden çizgiler*, ADPU Matbası, Bakü 2003, s.101

Eserin hoş melodisi; eser içerisindeki melodilerin birbirini izleyerek düzgün bir döngüde nöbetleşe takipleri ön plandadır ve özellikle onun harmonik dili dikkat çekicidir. Sevda İbrahimova hem deneyimli müzisyen hem de öğretmendir. O eserlerini bestelerken, daima gelecekteki icracıları düşünmüştür. Bu sebepten dolayı, bestecinin eserleri, sanatçılar tarafından çabuk algılanmış ve onların repertuarında daima kalmıştır.

Yaylı çalgılar müzik alanında verimli çalışmalar yapan bestecilerden biri de Firengiz Alizade'dir. Viyolonsel için besteci, hem solo, hem de oda müziği için eserler bestelemiştir. Bu eserler içerisinde viyolonsel ve piyano için "Habilsayağı", solo viyolonsel için "Uyan" kompozisyonları, viyolonsel ve vurmali enstrümanlar için "monolog" ve Çin Cumhuriyeti'nin ulusal telli aleti pipa, keman, viyolonsel ve hazırlıklı piyano için "Sabah" kompozisyonu ve ayrıca "Hazar" kuinteti ve diğer eserleri oldukça dikkat çekicidir.

Önemli bir detayı vurgulamak gerekirse, Firengiz Alizade kendi eserlerine çoğu zaman dikkat çekici isimlerle adlandırmıştır ve eserlerine verdiği bu isimlerle yazdığı müziğin stilini ve karakter özelliklerini ifade etmiştir. Bu kısa ve anlatımı açık olan isimler, bestecinin müzik düşüncelerini ve bakış açısının iyi bir şekilde anlaşılmasını sağlamıştır.

Bestecinin viyolonsel için yazdığı eserleri ele alındığında; 1979 yılında Leningrad'da Firengiz Alizade'nin viyolonsel ve piyano için "Habilsayağı" eserinin ilk icrası olmuştur. "Habilsayağı" eserinde besteci, sanatının temel yönlerini ve müzik stillerini belirlemiştir. Besteci, tarafından makamın çağdaş müziğin içerisine alınması ilk defa bu eserde uygulamıştır.

Ünlü kemençe ustası Habil Aliyev'in sanatı, O'nun icracılığına özgü makamın özellikleri ve hassas tarzdaki yorumlaması bestecinin dikkatini çeker ve F. Alizade, viyolonsel sanatçısı İvan Monigetti'den "İtalyan enstrümanının Azerbaycan kemañçesine çeviren eser"³⁷ yazmasının teklifini almıştır.

F.Alizade'nin bestelediği "Habilsayağı" adlı eserinin, İ. Monigetti tarafından 1983 yılında "Varşova Sonbaharı" festivalinde başarılı icrasından sonra, eser, uluslararası çapta birçok kez ve farklı ülkelerde tanınmaya ve icra edilmeye başlanmıştır. F. Alizade "Habilsayağı" eserinde, makamı öne çıkararak, makamın yeni versiyonunu yaratmıştır.

Sanatbilimci A. Hüseynova'nın da söylediği gibi: *"Habilsayağı" eseri hem Habil Aliyev'in katkıları hem de bestecinin kişisel üslubunun göstergesidir.*³⁸ *Genellikle, müzisyenlere göre, makam; F. Alizade'nin sanatında önceliği olan bir yapıdır.*³⁹ *Bestecinin, müzik stiline dinamik ve parlak düşünce tarzı ve O'nun bakış açısı makam köklerini canlandırmıştır".*⁴⁰

1993 yılında F. Alizade'nin viyolonsel için yazdığı bir diğer önemli eseri "Muğamsayağı" dinleyiciler ve icracılar tarafından yoğun ilgi görmüştür. "Kronos Kuartet" bu eseri, Newyork'un ünlü Lincoin Merkezinde başarıyla icra etmişlerdir. San Fransisko'da sanat yaşamlarını sürdüren, dünyaca tanınmış olan bu kuartet, F. Alizade ile bu konser sayesinde, sanatsal olarak sık sık bir araya gelmeye başlamışlardır.

³⁷ Samed Vurgun ,G. Dubinsky . "Benim ülkemin eski doğu kapısı" ,”Kronos Kuartet, F. Alizade'nin Makam Sayağı”, Proqram notları.

³⁸ A. Hüseynova, *F. Alizade'nin yaratıcılığının estetik ve üslup alanı*, Müzik dünyası Yayınları, 1-2/31, s.88

³⁹ F. Alizade “*Müzik Güzellik gerektirir*” (M. Kareva röportajı) ,Müzik Akademisi Yayınları, 2002, s.190

⁴⁰ F. Aliyeva, *"F.Alizade'nin İpekyolu"* , The Village Voice Yayınları, 20 ŞUBAT 2000.

1995 yılında "Kronos Quartet" in icrasını üstlendiği, F.Alizade'nin eserlerinden oluşan bir kayıt ortaya çıkmıştır. Bu kayıta, "Muğamsayağı", "Abseron Kuinteti" ve "Gazis" eserleri seslendirilmiştir. F.Alizade'nin eserlerinin bir diğer önemi özelliği de; Batı ve Doğu Müziği'nin ilkelerini eserlerinde bir araya getirmiştir. O'nun müziğinde çeşitli medeniyetlerin sesleri karşılaşır ve bütünleşir. F. Alizade'nin müzik dünyası sınırsızdır.

Örneğin, "Yarın" isimli eserinde; pipa çalgısı ile keman, viyolonsel ve hazırlıklı piyanoyu birlikte kullanmıştır. "Habilsayağı" ve "Muğamsayağı" gibi eserlerinde de viyolonsel ve kemanı birleştirmiştir. Bütün bu eserlerde görüldüğü üzere; besteci sıra dışı bir form kullanmıştır. Bu eserlerden anlaşılıyor ki, F. Alizade Avrupa enstrümanları ile Azerbaycan müziğinin sergilenmesi taraftarıdır.

Bestecinin eserlerinin birçok kısmında makamın çok yönlü etkisini duymak mümkündür. Makamın biçim ve dramatik özellikleri, lad ve entonasyon esas olarak "Habilsayağı" eseri, "Crossing 2" isimli eserine öncülük etmiştir. Besteci, bu eserlerindeki bir çok pozisyonlarda makam doğrudan alıntılar yapmıştır.

2000 yılında besteci F. Alizade ünlü viyolonsel sanatçısı Yo-Yo Ma' nın "Silk Road" ("İpek Yolu") adlı kıtalar arası projesinde yer almaya davet edilmiştir. Bestecinin eserleri, bu proje çerçevesinde dünyanın saygın konser salonlarında icra edilmiştir.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin büyük Şan ustası Âlim Kasımov'un katılımıyla seslendirilen "Derviş" eseri ise projenin en büyük başarılarından birisidir. Altı yıl sonra, 2006 yılının Mayıs ayında Bakü'ye davet edilen Yo-Yo Ma, kendisinin "Mstislav Rostropoviç'in, F. Alizade 'nin ve A. Kasımov' un memleketine geldiğinden memnun olduğunu bildirmiştir".⁴¹

⁴¹ A.Hüseynova, *F.Alizade'nin yaratıcılığının estetik ve üslup alanı*, Müzik dünyası Yayınları, 1-2/31, s.85

F. Alizade 2003 yılında Bakü'de kendi adına düzenlenen ilk konserinde, ünlü viyolonsel sanatçısı İvan Monigetti'nin icrasıyla viyolonsel konseri ve O'nun katılımıyla "Crossing II" adlı eseri ve "Ölümsüzlüğe Seyahat" adlı oratoryosu seslendirilmiştir. 2005 yılında F. Alizade Paris'in "de la Ville de Paris" tiyatrosunda düzenlenen genç viyolonsel sanatçılarının Mstislav Rostropoviç adına Uluslararası yarışması için "Uyan" isimli eserini bestelemiştir.

Bu uluslararası yarışmada özellikle icra edilen bu eser "Uyan!" farklı sanatçılar tarafından icra edilerek, eserin çeşitli yorumlarının oluşmasına neden olmuştur. Bu eser, bestecinin "Habilsayağı", "Muğamsayağı" eserlerinden esinlenerek, kendine özgü müzik üslubunu bir kez daha doğrulamıştır ve defalarca üstünde durduğu viyolonselin teknolojik imkânlarına sahip olduğunu göstermektedir. Diğer eserlerde olduğu gibi "Uyan" ismini verdiği bu eserde de, makam öğeleri ön plandadır ve eserin entonasyon yapısı doğaçlama üzerine kuruludur.

Araştırmacı M. Aliyeva' nın söylediği gibi *"besteci burada viyolonselin ses imkanlarına ek olarak, viyolonselin icra ve tını özelliklerini oldukça gösterişli bir icra tarzında yaratmıştır. Geleneksel halk ezgileri ve aynı zamanda kendine has müzik üslubu ile kendi müzik fikrini oluşturmuş, virtüöz icra düzeyinde çözümlenmiştir"*⁴².

F. Alizade bu eserde özellikle viyolonselin yeni icra olanaklarının ve teknik kapasitesinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Viyolonsel solo için yazılmış olan bu eser, makam dramatizminin bir çok önemli yönlerini vurgulamış ve genel yapısı itibariyle doğaçlamanın duyumu, yoğun ve seyrek olarak entonasyon makamlarının, serbest ve net bir ritim duyusu ile tercih edilen epizodların değişimi gözlenmiştir.

⁴² M. Aliyeva , F. Alizade "Uyan" Viyolonsel için solo, Müzik dünyası Yayınları, 1-2/31 2007, s.61

Eser içerisinde yaygın olarak uygulanan ritmik ve melodik ostinatolar, tekrar ve versiyon prensipleri de makamdan gelmektedir. F. Alizade' nin bu eserinde temanın başlangıçtaki ritmik modelin temelini eserin melodik yapısı oluşturur. Teknik icra açısından tema, profesyonel olarak icra gerektirir.

Temanın gelişmesi sırasında, ikili notalar oldukça karışıklık yaratmış ve eserin adını doğrulamaktadır. "Uyan" ismi; *"Kendine dön! Kendine güven, cesur ol, yeni gün, güzel işler için, güneşli sabah "* anlamlarına gelmektedir. Eser içerisinde doğaçlamalı gelişmeler sonucunda ana temanın yeni seçenekleri belirmiştir.

Tema üzerinde ritmik özelliklerin rolü büyüktür. Bu eserin ismi ile ilgili önemli bir açıklama, eserin adının Almanya'da yayımlanmış bir kopyasının olmasıdır. Sanki F. Alizade' nin eseri gibi, girişte bir açıklama yapılarak, Almanca ve Fransızca dillerinde eserin karakteri, yapısı ve icracılık özellikleri açıklamıştır.

F.Alizade' nin "Muğamsayağı" adını verdiği yaylı kuarteti de aynı zamanda Azerbaycan makam geleneği üzerinde kurulan eserlerinden birisidir. Bu eserin partitürüne bakıldığında anlaşılmaktadır ki; besteci, yaylı kuarteti modern teknolojiye yönlendirmiş, yeni tını-efekt özellikleri yaratmıştır.

Yaylı kuartetin enstrümantal içeriğini genişleten besteci, esere geleneksel olan 1.keman, 2. keman, viyola ve viyolonselın yanı sıra, vürmalı enstrümanları ve orgu da eserin icrasına eklemiştir. Böyle bir içerikte eser bestelemeyi oda müziği ve enstrümantal alanda bestecinin deneylerinden biri olarak düşünülebilir.

“Muğamsayağı” kuartet yapısal olarak serbest bir forma sahiptir. Hem içeriğine göre hem de tarz özelliklerine ve biçimine göre eser; yaylı çalgılar kuartet tarzının çerçevesinden dışarı çıkmıştır. Eserde, vürmalı enstrümanlar bir tür ritm ve tını desteği vermektedir.

Ayrıca, bestecinin birçok eserinin partitüründe olduğu gibi, "Muğamsayağı" kuartetinin Almanya'nın "Edition Sikorsky" firmasında ortaya çıkmış partitüründe de F. Alizade'nin eserinin ön sözünde icrası ve ses efektleri ile ilgili görüşleri bildirilmiştir.

“Muğamsayağı” eserinde viyolonsel rolü büyüktür. Öyle ki, ilk cümlelerden müzik fikri viyolonsel solosu bırakılmıştır ve viyolanın icrasında eser sürmektedir. Enstrümantal yapıda makama benzeyen bir gelişme üstünlük göstermiştir.

Tüm bu gelişmeler sırasında ise; yaylı çalgıların doğaçlamasıyla onların tüm teknik imkânları gösterilmiştir. Genellikle, F. Alizade'nin viyolonsel eserleri dünyanın ünlü viyolonsel yorumcuları tarafından başarıyla icra edilmiştir.

Besteci, kendi sanatı için viyolonsel tarihinde önemli yer tutan büyük müzisyen Mstislav Rostropoviç, Basel Müzik Akademisi'nin profesörü İvan Monigetti, Yo-Yo Ma ve Alexander İvaşkin gibi önemli viyolonsel sanatçıları ile birlikte çalışmıştır.

Ünlü viyolonsel sanatçısı Mstislav Rostropoviç, F. Alizade'nin birçok eserlerinin sanatçısı olmasının yanı sıra, ayrıca bestecinin yeni operası olan “İntizar” projesine ön ayak olmuştur. F. Alizade'nin 2002 yılında bestelediği viyolonsel ve orkestra için konçertosunu ünlü viyolonsel sanatçısı İvan Monigetti'ye adamıştır. İ. Monigetti, F. Alizade'ye beslediği sevgi ve saygıyı şu sözlerle dile getirmiştir: *"Bir sanatçı olarak F. Alizade'nin eserlerini memnuniyetle icra ediyorum. O, bana sadece kendi müziğini değil, aynı zamanda makamları da öğretmiştir."*⁴³

⁴³ G.Sadıhzade, “İsa Mesih yılında Bliss Gazetesi”, 10 MART 2000

F. Alizade ve C. Guliyev'in müzik hayatı tecrübelerinde önemli bir detay; dev müzik projesi "Büyük İpek Yolu" na katılım göstermeleridir. Projenin başkanı ünlü viyolonsel sanatçısı Yo-Yo Ma' nın talimatı ile hem icra hem de tekniği ile modern yazılmış eserleri 2001 - 2005 yılları arasında yapılan 14. festival çerçevesinde sunmuşlardır. Aynı festivalde C. Guliyev'in "Kervan" isimli eserinin viyolonsel partisini Yo-Yo Ma icra etmiştir. Uyuğu Çinli olan Amerikalı müzisyen Yo-Yo Ma, aynı eserin yorumlanmasını ustalıklı kendi yorumuyla yeniden yaratmıştır. O'nun viyolonsel icracılığına yeni soluk getirmesi önemli bir olaydır.

C. Guliyev'in de söylediği gibi: *"bu eski ve harika sese sahip viyolonselin tanıtımı yolunda Yo-Yo Ma, eserin icra tekniğine yeni öğeler dâhil etmiş ve viyolonselin yeni özelliklerini göstermiştir."*⁴⁴ Azerbaycan Cumhuriyeti viyolonsel tarihinde önemli bir detaydan bahsetmek gerekirse; Azerbaycan Cumhuriyeti viyolonsel sanatçısı Eldar İskenderov, besteci olmamasına rağmen, viyolonsel müfredatına birçok viyolonsel için eserler düzenleyerek katkıda bulunmuş ve zenginleştirmiştir.

Özellikle solo viyolonsel için hazırladığı 7 adet klasik Azerbaycan makamları kitabı, bu alanda viyolonsel müfredatına çok büyük bir değer olarak katkıda bulunmuştur. Kitabın içinde; viyolonsel sanatçıları için hem teknik yönden, hem de icra yönünden makamların sergilenişi detaylı bir biçimde Eldar İskenderov tarafından anlatılmıştır. Bu makamlar şöyle sıralanmaktadır:

1. Rast
2. Şur
3. Zabul-Segah
4. Çahargah
5. Bayatı- Şiraz
6. Şüşter
7. Hümayun'dur.

⁴⁴ C. Guliyev, *Yo-Yo Ma* "Müzik Dünyası Dergisi", 3-4/5 2000, s.20

RAST MAKAMI: Rast farsça “doğru düzgün” demektir. Hayatta görülen bütün doğru düzgün işlerin rast gitmesi ile alakalıdır. Buna göre; “Rast” adı bu anlama göre verilmiştir. Diğer makamlar, olduğu dönemlerden bugüne kadar muhtelif doğu ülkelerinde değişikliğe uğrasalar da, rast makamı daha da gelişerek hem özünü korumuş hem de büyük bir makam ailesini oluşturmuştur. Tesadüf değildir ki, Rast makam ailesi yalnızca Şur makam ailesiyle mukayese olunabilir. Bu nedenle, “Rast”ı makamlar arasında en büyük olarak sayılır.

Örnek 3: Eldar İskenderov’un solo viyolonsel için yedi klasik Azerbaycan makamından “Rast Makamı”ndan bir kesit

7 KLASİK AZƏRBAYCAN MUĞAMI

RAST
BƏRDAST
(Növrüzu rəvəndə)

*Ad libitum.
Senza misura
Quasi improvisation* $\text{♩} = 76$

31

ŞUR MAKAMI: “Rast” ve “Segah” makamlarından sonra, Azerbaycan’da en çok yayılan, icra olunan “Şur” makamıdır. Azerbaycan makamları arasında derin lirika, neşeli mutlu durumlar, temkinli ve akıcı melodiye sahip olan “Şur” makamı çok eski tarihe sahiptir.

Örnek 4: Eldar İskenderov’un solo viyolonsel için yedi klasik Azerbaycan makamından “Şur Makamı”ndan bir kesit

7 KLASİK AZƏRBAYCAN MUĞAMI

ŞUR
BƏRDƏST

Ad libitum. Senza misura ♩ = 75

51

ZABUL-SEGÂH MAKAMI: Azərbaycan makamlarından “Segâh” makamı Azərbaycan’da ortaya çıkmıştır.”Zabul Segâh” makamı ise, “Segâh” makamının perdesinden türemiştir. Bu makamlar genel olarak sadece Azərbaycan müzisyenleri tarafından icra edildiği büyük sanatçılar tarafından söylenmektedir. “Zabul” ve “Segâh” makamları çok eskiden ayrı ayrı icra edildiği tarihi kitaplarında yazmaktadır.

Örnek 5: Eldar İskenderov’un solo viyolonsel için yedi klasik Azərbaycan makamından “Zabul Segâh Makamı”ndan bir kesit

7 KLASİK AZƏRBAYCAN MUĞAMI

ZABUL SEGÂH
BƏRDƏŞT

Ad libitum. Senza misura ♩ = 75

69

ÇAHARGAH MAKAMI: Azərbaycan makamlarının her birinin kendine mahsus, bireysel icracılık hususlarında olduğu gibi, her makamında adı ile bağlı bireysel form kuruluşu, icra tarzı mevcuttur. Bu bakımdan “Çahargah” makamı kuruluş ve kompozisyon hususlarına göre anatomisi olmayan program esasına sahiptir.

Örnek 6: Eldar İskenderov’un solo viyolonsel için yedi klasik Azerbaycan makamından “Çahargah Makamı”ndan bir kesit

7 KLASİK AZƏRBAYCAN MUĞAMI

ÇAHARGAH

RƏNG

Moderato. Ad libitum.
Senza misura ♩ = 64
ricochet etc.

BƏRDAŞT

89

ŞÜŞTER MAKAMI: “Şüşter” makamı, temelinde “hümayun” makamının perdesinden gelmektedir. 20. yüzyılın birinci yarısından başlayarak, az icra edilen makamlardan biridir. Bu makam sadece bireysel enstrümancı için değil, hem de şarkıcılar tarafından da ustalıkla icra edilen makamdır.

Örnek 7: Eldar İskenderov’un solo viyolonsel için yedi klasik Azerbaycan makamından “Şüşter Makamı”ndan bir kesit

7 KLASSİK AZƏRBAYCAN MUĞAMI

Şüştər
BƏRDAST
(əmiri ilə)

Ad libitum. Senza misura ♩ = 76

126

HÜMAYUN MAKAMI: “Hümayun” farsça bir kelime olup; uğurlu, saadetli, mübarek ve padişahlara mahsus anlamında işlenmiştir. Üzeyir Hacıbeyli’nin “Azerbaycan Halk Müziğinin Esasları” adlı kitabında, Hümayun makamının Şüşter makamına göre dinleyici de daha derin bir etki bıraktığı anlamına geldiği açıklanmaktadır.

Örnek 8: Eldar İskenderov’un solo viyolonsel için yedi klasik Azerbaycan makamından “Hümayun Makamı”ndan bir kesit

7 KLASSİK AZƏRBAYCAN MUĞAMI

HÜMAYUN

BƏRDAŞT

Ad libitum. Senza misura. ♩ = 150

mp

135

BAYATI-ŞİRAZ MAKAMI: Azerbaycan müziğinde armonik minör gamından oluşan ses düzenini hatırlatan bir makamdır. Eski yıllarda bu makam, “Bayatı-İsfahan” olarak söylenmiştir. Bu makam, enstrümantal makam yazısını iyi bilen, ünlü tarcı ve tecrübeli pedagog Elhan Mirzaferov’un icracılığından notaya dökülmüştür.

Örnek 9: Eldar İskenderov’un solo viyolonsel için yedi klasik Azerbaycan makamından “Bayatı-Şiraz Makamı”ndan bir kesit

7 KLASİK AZƏRBAYCAN MUĞAMI

BAYATI-ŞİRAZ
BƏRDAŞT

Ad libitum. Senza misura ♩ = 168

110

Azerbaycan Müzik Akademisi'nin Yaylı Çalgılar Sanat Dalı Başkanı Halk Sanatçısı Prof. A. Rzayev, E.İskenderov'un hazırladığı bu kitap hakkında şunları dile getirmiştir:

“Azerbaycan Halk Sanatçısı, Prof. Eldar İskenderov tarafından Azerbaycan makamların birkaç tanesinin, solo viyolonsel için işlenişleri, takdire layık ve oldukça dikkat çekicidir. Çünkü makamlarımızı, başka ülkelere tanıtılmasını ve özellikle batı müziği aleti sayılan viyolonsel vasıtasıyla takdim olunmasını alkışlamak gerekir. E. İskenderov'un bu işlemleri ile bizzat ilgilendim. Bu işte viyolonselin teknik imkânlarından istifade edilmesi gerektiğini düşünmekteyim. Şunu görmekteyim ki ; E. İskenderov bir icracı olarak yüksek teknik imkanlarına sahiptir ve solo icra tarzında doğaçlama yeteneğini her yönden gösterebilmiştir. Önemle dikkate alınmalıdır ki; makamlarımızın ekseriyeti nota olarak yazılmamıştır. Bu bakımdan E. İskenderov ve A. Asadullayev'in solo viyolonsel için işlemleri ve notaya aksettirmelerini, ben çok zahmetli düşünüyorum ve düşüncemi toparlayarak, böyle bir cesur işi yaymaktan ötürü ve yayınlanıp maksadına ulaşılmasını tebrik eder, E. İskenderov ve A.Asadullayev'in böyle bir işi devam ettirmelerini arzu etmekteyim.”⁴⁵

3.3 Üçüncü Alt Problem

Tofik Bakihanov'un Viyolonsel ve Senfonik Orkestra İçin 1 No'lu Konçertosunun İncelenmesi

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin halk sanatçısı, "Şöhret" nişanı olan ünlü besteci Prof. Tofik Bakihanov, Azerbaycan ulusal profesyonel müziğinin seçkin temsilcilerindendir. O, Azerbaycan halkının müzik kültürüne değerli eserler vermiş büyük bestecilerinden biridir. T. Bakihanov'un 1950-1960 yılları arasında başladığı sanat hayatında; enstrümantal, Senfoni, müzikli sahne ve şan eserleri üzerine çalışmalar yapmıştır.

⁴⁵ E.İsgandarov, A. Asadullayev, *Solo Viyolonsel için İşleme ,Ders Kitabı*, “7 Klasik Azerbaycan Makamı”, Elm ve Tahsil Yayınları, BAKÜ 2011.

Bu arada O, Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nı iki sanat üzere bitirmiştir. Keman alanında Profesör A. Amitondan, bestecilik alanında akademik Gara Garayev'den ders almış, onların sanatının sırlarını kapsamlı olarak benimsemiştir. Verimli besteci olarak tanınan Tofik Bakihanov'un müzik mirasını, birçok tarzda yazdığı eserler oluşturmaktadır.

Kendisi, üç balenin ("Hazar Balladası", "Doğu Poeması", "Hayır ve Şer"), N. Mammadov ile beraber üç müzikal komedinin ("Altı Kızın Biri Peri", "Memedali Dinlenmeye Gidiyor", "Kız Görüşmeye Koşuyor"), tar ve senfonik orkestra için dört konçerto, çeşitli çalgılar için 25 konçerto, 20 sonat, 7 senfoni, 5 Senfoni poema, 5 Senfoni makam, üvertür, ve çeşitli oda müziği eserleri, şan ezgileri ve diğer eserleri yazmıştır.

50 yılı aşkın bir süredir, Tofik Bakihanov Bakü Müzik Akademisi Oda Müziği Bölümü'nde çalışmıştır. O, öncü bir profesör olarak yüzlerce genç yetenekli sanatçılar yetiştirmiştir. Tofik Bakihanov'un gerek bir besteci olarak, gerekse müzikal olarak iyi bir isim ve eğitimci olarak büyük çalışmaları basında yer almış, bilimsel olarak da tanınmıştır.

Müzik camiası Tofik Bakihanov'u; oda-enstrümantal, senfoni ve bale müziği alanlarında başarılar elde etmiş bir besteci olarak tanımıştır. Bestecinin bu alanlarda bestelediği eserler, bale ve opera, müzikli tiyatrolar sahneye konmuş, enstrümantal konçertolar, sonatlar, triolar, romans ve şarkılar icracıların konser repertuarında kendisi için onurlu bir yer tutmaktadır.

Şunu da belirtmek gerekir ki, enstrümantal müzik, Tofik Bakihanov'un sanat hayatında önemli sayfalardan biridir. O, ülkede konçerto tarzının gelişmesine katkıda bulunan bestecilerden biridir. Bestecinin konçerto dalında bestelediği eserler incelenirken şöyle bir sonuca varılabilir: Bu eserler bestecinin kendi milli duygularını, kendi duygusallığını ve profesyonel düzeydeki mesleki özelliklerini içermektedir.

Tofik Bakıhanov'un, henüz 1953 yılında Gara Garayev'in bestecilik sınıfında eğitim gördüğü dönemde önemli bir çalışması olan keman ve senfonik orkestra için yazdığı 1 No'lu konçertosu, kendisi tarafından icrası edildiği devlet sınav komisyonu tarafından yüksek puanla değerlendirilmiştir.

Ünlü eğitimci ve Devlet Öğretmeni M. Tsimberov kendi öğrencisinin yaratıcılığı hakkında şunları söylemiştir: *"Benim öğrencilerim arasında T. Bakıhanov yetenekli ve çalışkan bir kemancıdır. Kendisinde çocuk yaşlarda sanatçılık ve sahne kültürü kendini kazanmıştır. Ben şahsen T. Bakıhanov'la iftihar ediyorum. O'nun yaratıcılığını, Azerbaycan Cumhuriyet'inde genç kadroların yetiştirilmesi rolünde özenle işliyorum"*⁴⁶

Tofik Bakıhanov'un, sonraki yıllarda bestelediği farklı enstrümanlar ve senfonik orkestranın eşliğinde birçok eserleri mevcuttur. Bu eserleri, keman için altı konçerto, tar için dört konçerto, viyolonsel için iki konçerto, viyola için iki konçerto, trompet için bir konçerto, obua için iki konçerto, flüt için iki konçerto, keman, tar ve orkestra için ikili konçerto, keman, viyolonsel ve orkestra için ikili konçertosu bu alandaki verimli çalışmalarından en önemlileridir.

Görüldüğü gibi, T. Bakıhanov'un yaratıcılığında enstrümantal konçertonun farklı türlerine rastlanır. Kendisi, farklı enstrümanlar ve senfonik orkestranın eşliğinde yazılmış 25 konçertonun yazarıdır.

Tofik Bakıhanov bununla birlikte, Azerbaycan müziğinde viyola, viyolonsel, flüt için sonat; obua, klarnet, trompet için konçerto dalında ilk defa başvurmuştur. Bu konçertoların içerisinde viyolonsel ve orkestra için 1 No' lu konçertosu özel bir yer tutmaktadır.

⁴⁶ N. Aliyev, N. Bakıhanov, *Tofik Bakıhanov portresinden çizgiler*, ADPU Matbası, BAKÜ ,s.68.

Önemli bir detayı gündeme getirmek gerekirse; 1958 yılında Azerbaycan Besteciler Birliği Yönetim Kurulu tarafından yapılan bestecinin viyolonsel ile senfonik orkestra için 1 no'lu konçertosunun ilk kez dinlenmesinden sonra Gara Garayev kendisini tebrik ederek şunları söylemiştir:

*"Tofik Bakihanov'la iftihar edebilir ki, Azerbaycan müzik tarihinde ilk viyolonsel konçertosunun yazarıdır. Hocasının büyük desteği ile şevklenen T. Bakihanov sonraki yıllarda da Azerbaycan müziğinde hiç kullanılmamış tarzlara da başvurmuştur. Bu sebeple; O'nun flüt, obua, klarnet, trompet, viyola için konçertoları Azerbaycan müziğinde bu enstrümanlar için yazılmış ilk konçertolar olarak belirtilmelidir."*⁴⁷

Tofik Bakihanov'un, viyolonsel ve senfonik orkestra için 1 No'lu konçertosu, O'nun yaratıcılığının çeşitli yönlerini temsil etmektedir. Konçertonun müzik dili, parlak renklerle, tutkulu melodik gelişim ve duygusal dolgunluğu ile akılda kalan bir eserdir. Besteci, bu eserle Azerbaycan Müziğinde, konçert enstrümantal tarzı alanını zenginleştirerek özgün ses rengi ile, müzik dilinin parlaklığını yaratmıştır.

Sanatbilimci Elmira Abbasova'nın belirttiği gibi: *"Müzik enstrümanları içerisinde Tofik Bakihanov'un en çok sevdiği enstrümanlardan biri de viyolonseldir. O, henüz Konservatuarda eğitim alırken, viyolonsel için bir takım akılda kalıcı eserler yazmıştır. 1959 yılında ise, genç besteci kendisinin büyük gösterişli eserlerinden birisi olan senfonik orkestranın katılımıyla viyolonsel çalmak için yazdığı konçertosunu bitirmiştir. Bu konçertoyu yazması ile Azerbaycan müziğinde önemli bir olay olmuştur. Bu eser aynı zamanda, viyolonsel için yazılmış ilk Azerbaycan eseridir.*

⁴⁷ U. Garağızı, *Besteci ömrü*, "Ekspres" gazetesi, 3 Temmuz 2001.

Bu konçerto, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin genç bestecilerinin yaratıcılığının bakış açısını zenginleştirmiş ve büyük müzisyenler tarafından oldukça yüksek derecede değerlendirilmiştir."⁴⁸

Tofik Bakıhanov'un, Viyolonsel ve senfonik orkestra için 1 no'lu konçertosu; ilk kez Moskova'da Prof. S. Knuşevitsky'nin icrasında, sonra ise Bakü'de Prof. S. Aliyev'in icrasında yorumlanarak, büyük başarı kazanmıştır. Sonraları ise, viyolonsel konçertosunun dikkat çekici ve başarılı açıklamasını bestecinin yapması ile, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ünlü viyolonsel ustalarından biri olan, Prof. Eldar İskenderov icra etmiştir. Tofik Bakıhanov'un 70. yıldönümü münasebetiyle düzenlenen konserde bu eseri, sanatçı Eldar İskenderov tarafından ustalıkla sergilenmiştir.

Tofik Bakıhanov'un, viyolonsel ve senfonik orkestra için 1 no'lu konçertosu, Sabir Aliyev'e ithaf edilmiştir. Azerbaycan'da bu konçertonun ilk icracısı da S. Aliyev'dir. Genellikle besteci, eserlerini yaratırken hangi sanat dalında olursa olsun, çoğu zaman özel olarak belli bir sanatçıya ithaf etmiş ve eserin varoluş sürecinde bu icracılarla yapılan çalışmalar çarpıcı sonuçlar elde edilmiştir.

Bunun Sonucu olarak; Tofik Bakıhanov'un enstrümantal eserlerinin ilk yorumcuları: Viyolonsel sanatçısı S. Aliyev, kemancılar A. Aliyev, V. Ahundov, Ö. Babayev, S. Gəniyev, A. Alizade, flütçüler A. İskenderov, V. Vekilova ve L. Hasanova Hüseynova, klarnet sanatçısı Ali Akbarov ve diğer sanatçılar belirtilebilir.

Tofik Bakıhanov aynı zamanda orkestranın teknik ve müzikal özelliklerini iyi bilmektedir. Orkestra enstrümanlarının kullanım yöntemleri, orkestra renklerinin uyumu ve ayrı ayrı enstrümanlar arasındaki ahenklik, O'nun viyolonsel ve senfonik orkestra için 1 no'lu konçertosuna orijinallik ve parlaklık vermektedir.

⁴⁸ E.Abbasova , *Yaratıcı gençlik. Tofik Bakıhanov*, BAKÜ 14 Kasım 1961.

Eserde, viyolonsel in yorumculuk prensiplerinden, ses genişliğinden, teknik olanaklarının ustaca kullanılması açık görülmektedir. Viyolonsel ve senfonik orkestranın enstrümanlarının icrası ve tını özelliklerini derin bilen besteci T. Bakıhanov viyolonsel ile orkestrayı abartılı bir şekilde uzlaştırmış, eserin gidişatında her iki kombinasyonun sağlam birliğini başarmıştır.

Viyolonsel ile orkestrası için 1 No'lu konçertosu e-moll (mi minör) tonalitededir. Viyolonsel solosu ile senfonik orkestra için yazılmış bu konçerto virtüöz karakterinde yazılmış bir eserdir. Tofik Bakıhanov, klasik enstrümental tipi konçerto tarzı için karakteristik olan başlıca özellikleri, solist ile orkestranın yarışması, karşılaştırması ve viyolonsel solusunun parlaklığını yansıtmıştır.

Tofik Bakıhanov'un, Viyolonsel ve senfonik orkestra için 1 no'lu konçertosu, üç bölümlü sonat formundadır. Birinci bölümünde röprizden sonra kadans çalınır. Üç bölümden oluşan konçertonun birinci bölümü (Sonat Allegro) iki tema üzerine kurulmuştur. Burada çelişkili şekilde verilmiş bu iki tema (ana ve yardımcı olarak) gitgide geliştirilerek, farklı şekillerde karşılaştırılır.

Konçertonun ana teması e-moll (mi minör) tonalitededir (Allegro Non Troppo). Ölçü sayısı 4/4'dür. Bağlayıcı tema (r.6) gelişimi C-dur (Do Majör) tonalitesinde sürüklenir ve yardımcı temayı hazırlar. Yardımcı tema (r.8) C-dur (Do Majör) tonalitededir. Ölçü sayısı 6/8'dir. Hem ana hem de yardımcı temalar Azerbaycan ulusal müziği ezgileri esas alınarak bestelenmiştir. Söz konusu iyimserlik olduğu halde, yardımcı tema lirik huyludur.

Konçertonun işleme bölümü, (r. 18'de), CIS-moll (Do diyez minör) tonalitesinde başlar. İşleme bölümünde müzik, ana temanın materyallerine göre kadansa doğru geliştirilir. Kadans için, viyolonsel solosuna çift notalar uygundur. Bu arada, 1. bölümün sonundaki viyolonsel solusunun kadansında solist karşısında icra - teknik olarak bir takım karmaşık pasajların çözümü yapılmıştır.

Rengârenk ştrihler, pasajlar ve çift notalar ile kadans oldukça dikkat çekicidir. Konçertonun kadansında solist, kendi icracılık tarzını, viyolonsel in icra teknik imkânlarını kapsamlı olara sergilenmiştir. I bölüm Koda ile tamamlanır (r.40). Burada E-Dur (Mi Majör) tonalite de sunulmaktadır. Koda iyimser ve olumlu ruh hali içerisindedir.

Konçertonun Azerbaycan'ın ulusal çizgileri ile donanmış 2. bölümü H-Dur (Si Majör) tonalitededir.2. bölüm, lirik şarkı formundadır. Konçertonun 3 bölümlü biçime sahip olan 2.bölümünün müziği Azerbaycan ulusal halk ezgileri ile süslenmiştir. Özellikle orta bölümün (r.6 -14) ifadesinin akıcılığı ve içtenliği ile ayrı bir önem arz etmektedir.

Eserin üçüncü bölümü e-Moll (mi minör) tonalitesinde olmasına rağmen, büyük sevinç duyguları uyandırmaktadır. Final bölümü, 12 ezgiden oluşan bir girişle başlar. Azerbaycan şarkı ve dans müziği ile entonasyon ibaresine bağlı olan final bölümü, eklem ve coşkun bir tarzda olup, müziği duygusal etki gücüne sahiptir.

İyimserlik, tüm bölümün müzik cümlelerine yansımıştır. Şekil itibariyle işleme sonatı yapısına sahip olan bu bölüm, çeşitli olarak ana ve yardımcı temaların müzik materyallerine göre bestelenmiştir. Konçertonun sürekli ilerleyen ana teması, halk şarkı ve dans motiflerini hatırlatmaktadır. Ana ve yardımcı temalar birbiriyle karşılaştırılır. Temalar, birbiriyle hem tonalite, hem makam hem de karakter açısından çelişkilidir.

Ayrıca, final bölümünün yardımcı teması, konçertonun birinci bölümünün ana teması ile hem entonasyon hem de form yönünden sıkı sıkıya bağlıdır. Bu özellik konçertoyu bir bütün halinden tutmasından dolayı oldukça önemlidir.

Örnek 10: Tofik Bakihanov'un, viyolonsel ve senfonik orkestra için 1 no'lu konçertosundan bir kesit

The image displays a musical score for a cello and piano. The score is written for a cello and piano, with the piano part representing the symphony orchestra. The music is in 2/4 time and features a key signature of one sharp (F#). The score is divided into two systems. The first system shows the cello playing a melodic line with a trill and a triplet, while the piano provides a harmonic accompaniment. The second system continues the melodic development in the cello, with the piano part providing a steady accompaniment.

Konçertonun final bölümündeki röprizde temalar birbirlerine oldukça benzemektedir (r.23). Burada öncelikle yardımcı tema(r.41), sonra ise söz konusu ana tema (r.43) sergilenmektedir.

Konçertonun viyolonsel solo partisinde, viyolonselin çalma özelliklerine özgü çeşitli ştrihlerden doğal ve kapsamlı şekilde kullanılması konçertonun dolgun seslendirilmesinde önemli rol oynamıştır. Konçertonun icrasında, viyolonsel icrası büyük ustalık gerektirmektedir.

Sanatçı, aynı zamanda hem melodik hem de belirtilen ştriklerin icrasına dikkat etmelidir. Buna ulaşmak için icracı, fikir ve onu hayata geçirmek isteği ile formsal incelik özelliklere sahip olmak gerekir.

Tofik Bakihanov, kendi konçertosunda içerik ve teknik ifade yollarının bütünlüğünü başarmıştır. Kendisinin başarılı keman sanatçısı olması, konçertonun müziğinin melodik yapıya sahip olmasını sağlar. Ayrıca, henüz öğrencilik yıllarında iken besteci, keman ile birlikte, viyolonsele de büyük bir önemle dikkat ayırmıştır.

Tofik Bakihanov'un, viyolonsel ile senfonik orkestra için yazdığı "Elegie" si ve bir çok başka eserleri halen Azerbaycan Devlet Konservatuar'ında eğitim gören genç müzisyenlerin dikkatini çekmiştir. Bestecinin yazdığı viyolonsel ve piyano için 1 ve 2 nolu sonatları, kendisinin bu alanda özel başarılarıdır. Bu eserlerin, müzik dilinin zarafeti, lirik yorumculuğu farklıdır ve duygusal yönden oldukça etkilidir.

Tofik Bakihanov'un viyolonsel için yazdığı sonatta ve konçertolardaki iyimser ruh, zengin doğaçlama, Azerbaycan ulusal halk ezgileri dinleyicilerin kalbini derinden etkilemeyi başarmıştır. Besteci, oda müziği alanında oldukça tecrübelidir. Bakü Müzik Akademisi'nin profesörü olarak doğrudan bu bölümde uzun yıllar oldukça verimli çalışmıştır.

Özellikle T. Bakıhanov'un keman sanatçısı olması, O'nun yaylı çalgılar için yazdığı eserlerde kendi olumlu etkisini göstermiştir. Bütün bu hususlar Tofik Bakıhanov'un enstrümantal konçertolarında ve genellikle, onların icracılığında, yaylı çalgıların önemini ve bu konçertoların Azerbaycan oda müziği, enstrümantal ve senfonik müziğinin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır.

Viyolonsel konçertosunun tüm bölümleri için karakteristik olan iyimser ruh, sevinç hisleri, doğallık, rahatlık ve şiirsel coşkunluk finalde daha da artmaktadır. Bu kısımda, hayatın nefesi özel olarak bilhassa duyulmaktadır. Besteci, uygun müzik dili ile bu karakterleri dinleyiciye ulaştırmayı başarmıştır. İyimser ve lirik başlangıç, eseri özgün bir ahenkle sona erdirir.

T. Bakıhanov'un viyolonsel konçertosu için keskin dramatik çatışma karakteri uygun değil, tam aksine bestecinin diğer eserlerinde olduğu gibi, bu eserde de karakter, lirik-dramatik bir tarzda oturtulmuştur.

Tofik Bakıhanov, enstrümantal müzik alanında verimli çalışan bir besteci olarak keman ailesine mensup olan yaylı çalgıların, aynı zamanda viyolonselin yorumculuk özelliklerini iyi bilmekte ve onun imkanlarını kapsamlı bir şekilde kullanmayı başarmıştır.

Bestecinin, yukarıda analiz edilen konçertosunda viyolonsel konser enstrümanı olarak sunulmaktadır. İlk önce viyolonselin tenor ses genişliğini dolgun bir şekilde kullanılmıştır. Aynı zamanda viyolonselin solo partisinde onaltılık notalarla zengin olan figürasyonunun kullanımı oldukça dikkat çekicidir.

Örnek 11 : Tofik Bakihanov'un viyolonsel ve senfonik orkestra için 1 no'lu konçertosundan bir kesit.

Telden tele karmaşık bağlantıların olması İcracı için oldukça yüksek bir teknik gerektirir. Viyolonsele özgü olan temel sanatsal ifade yolları dâhil, ezgisel tema konçertoda geniş bir şekilde uygulanmıştır. Bu ezgisel tema, özellikle I ve III bölümlerin yardımcı temaları, ayrıca II bölümün öncü temasında kendini göstermektedir.

Besteci aynı zamanda, pasaj tekniğine de ayrı bir önem vermiştir. Ezgisel melodik tema ile pasaj tekniğini birbiriyle değiştirerek sıralamayı başarmıştır. Ayrı ayrı tellerin tını ve çeşitli ses alanlarından ustalıkla kullanılmıştır.

Bir keman sanatçısı olarak Tofik Bakihanov, elbette ki keman icracılığında edindiği tecrübelerden yeterince faydalanmıştır. Tüm sanat yaşamı boyunca yaylı çalgılar için çok sayıda eserler adanmış, enstrümantal konçertolar yaratmıştır.

Tofik Bakihanov'un viyolonsel ve orkestra için 1 no'lu konçertosu, konçerto-enstrümantal alanında, Azerbaycan'ın ilk örneği olmakla birlikte, aynı zamanda form bütünlüğü, viyolonsel partisinde dinamikliğin çok titizlikle yapılması, dinamik işaretlerden geniş kullanımı ile sağlanmıştır.

Bu konçerto için 1. bölümün sonunda bu tarzın gerektirdiği özel yazılmış kadansta, besteci icracıya doğaçlama imkânları sağlamıştır. Konçertonun dış bölümlerinde, pasaj, arpej tekniği, çift notaların olması, ayrıca ilgi uyandıran ştrik tekniği ile (yaydan-yaya atlanma, staccato) çıkışlar görülmektedir.

Konçerto, teknik olarak karmaşıktır. Tofik Bakihanov büyük viyolonsel sanatçısı, Sabir Aliyev'in imkânlarını bilerek, ona özel olarak bu eseri bestelemiştir. İcracılık açısından oldukça ilgi uyandıran olan bu konçerto, solo ve tutti bölümler düzgün bir şekilde ayarlanmıştır.

Ritmik yelpazesine göre bu eserde ştrik tekniği yüksektir. "Motor" tekniği daha içerikli, yavaş bölümlerde ise ezgisel melodi, derin ifade özelliklerine sahiptir. Besteci, viyolonseli insan gibi konuşturmayı hedeflemiş ve başarmıştır. Dinleyicilere bile etki bırakmak için, T. Bakihanov zengin dinamik renklerini de ustalıkla kullanmıştır.

Ayrıca çeşitli ştrik ve tuşe tekniği de sergilenmektedir. Tofik Bakihanov'un viyolonsel ve orkestra için 1 no'lu konçertosunun, çabuk - yavaş – hızlı olarak birbirini takip eden bölümlerin sahip olduğu klasik form ve 3 bölümlü olması, bestecinin yaratıcılığında sonat Allegrosu'nun gelişimini net bir şekilde izlemeye olanak vermiştir.

1. ve 3. bölümlerdeki ana ve yardımcı temalar birbirine zıttır. bu bölümlerdeki işlemler ise gelişmiş şekilde kendini göstermektedir. Özellikle 3. bölümün işlenmesi oldukça dolgun ve geniştir. Tofik Bakihanov, 1 no'lu viyolonsel konçertosunun, daha sanatsal ifadeli olması için kontrast prensibinden oldukça geniş olarak kullanmıştır.

Bu prensip, hem bölümler arası ve temalar arası hem de tonalite ve eserin dinamiğinde bulunmaktadır. Eserin karakterinin daha iyi anlaşılabilmesi için çeşitli hız terimleri kullanmıştır. Eserin icrasında ve temposunda birçok küçük değişiklikler yapmıştır. (yavaşlama –hızlanma)

1. Bölüm “piu mosso, poco a poco cresc., Dim gibi..”; 2. Bölüm “poco dolce, espress., Allargando gibi...”; 3. Bölümde “poco rit gibi..”) müziğin karakterinin net bir şekilde belli olmasını amaçlamamıştır.

Tofik Bakihanov'un viyolonsel ve orkestra için 1 no'lu konçertosunun karakterini vurgulamak gerekirse; parlak, iyimser bir ruh hali içerisinde kendini göstermektedir. Yavaş bölüm olan 2. Bölüm, melodik ve hüzünlü bir ruh halini yansıtmaktadır. Bölüm içerisinde ritmik hareketler, bölümün melodisi ile birlikte örülmüştür.

Örnek 12: Tofik Bakıhanov'un viyolonsel ve senfonik orkestra için 1 no'lu konçertosunun 2. bölümünden bir kesit.

The image displays a musical score for a cello and symphony orchestra. The score is written in G major (one sharp) and 4/4 time. It consists of four systems of staves.

- System 1:** The cello part begins with a measure marked with a box containing the number '2'. The first staff of the system is marked *mf* and *espress.* The piano part consists of chords in the right hand and a single note in the left hand.
- System 2:** The cello part continues with a series of eighth notes. The piano part features a melodic line in the right hand and a single note in the left hand.
- System 3:** The cello part has a measure marked with a box containing the number '3'. The piano part continues with a melodic line in the right hand and a single note in the left hand.
- System 4:** The cello part has a measure marked with a box containing the number '1'. The piano part continues with a melodic line in the right hand and a single note in the left hand.

The score includes various musical notations such as notes, rests, beams, and dynamic markings. The piano part is written for a grand piano, with a treble and bass staff.

Tofik Bakihanov'un viyolonsel ve orkestra için 1 no'lu konçertosunun temalarının sıkı bir şekilde ilişkileri olması önceden de söylendiği gibi, eserin icrasını tam olarak oluşturmuştur. 1. bölümün ana temasının, 3. bölümden yardımcı tema ile hem entonasyon hem de tüm olarak eserin materyallerinin birbirine bağlılığı, konçertonun bütünlüğüne neden olmuştur.

Tofik Bakihanov'un viyolonsel ve orkestra için 1 no'lu konçertosunun, önemli özelliklerinden biri de Azerbaycan halk müziğinin özelliklerini eser içerisinde parlak bir biçimde göstermesidir. Eserde, halk ezgileri ve dans müziğinin entonasyon özellikleri ile ilişkisi açıkça görülmüştür. Ayrıca, viyolonsel dokunaklı sesiyle melodik çizgiler ulusal müzikle beraber ön plana çıkarılmıştır. Konçertonun işleme sonat biçimi eserin finaline halk dans öğeleri ile kendini göstermektedir.

Genellikle, konçerto Azerbaycan ulusal enstrümantal müziğine özgü üslup, ve özelliklerinden oluşturmaktadır. Eserin icra özelliklerinde halk müzik ezgilerinin, eserin icrasında, estetik üsluba uygun olarak kendini göstermektedir. Bu ise bir tesadüf değildir. Çünkü bilindiği gibi, Tofik Bakihanov büyük tar ustası Ahmed Bakihanov'un ailesinde doğup büyümesi, kendisinin Azerbaycan halk müziğini iyi bildiğini göstermektedir.

Makam gibi yüzyıllardır gelişen muazzam bir değeri, besteci T. Bakihanov, henüz çocuk yaşlarından itibaren çok iyi bilmektedir. T. Bakihanov, halk müziğinden alıntı yapmaya çok sıcak bakmadığı halde besteci, hayal gücünden oluşan müzik temalarının ezgi ve renklerini oluştururken sanki makamsal bir formun doğal uzantısı gibi ortaya çıkarmıştır.

Besteci, konçertolarının müzik diline halk müziğinin karakteristik özelliklerinin doğal biçimde dâhil edilmesi, Azerbaycan profesyonel müziğinin temel özelliklerinin tam olarak uyduğu görüşünün yüksek sanatsal düzeyde kanıtıdır.⁴⁹

⁴⁹ R. Guliyev, *Geçmişimizden Geleceğimize Eserlerini Yönelten Besteci*, Azerbaycan 8 Aralık 2000.

Azerbaycan müziğinin, dikkat çeken özelliklerini severek yaşatan Tofik Bakıhanov'un yazdığı bu viyolonsel konçertosunda, faydalı ve önemli hususlarından biri de bu eserdeki zenginlik ve melodik akıcılıktır. Tofik Bakıhanov'un 1 no'lu viyolonsel konçertosu, Azerbaycan viyolonsel müzik edebiyatında konçerto formundaki ilk örneği olmasından dolayı önemli olmuştur. Konçerto, viyolonsel müfredatı ve repertuarına dâhil edilmiş ve viyolonsel sanatçısının güzel tona ve esnek yay tekniğine sahip olmasını gerektirir.

Tofik Bakıhanov'un viyolonsel konçertosu hakkında yazılan bu araştırma çerçevesinde şöyle bir sonuç çıkarılabilir: Azerbaycan müzik kültürünün gelişiminde Tofik Bakıhanov'un kendine has ve büyük bir yeri vardır. O'nun eserlerinin en önemli yönü, eserlerin kendi kökleri ile Azerbaycan halk müziğine bağlı olmasıdır.

T. Bakıhanov' un sanat hayatı klasik trio, yaylı kuartet, sonat ve konçerto gibi tarzların geliştiği bir döneme rastlamıştır. Bu tarzların şekillenmesinde bestecinin rolü çok büyüktür. Bestecinin enstrümantal konçertoları, O'nun genel olarak enstrümantal icracılığı, bu türün gelişmesinde etkisini göstermiştir. O, oda müziği özelliklerini derinden bilerek, enstrümanların teknik imkânlarını tam olarak kullanmayı uygun görmüştür.

Bu yüzden de bestecinin enstrümantal konçertoları, oda-enstrümantal müziğini zenginleştirmiştir. Bu araştırmada, Tofik Bakıhanov' un 1 no'lu viyolonsel konçertosu kendi sanatsal ve pedagojik değerine göre günümüze kadar önemini korumaktadır. Yazıldığından bu döneme kadar bu konçerto geçmişteki birçok viyolonsel sanatçısının eğitiminde yer almıştır. Tofik Bakıhanov'un viyolonsel ve senfonik orkestra için bu konçertosu viyolonsel tarihinin en parlak örneklerinden biridir.

3.4 Dördüncü Alt problem

Azerbaycan Müziğinde Vladimir Anşeleviç'in Viyolonsel Müzik Okulundaki Yeri

Çok erken yaşlarda viyolonsel eğitimine başlayan V. Anşeleviç, Tiflis Konservatuvarı'nda tecrübeli ve başarılı viyolonsel öğretmeni Prof.K.A.Minyar-Beloruçev(Jeltobruhov)'in öğrencisi olmuştur.Bu viyolonsel öğretmeni,Moskova Konservatuarından mezun olup, A. Glenn'nin öğrencisidir.

A.Glenn ise, ünlü Rus viyolonselci, viyolonsel dalında rus ekolünün temellerini koyan K.Davidov'un başarılı bir öğrencisidir. V. Anşeleviç, öğrencilik yıllarında bu dev isimlerin ekolü altında çok başarılı ve parlak bir müzik hayatı geçirmiştir.Kendisi çok yetenekli olmasını,1926 yılında Tiflis'te 14 yaşındayken Paganini'nin 1 No'lu Viyolonsel için konçertosunu icrasıyla kanıtlamıştır.

Bir yıl sonra, gene Tiflis'te sadece kendisi solo olarak resital vermiştir. Henüz daha 15 yaşındayken bu resitali veren V. Anşeleviç, kendinden yaşça büyük viyolonsel ustaları için zor olan eserleri, çok rahat ve başarılı bir şekilde icra etmiş ve yeteneğinin olağanüstü olduğunu bir kez daha kanıtlamıştır.

Bu resitalde icra ettiği eserlerden bahsedersek; Eklessa'nın Sonatı, J.S.Bach'ın ve Kampinioni'nin viyolonsel için eserleri ve J.Haydn'nın viyolonsel için D.Dur Konçertosu, P.Tchaikovsky'nin Rococo isimli varyasyonları, F.Chopin'nin c-moll vals; konserin sonunda ise, viyolonselci ve besteci D.Popper'in Nokturn ve Tarantella'sı ile resitali sonlandırmıştır. Bu başarılı konserlerden sonra 1929 yılında V. Anşeleviç'in öğretmeni K.A.Minyar-Beloruçev,V.Anşeleviç'i Leningrad ve Moskova'ya konser vermesi için göndermiştir.

Bu gittiği yerlerde V. Anşeleviç, Bach,Purcell, Frescobaldi, Boccherini ve Locatelli'nin eserlerini çok başarılı bir şekilde icra etmiştir. Bu çok başarılı icraları, Moskova'da kültür ve sanat dergisi 'Sanatın Hayatı' isimli dergide yer almıştır. Bu genç viyolonselci hakkında olağanüstü yeteneğinin dışında, kendisinin öğretmeni K.A.Minyar-Beloruçev'nin de verdiği eğitiminden övgüyle bahsedilmiştir.

V. Anşeleviç'in o dönemde, sanat hayatının en parlak yıllarını yaşamakta olup birbiri ardına birçok konserler vermiştir.1930 yılında genç müzisyen, Moskova'ya yerleşmiştir. Burada müzik çalışmalarına devam etmiştir. Moskova'da ünlü viyolonselcilerle çalışmış ve beraber konserler vermiştir. Aynı yıl, I.Sovyet Birliği'nin viyolonsel yarışmasında, yüksek derecede ödül kazanmıştır. Bu yarışma ile sanat yaşamında yeni bir ufuk açılmış, ünlü müzisyenlerin dikkatini çekerek, Ukrayna'nın başkenti Harkov şehrinde Devlet Beethoven Yaylı Trio'sunda çalışmak üzere davet almıştır.

Ukrayna'da icracılığın yanı sıra, V. Anşeleviç konservatuarda ilk öğretmenlik tecrübesini de kazanmıştır.1935 yılında V. Anşeleviç Leningrad'a gitmiştir. Aynı yıl II. Sovyet Birliğin viyolonsel yarışmasında, dünyaca tanınmış ünlü müzisyenlerle tanışma fırsatı yakalamış ve onlarla beraber icra etmeye nail olmuştur. Bu isimler: Piyanist Y.Flier ve kemancılar D.Oistrach ve E.Gilels'tir.

V.Anşeleviç bütün bu başarılarıyla, Azerbaycan bestecisi ve Azerbaycan Devlet Konservatuari'nin kurucusu Ü. Hacıbeyli'den, Azerbaycan Devlet Konservatuari'nde çalışmak üzere davet almıştır.1936 yılında ailesi ile birlikte Azerbaycan'ın baş şehri Bakü'ye yerleşmiştir.

1936 yılından itibaren V. Anşeleviç 56 yıl boyunca Azerbaycan Cumhuriyeti'nde çalışmıştır. Kendisi Azerbaycan Devlet Konservatuari'nde viyolonsel ve oda müziği öğretmeni olarak emek vermiştir. Bunun dışında 10 yıl süreyle kurulan bir başka müzik okulunda(şimdiki adıyla Bülbül) viyolonsel ve oda müziği alanlarında dersler vermiştir.

1938 yılında O, Azerbaycan Devlet Senfoni Orkestrası'nın viyolonsel grup şefi olarak görevine başlamıştır. Öğretmen olması kendisinin icra faaliyetinin gerilemesine asla engel olmamıştır. Kendi solo ve oda müziği konserlerine devam etmiştir. Azerbaycan Devlet Senfoni orkestrası ile beraber solist olarak konserler vermiştir.

Daha sonra Sonat konserleri adında Azerbaycan'da düzenlenen birçok konserde, başarılı piyanistler M.Brennerom ve V.Kozlovım ile beraber viyolonsel ve piyano için sonatlarla; yaylı trio içerisinde piyanist M. Brennerom ve kemancı S.Şakom ile konser ve yaylı kuartet içerisinde S. Şakom, L.Rossomahinım ve V. Reitihom ile konserler vermiştir.1958 yılında kendisi kariyer hayatında Doçent unvanını almaya hak kazanmıştır.

1960 yılında Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nda, çok ünlü viyolonselci ve öğretmen İ.M. Turiç tarafından oda müziği bölümü açılmıştır.1962 yılından 1976 yılına kadar bölümün başkanı V. Anşeleviç olmuştur. Bölüm Başkanlığı yaptığı dönemde V. Anşeleviç, bölümde icracılık ve eğitmenlik hususlarında birçok yenilik yaparak bölümü yükseltmiş ve başarıya taşımıştır.

Ünlü şan sanatçısı M. Magomayev'in kendisinin yazmış olduğu 'Melodi Benim sevgilim' adlı kitabında, V. Anşeleviç'in viyolonsel icracılığı ve oda enstrümantal tarzda eğitmenliği hakkında övgü dolu sözlerle bahsetmiştir.

V. Anşeleviç'in hayatının en önde gelen şeyi müzik olmuştur. Kendisinin sevgi dolu kalbi ve iyi niyetiyle her müzisyene, öğrenciye yardım elini uzatmış, sanat birikimini, bilgi ve tecrübelerini paylaşmıştır. Azerbaycan Halk Sanatçısı, Azerbaycan Devlet konservatuarı viyolonsel ustası Prof. Eldar İskenderov, eğitiminin ilk iki yılını V. Anşeleviç'in sınıfında okumuştur. Eğitiminin diğer kalan kısmını 10 yıllık şimdiki Bülbül adıyla müzik okulunda tamamlamıştır.

Eldar İskenderov tüm sanat yaşamı boyunca V. Anşeleviç'ten aldığı bilgi birikimini hiçbir zaman unutmamıştır. Eldar İskenderov V. Anşeleviç hakkında şunları dile getirmiştir:

“ Ben öğrencilik yıllarımda o kadar şanslıydım ki böyle büyük öğretmen ve Azerbaycan'da o yıllarda kurulan müzik sisteminde eğitim gördüğüm için... Öğrenciyken, ayrıca eğitimin 2 yönü ile karşılaştım. Birincisi; teknik, ikincisi ise; profesyonellikti. V. Anşeleviç, başta olmak üzere el tekniğinde, viyolonsel tekniği konusunda sırları çok iyi bilen özellikle ştrik-stakkato tekniği konusunda bir uzmandı. Benle bu sırları açık yüreklilikle paylaşmış ve derslerden sonra öğrencinin kendi başına çalışmasına özellikle dikkat ediyor ve sistem olarak büyük önem teşkil ettiğini düşünüyordu.” Diğer bir öğrencisi, V. Babin'de Eldar İskenderov'un bu sözlerine ek olarak şunları ilave etmiştir: *“V. Anşeleviç, teknik yönün dışında müzikal açığa yani yorumculuğa, müzik formunun hissedilmesine ve müzik kültürüne çok önem vermişti. Ancak hiçbir zaman kendi yorumunu bizim üzerimizde baskı yaparak kullanmamızı istemiyordu. Her öğrencinin kendi icra özelliğini önemsiyordu.”*

V. Anşeleviç, Azerbaycan Devlet Senfoni Orkestrası'nda 1960 yılına kadar grup şefi olarak çalışmıştır ve kendisi solo viyolonsel sanatçısı olarak konser vermeyi bırakmamıştır. 1987 yılında Anşeleviç'in 75. Yaşı üzerine düzenlenen konserine kendisinin eski öğrencileri, ancak kendi meslektaşları sayılan genç viyolonsel müzisyenleri ile beraber konser vermiştir.

V. Anşeleviç, kendisinin konser için seçtiği eserleri çok dikkat ve itinayla seçerek, konser programını her zaman çok özen göstermiştir. Öğrencileriyle beraber yaptığı konserde de aynı özeni göstermiştir. Bu konserdeki eserler: L.V. Beethoven Si bemol Majör yaylı triosu, Myaskovsky' nin viyolonsel ve piyano için Re Majör Sonatı, E. Grieg'in viyolonsel ve piyano için la minör sonatı önemli eserleri arasındadır.

Geleneksel olarak Azerbaycan Devlet Konservatuari'nda V. Anşeleviç'in sınıfı yılda 2 kez, kendisinin de katılımıyla konser vermişlerdir. 1989 yılında kendisi adına düzenlenen sanat gecesinde, Gara Garayev adına Azerbaycan Devlet Oda Orkestrası ile beraber, P.Tchaikovsky'nin Rococo isimli varyasyonlarını icra etmiştir.

Azerbaycan Cumhuriyeti, böyle büyük bir sanatçıyı, 50 yıldan daha fazla süre bir fiil öğretmenlik yapmış, birçok solo ve orkestra ile konserler vermiş ve bir çok yetenekli ,başarılı viyolonsel sanatçıları yetiştirmiş olan böyle büyük bir değeri kaybetmemiş ve unutmamıştır.

Azerbaycan Cumhuriyeti için viyolonsel alanında yetiştirdiği önemli isimlerden bahsetmek istersek; Sabir Aliyev, Bariz Geyman, V. Rubaşevky, Nazim Aliverdibekov, Yuri Çiparov, V. Vekilov, Abran Neyman, Anatoli Filatov, N. Vinokurov, Eldar İskenderov, Elmira Safharova Azerbaycan için viyolonsel alanında ünlenmiş isimlerdir.

V. Anşeleviç hakkında yazılacaklar özet olarak dile getirilirse; O, Azerbaycan Cumhuriyeti için her zaman çok değerli ve büyük viyolonsel sanatçısı olarak oldukça kıymet görmüş ve Azerbaycan'da viyolonsel alanında yaptığı çalışmalar, verdiği konserler ve Konservatuar'da viyolonsel bölümünde 50 yıldan fazla zaman verdiği emek ile çok büyük bir değer ve bu önemli isim çok büyük bir müzik varisi olarak kalmıştır.

3.5 Beşinci Alt problem

Azerbaycan Müziğinde Sabir Aliyev'in Viyolonsel Müzik Okulundaki Yeri

Ünlü Rus Şan sanatçısı F. Şalyapin viyolonsel hakkında: “Viyolonselin ses rengi gibi, bir şan eserini öylesine dokunaklı söylemek gerekir...” söylediği bu sözler ile viyolonselin ses renginin çok derin ve etkileyici olduğunu vurgulamak istemiştir. Bir enstrüman, iyi bir icracı tarafından çalınmadığı sürece keşfedilmeyen kapalı bir kutu olarak kalır.

Bu kutuyu açabilen sanatçıların arasında, Azerbaycan Cumhuriyeti Halk Sanatçısı Prof. Sabir. Aliyev vardır. Prof. Sabir Aliyev, Azerbaycan Cumhuriyeti viyolonsel okuluna temel taşı koyan önemli sanatçılarından biridir. Azerbaycan viyolonsel okulunda var olan değerlerin üstüne kendisi, Azerbaycan viyolonsel müziğinin gelişmesinde ve büyümesinde çok büyük rol oynamıştır. Kendisi, küçük yaşlarda merdivenden düşerek belini incitmesi sonucu, sakat kalmıştır. Ancak, O'nun yüksek yaşam sevinci ve müziğe bağlı olan ruhu ile hayatta kalmayı ve bu hastalığı pozitif enerjisi ile atlatmayı başarmıştır.

1951 yılında Sabir Aliyev parlak bir şekilde Azerbaycan Devlet Konservatuvarı'nı V. Anşeleviç'in sınıfında bitirmiştir. Daha sonra kendisi Azerbaycan Devlet Konservatuvarı'nda viyolonsel öğretmeni olarak görev yapmaya başlamıştır. Aynı zamanda Azerbaycan Devlet Filarmoni Orkestrası'nın viyolonsel grup şefi olmuş ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Devlet triosunda ve kuartetinde yer almıştır. Ayrıca solist olarak Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bestecilerinin o dönemde bestelediği eserlerin ilk icrasını gerçekleştirmiştir. Önemli bir husus olarak, Azerbaycan bestecileri, o dönemde besteledikleri bazı eserleri Sabir Aliyev'e ithaf etmişlerdir.

Viyolonsel, O'nun ayrılmaz bir parçası olmuş ve viyolonsele özel bir şefkat ve sevgiyle yaklaşmıştır. Azerbaycan viyolonsel müzik okulunun kurucusu, büyük viyolonsel sanatçısı Sabir Aliyev, eşi bulunmaz bir müzik tarzına sahip olmuştur. Virtüöz teknik olanakları, viyolonselin ses kalitesini zarif bir üslupla birleştirmesi, serbest ve derin bir müzik stilinde her bir eserde değişik anlatımı, duygusal ve özellikle lirik bir tarzda dolgun müzik duyumu, O'nun yüksek müzik medeniyetinin bir göstergesidir. Kendisi, viyolonsel sanatçısı olarak Azerbaycan'da çok erken yaşta tanınmıştır.

1950 yılında, Uluslararası Gençlik ve Öğrenci Festivali'nde oda müziği alanında Sabir Aliyev yaylı kuartet grubu ile başarısından dolayı ödül kazanmıştır. Ayrıca, Sovyet Birliği'nin zafer bayramının 40. Yıl kutlamaları için düzenlenen Uluslararası Tiyatro, Oda müziği ve Koro yarışmasında yaylı kuartet ile beraber icrasındaki başarısından dolayı ödül almıştır. Ödül kazandığı bu yaylı kuarteti, kendisi kurmuş ve Azerbaycan Devlet Kuarteti adında görevlerini sürdürmüşlerdir.

Sovyet Birliği'nde bazı yayınlanan gazetelerde Sabir Aliyev' in kurduğu bu kuartet ile ilgili olarak, aldıkları ödüller çerçevesinde icracılık açısından başarılarını: *“Kuartetin icracılığı o kadar zarif, zekice ve duygusal ki, diğer daha meşhur rakip kuartetler onları çekemeyebilirler.”* sözleriyle kuartetin müzik icra gücünün kalitesini vurgulamışlardır.

Sabir Aliyev, viyolonsel öğretmeni olarak çok başarılı olup, kendisini pratik yönde ve pedagojik formda geliştirip ispatlamıştır. Öğreticiliği konusunda diğer pedagooglardan saygı ve hürmet görmüştür. 1957-1983 yılları arasında Azerbaycan Müzik Okulu Yaylı Çalgılar Ana Sanat Dalı Başkanlığı yapmıştır. Azerbaycan müzik okulunda profesyonel kadro yetiştirmede oldukça enerji ve bilgi birikimi ile emek vermiştir. Bunun dışında, S.Aliyev'in viyolonsel için metotlar, Azerbaycan halk ezgilerinden oluşan viyolonsel ve piyano için birçok parçanın düzenlemesini yapmıştır.

Sabir Aliyev'in viyolonsel sınıfından, viyolonsel icracılığında çok başarılı olmuş isimler mezun olmuştur. Bu isimler sadece Azerbaycan sınırları içinde değil, ülke dışında da icralarını göstermiş ve başarılı olmuşlardır.

Buna örnek olarak, 1968 yılında “3.Kafkas Ötesi Müzisyen ve İcracı” yarışmasında, O'nun üç öğrencisi, yarışmanın ilk üçüne girerek, ödül kazanmışlardır. Azerbaycan'da viyolonsel okulunun geleneksel ananelerinin yaratıcısı ve viyolonsel sanatının var oluşu Sabir Aliyev'in sayesinde.

O'nun öğrencileri sadece yorumcu ve eğitmen olmakla kalmamıştır. Onun dışında da Azerbaycan viyolonsel okulunun geleneklerini devam ettirmişlerdir. Prof. S. Aliyev'in öğrencileri arasında; Ramiz Melik Aslanov, Rasim Abdullayev, Yuri Abdullayev, Eldar İskenderov, Nazmiye Abbaszade, Anatoli Mamedov, Adil Babayev, Etibar Dadaşlı, Salim Gayıbov gibi isimler yer almaktadır.

Azerbaycan müziği viyolonsel okulunda, günümüzde halen öğretim gören yeni nesil viyolonsel müzisyenleri ve öğretmenler, bu büyük viyolonsel ustasının ekolünü halen sürdürmektedir. O, Azerbaycan Cumhuriyeti Müzik Okulu'nda hiçbir zaman unutulmayacak bir sanatçıdır.

3.5.1 Azerbaycan Müziğinde viyolonsel sanatçısı Sabir Aliyev'in Viyolonsel için Yazdığı Eserlerin İncelenmesi

20. yüzyıl'da Azerbaycan müziğinde viyolonsel kültürü gelişirken, viyolonselin geleneklere dayanan özel yorumculuk ve pedagoji alanındaki müzisyenlerin başarılarını önemle vurgulamak gerekir. Azerbaycan viyolonsel sanatı tarihine onurlu katkılar veren büyük sanatçı, eğitimci ve viyolonsel için pedagoji kitapları olan Sabir Aliyev'in çalışmaları oldukça önemlidir.

Viyolonsel ekolünün kurucusu Sabir Aliyev viyolonsel sanatının gelişmesine yol açmış ve klasik viyolonsel ekolünün oluşmasını sağlamıştır. Sabir Aliyev'in icracılık ve pedagojik alanlarındaki çalışmaları birbiriyle paralel gitmiştir. Sabir Aliyev'in viyolonsel sanatındaki geniş kapsamlı çalışmaları, Azerbaycan'da o döneme kadar artık oluşmuş viyolonsel icracılığında karakteristik özellikler hakkında fikir oluşturmuştur. Bunlar Sabir Aliyev'in icrasının parlaklığı ve mütevazı dolgunluğu, ses kültürü ve virtüöz ustalığına bağlı olan özelliklerdir.

Sabir Aliyev'in müziğinde parlak virtüözlük ve müzikal icracılık birbirini tamamlamıştır. Serbestlik ve yüksek beceri, O'nun icrasına has bir özelliktir. Sabir Aliyev'in icracılık üslubu, Azerbaycan müziğinde viyolonsel tekniğine birçok yenilik getirmiştir. O, viyolonsel tekniğinde pasajlar, kromatikler, ikili notalar, Akorlar, flajoletler, "arco" ve "pizzicato" tekniklerini birleştirmiştir. Ayrıca, zarif "atlanan ştrihleri" geniş bir şekilde kullanmıştır.

Azerbaycan'da halk müziği üzerine viyolonsel ve piyano için repertuar ilk kez Sabir Aliyev tarafından oluşturulmuştur. 20. yüzyılın büyük viyolonsel sanatçısı olan Sabir Aliyev viyolonsel pedagojisinde kendini kanıtlamıştır. O, viyolonsel icracıları için yedi parçadan oluşan kitabı yazmıştır. Bu kitap, hiç şüphesiz ki, müzik ve metodik değere sahiptir ve viyolonsel edebiyatının metodik - pedagoji tarzlarının gelişiminde önemli bir yer tutmaktadır.

Bu kitap, 1971 yılında "Azərneşr Yayınevi"ne ışık tutmuştur. Ayrıca bu kitap, çocuk müzik okullarının, küçük viyolonsel icracıları (3-4'üncü sınıf öğrencileri) için tasarlanmıştır.

İracıların, özellikle de küçük viyolonsel icracılarının ulusal ruhta yetiştirilmesi için ve çocukların Azerbaycan müziği ile eğitmek için bu kitap, 1971 yılında oluşturulması son derece yerindedir. Ayrıca bu kitap, Azerbaycan müziğinde viyolonsel sanatının gelişmesinde önemli rol oynamıştır.

Kitap, pedagojik eser olarak büyük önem arz etmektedir ve müzik tarihi içerisinde kendi sanat hükümleri ile metodik değeri oldukça yüksektir. Sabir Aliyev'in viyolonsel için yazdığı bu kitap, pedagoji repertuarındaki geniş kullanımı, viyolonselin icra ve teknik imkân alanında genişlemesine yardımcı olmuştur.

Genel olarak, Sabir Aliyev'in öğretme stiline avantajı sistematik olmasıdır. O'nun kitabında da belirtildiği gibi, sanat düzeni özel önem taşımaktadır. Çünkü çeşitli nitelikteki parçaların ardı ardına bir kitap içerisinde birleştirilmesi estetik zevkin eğitimini sağlamıştır.

Kitapta, seçkin örnekler üzerinde durulmaktadır. Aynı zamanda, bu küçük parçalarla viyolonsele olan ilgi artmış ve viyolonselin teknik, sanatsal özelliklerinin kapsamlı olarak açılmasına neden olmuştur.

Sabir Aliyev kendi parçalarında viyolonselin zengin icracılık imkânlarını geniş bir şekilde kullanmıştır. Sabir Aliyev'in büyük viyolonsel sanatçısı olması, bu kitapta viyolonselin teknik - virtüöz ve müzikal özelliklerini kapsamlı olarak uygulamıştır.

Kitap, hem mesleki teknik alışkanlıkların geliştirilmesi (örneğin, "On Dört") hem de müzik icracılık amaçlarına (örneğin, "Ninni") sağlamaya yöneliktir. Sabir Aliyev, bu iki yönü birbiriyle birleştirmeye başarmıştır.

Örnek 13 :Sabir Aliyev'in viyolonsel ve piyano için yazdığı kitabından
 “On Dört” isimli parçadan bir kesit

ОН ДӨРД 2. ЧЕТЫРНАДЦАТЬ 3

Allegro

f *mf*

Örnek 14: Sabir Aliyev'in viyolonsel ve piyano için yazdığı kitabından
 “Ninni” isimli parçadan bir kesit

10

The musical score is for a piece titled "Ninni" by Sabir Aliyev, originally from a book for cello and piano. The score is in D major (two sharps) and 3/4 time. It consists of 10 measures. The cello part (top staff) has fingerings 4, 3, 1, 2, 1, 3. The piano part (bottom staff) has fingerings 3, 3, 2, 2, 4. Dynamics include *mf*, *poco*, *dim.*, *e rit.*, and *pp*.

Sabir Aliyev'in icracılık ve pedagoji çalışmalarının genişliği ve verimli icracılık alanı ile ilgili bu kitap, Azerbaycan Cumhuriyeti'nde viyolonsel müziği için sanatsal önem arz etmektedir. Kitabın, genç icracıların gelişmesine büyük etki göstermesi açıkça görülmektedir.

Şunu da belirtmek gerekir ki Sabir Aliyev, viyolonselin sanatsal icra imkânlarının sınırlarını ustalık derecesinde bilmektedir. O'nun meydana getirdiği bu kitap, viyolonsel ve piyanonun imkânlarından yararlanma kapasitesini göstererek bunu bir kez daha kanıtlamıştır.

Kitabın önemli bir özelliğini belirtmek gerekirse nüaslar, teknik olanaklar, ştrihler, çeşitli ritim değişiklikleri net bir şekilde gösterilmiştir. Kitapta, viyolonselin teknik olanakları ustalıkla kullanılmıştır. Bu ise, Azerbaycan müziğinde viyolonsel icracılığı ve edebiyatının daha yüksek düzeye çıkarılmasını sağlamıştır.

Sabir Aliyev'in viyolonsel ve piyano için yazdığı kitabı oluşturan parçaların isimleri aşağıda gösterilmiştir:

1. Tesnif
2. On Dört
3. İnnabı
4. Ninni
5. Derbendi
6. Tavuğum
7. Irak-Gerayi

Sabir Aliyev'in yazdığı parçaların isimlerinden anlaşılacağı gibi, bu kitapta Azerbaycan müzik folkloruna geniş şekilde başvurulmuştur. Kitapta Sabir Aliyev, dans, tesnif ve renk makamları gibi Azerbaycan ulusal müziğin zengin hazinesinden yararlanmıştır. Ayrıca, parçalar karakter özellikleri açısından çok çeşitlilik göstermiştir. Örneğin bunlardan, lirik tarzda "Ninni" veya dans müziğinde "İnnabı", kahramanlık türküsü olarak "Derbendi" veya neşeli bir havada yazılan "Tavuğum" farklı tarzlarda öne çıkan parçalardır.

Kitapta hem biçim olgunluğu hem de sanat karakterlerinin icracılığı tercih edilmiştir. Kitaptaki viyolonsel partisinin tematik materyali dinamik ve renkli bir şekilde yazılmıştır. Cümlelerin daha iyi çalınması için viyolonsel sanatçısı ustalık derecesine ulaşmak zorundadır. Şunu da belirtmek gerekir ki, Sabir Aliyev viyolonsel partisine eşlik eden piyano partisini de yüksek bir yaratıcılık ile yazmış, dolayısıyla viyolonselin ve piyanonun icrasına sunmuştur.

Viyolonsel partisinin rolü piyanoya nispeten daha önemlidir. Ama iki enstrümanın birlikteliği oldukça ilginç ve akılda kalan gelişmelerden biri olarak dikkat çekmektedir. Örnek olarak, "Tesnif", "On dört", "İnnabı" ve "Irak Gerayi" bu gelişmeleri göstermiştir. Bu kitapta, viyolonsel öğretim stili için, pratik materyali konu olarak alınmıştır. Örneğin, "On dört" denilen parçada yukarı ve aşağı oktav dinleme alışkanlığı geliştirilmiştir.

"İnnabı" adlı parçada aynı müzik materyalinin çeşitli nüansları (örn. müzik karakterinin değişimi, "Forte" den "piyano") zarif bir bağlantı şeklinde kendini göstermektedir. Sabir Aliyev'in yazdığı parçalar ile ilgili dikkat çeken önemli bir husus, viyolonselin dinamik nüansları ve icranın karakteri için uygun ifadeler Sabir Aliyev tarafından net bir şekilde gösterilmiştir.

Örneğin "Tesnif" Andante sostenuto, "On dört" Allegro, "İnnabı" Allegretto, "Ninni" Andante, "Derbendi" Moderato vb. Nüans konusu, parçaların içeriği ve müzik biçimi ile sıkı sıkıya bağlıdır. Parçalar, müzik materyali açısından oldukça dikkat çekicidir. Bu parçaların derin bir içeriği vardır. Parçaların icrası sırasında müzisyenlerden kusursuz icracılık ve ek olarak sanatsal bir yaklaşım beklenmektedir. İyimserlik, parçaların karakterini oluşturmaktadır. Sabir Aliyev'in parçaları detaylı bir şekilde incelendiğinde, "Tesnif" adlı birinci parça, Andante sostenuto temposunda, 2/4'lük ölçüdedir.

"Rast" makamının tonalitesi esas alınmıştır. Parça D-dur (re majör) tonunda yazılmıştır. Parçaya 2 ölçü piyanonun girişi ile başlanır. Parça melodik olarak, okunaklı, lirik bir şarkı tarzındadır. Tesnif Arapça kökenli bir kelime olup, sınıflara ayırma sınıflandırma anlamındadır. Azerbaycan 'da 'Deskah' formda, şan ve enstrümantal makamların çeşitleri arasında icra olunan şarkı müziği parçasıdır. 'Deskah' kelime anlamı olarak; tam, bütün yer, mevki anlamındadır. "Tesnif" makamın etki gücünü artırır, çeşitleri arasında zıtlık yaratır. Aynı zamanda, çeşitleri birbirine bağlar.

Tesnifler, olduğu makamın tüm özelliklerini içerir ve bileşik biçim formuna sahiptir. Tesnifler serbest bir şekilde yorumlanır ve okunduğunda onun öncesinde veya orta bölümünde ait olduğu makam parçasından kullanılır (örneğin, Rast Tesnifi, Hisar Tesnifi vb.). Tesniflerin temelini; Gazel, koşma, bayati, geraylı vb. şiir biçimleri oluşturur. Sabir Aliyev'in "Tesnif" parçası form itibarıyla periyodu oluşturur. Periyot, üç cümleden ibarettir. Her cümle iki kez tekrar edilir. Periyodun ilk iki cümlesi, soru cümleleri havasındadır. Üçüncü cümle ise cevap cümle niteliğindedir (Allargando, mf, in tempo). Eserin icrasında kullanılan ştrikler arşenin kök ve uç kısımlarında değiştirilirken, cümlelerin kesik kesik olmamasına dikkat etmek gerekmektedir. Yumuşak arşe kullanımı, lirik bölümlerin çalınmasına özel parlaklık verir. Parça acele etmeden, sabırla icra edilmelidir. Parçanın melodisi, armonik yönden oldukça renklidir. Yardımcı kuvart sekst(dörtlü-altılı) akorların parçanın melodisinde birbirini takip etmesi oldukça dikkat çekicidir.

**Örnek 16: Sabir Aliyev'in viyolonsel ve piyano için yazdığı kitabından
"Tasnif" isimli parçasının devamı**

The musical score is for a piece titled "Tasnif" by Sabir Aliyev, continuing from the previous page. It is written for Cello and Piano. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 2/4. The score is divided into three systems. The first system starts with a cello melody in the right hand and piano accompaniment in the left hand. The second system includes tempo markings "allargando" and "in tempo", and dynamic markings "mf" and "p". The third system includes the marking "poco" and "pp". The score ends with a double bar line and a "8" indicating the end of the piece.

Sabir Aliyev'in "On dört" adlı ikinci parçası Allegro temposundadır. Parça, C-dur (Do Majör) tonalitesinde yazılmıştır. Azerbaycan halk dans müziği ezgileri parçada kullanılmıştır. Ayrıca parçada, konçerto formu etkisi de görülür.

Parçanın sınırları oldukça geniştir ve yapı itibarıyla üç bölümden oluşur. Parçanın 1. ve 3. bölümleri, aynı müzik materyali üzerine yazılmıştır. Orta bölümde ise piyanonun çaldığı tema daha ön plana çıkmaktadır. Aynı zamanda viyolonsel partisinde yukarı ve aşağı yönde do sesi üzerinde oktav değişiklikleri gözlenmektedir. Piyano eşliğinde Azerbaycan halk dans müziği için karakteristik olan 6/8 ritim özelliklerini görülmektedir. Parçanın armonik zenginliği 2. Derece 7'li ve eksilmiş dominant 7'li akorları kullanılarak gösterilmiştir.

Örnek 17: Sabir Aliyev'in viyolonsel ve piyano için yazdığı kitabından “On Dört” isimli parçasının 1. / 16. ölçülerinden bir kesit

The image shows a page from a musical score for the piece "On Dörd" (Fourteen) by Sabir Aliyev. The page is numbered 3 in the top right corner. The title is written in both Azerbaijani ("ОН ДӨРД") and Russian ("ЧЕТЫРНАДЦАТЬ"). The tempo is marked "Allegro". The score is in 6/8 time. It features a piano accompaniment and a cello part. The piano part has dynamic markings like "f" and "mf". The cello part has articulation marks like "1", "2", "4", "8". The score is written on five systems of staves.

**Örnek 18: Sabir Aliyev'in viyolonsel ve piyano için yazdığı kitabından
“On Dört” isimli parçasının 17./ 32. ölçülerinden bir kesit**

The image displays a musical score for a piece titled "On Dört" by Sabir Aliyev, specifically measures 17 through 32. The score is written for a cello and piano. It consists of six systems of staves. The first system shows the cello part with a measure number '4' and a first ending bracket. The piano part begins with a measure number '8'. The second system continues the piano part with a measure number '8' and a first ending bracket. The third system shows the cello part with a measure number '8' and a first ending bracket, and the piano part with a measure number '8' and a first ending bracket. The fourth system shows the cello part with a measure number '8' and a first ending bracket, and the piano part with a measure number '8' and a first ending bracket. The fifth system shows the cello part with a measure number '8' and a first ending bracket, and the piano part with a measure number '8' and a first ending bracket. The sixth system shows the cello part with a measure number '8' and a first ending bracket, and the piano part with a measure number '8' and a first ending bracket. The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings like 'pizz.' and 'f'. The page number '93' is visible in the top right corner.

Sabir Aliyev'in "İnnabı" adlı üçüncü parçasında da , "On Dört" adlı parçasında olduğu gibi Azerbaycan halk dans müziği ezgilerinden kullanılmıştır. Parça, Allegretto(çabukça) temposundadır.

Giriş 4 ölçü piyano solosu ile başlar. Parça, e-moll (mi minör) tonalitesinde yazılmıştır. Parça, üç bölümlü hafif formda yazılmıştır.Parçanın 1. bölümünün müzik materyali tekrar yapı ve varyasyon gelişmeli olarak devam etmelidir.

Melodinin rengini artırmak için anlamlı harmoniler kullanılmıştır. Örneğin 3. ve 5. dereceler aracılığıyla e-moll (mi minör) kapsamında C-dur (Do Majör) tonalitesini belirginleştirmiştir.

Parçada e-moll (mi minör), g –moll (sol minör), Es dur (Mi bemol Majör) ve C-dur (Do Majör) tonalitelerinin karşılaştırılması ile parça oldukça dikkat çeken bir havada sonlandırılır.

İkinci bölümde, piyano partisinin canlılığı hüküm sürmektedir. Piyanoya,1. bölümden viyolonsel partisinin gelişiminin devamı aktarılmış ve böylelikle de, sürekli gelişim önce viyolonsel, sonrasında ise piyano partisinde aralıksız bir biçimde devam etmektedir.

Aynı zamanda, viyolonsel partisinde önce "si",daha sonra "sol" sesleri üzerinde yukarı ve aşağı yönde oktav değişiklikleri görülmektedir. 3. Bölümde, G-dur (Sol Majör), g-moll (Sol minör), d-moll (Re minör) tonalitelerinin değişimleri armonik rengi oluşturur. Parça G-dur(Sol Majör) tonalitesinde sonlandırılır.

Örnek 19: Sabir Aliyev'in viyolonsel ve piyano için yazdığı kitabından
 “İnnabı” isimli parçasının 9./ 24. ölçülerinden bir kesit

7

f

p

cresc.

pizz.

(b) tr

**Örnek 20: Sabir Aliyev'in viyolonsel ve piyano için yazdığı kitabından
"İnnabı" isimli parçasının 25./ 40. ölçülerinden bir kesit**

Sabir Aliyev'in "Ninni" adlı dördüncü parçası Andante temposundadır. A-dur (La Majör) tonalitesinde yazılmıştır. Yedi temel Azerbaycan makamlarından biri olan "Segah", Lad makamının tonalitesi temelinde yazılmıştır. Yapısına göre parça, iki cümleden oluşmaktadır. Cümleler tekrar yapılı ve varyasyon gelişmelidir.

Viyolonsel partisi parçaya eksik ölçü ile başlar. Piyano eşliğinde baştan sona sekizlik ve ikilik notalardan oluşan tema hüküm sürmektedir. Dinamik işaretlere özel dikkat edilmiştir. Tekrar yapıları cümleleri aynı sesle değil, çeşitli ses nüansları elde etmek koşulu ile icra edilmesi tavsiye edilmiştir.

Örnek 21: Sabir Aliyev'in viyolonsel ve piyano için yazdığı kitabından “Ninni” İsimli parçasının 4./ 13. ölçülerinden bir kesit

Sabir Aliyev, "Derbendi" adlı beşinci parçası Moderato temposundadır. Parça, d-moll (re minör) tonalitesinde yazılmıştır. 6/8 ölçüde yazılmıştır. Parça, 6 ölçü piyano girişi ile başlamıştır. Parça, yapısına göre hafif iki bölümlüdür. 2. Bölüm, 1. bölümün bir oktav yukarıda tekrarıdır.

Tema, viyolonsel partisinde sekvens şekilde sunulmuştur. Parçada, d-moll (re minör) dominant 3'lüsünün tersi sesinden başlayarak tonaliteye kadar aşağı yönde sekvens kendini göstermektedir. Parçada, daha sonra sekvensin varyasyonu gösterilmiştir. Gelişme varyasyon üzerinde ilerler ve bir oktav yukarıda viyolonsel partisinde tekrar edilir. Parçanın armonisi, Tonik-subdominant, 6'lı ve 7 'li, Dominant 3'lü ve Dominant 9'lu olarak sürdürülmüştür. 2. Bölümün eşliğinde 6/8'lik ritm ile dans havası daha da güçlenmiştir.

Örnek 22: Sabir Aliyev'in viyolonsel ve piyano için yazdığı kitabından "Derbendi" isimli parçası

ДЭРБЭНДИ 5. ДЭРБЭНДИ 11

The musical score is for a piece titled "ДЭРБЭНДИ" (Derbendi) by Sabir Aliyev, Op. 5. It is a 6/8 time piece in D minor, marked "Moderato". The score is written for Violoncello and Piano. The first system shows the beginning of the piece with a forte (f) dynamic. The second system includes a repeat sign and a first ending marked with a '1' and a '3'. The third system continues the piece with various dynamics and articulations. The score is written in Russian notation with Latin letters for dynamics and articulations.

**Örnek 23: Sabir Aliyev'in viyolonsel ve piyano için yazdığı kitabından
"Derbendi" isimli parçasının devamı**

12

1 4 3 3 4 1 2

f(p) (1)

f(p)

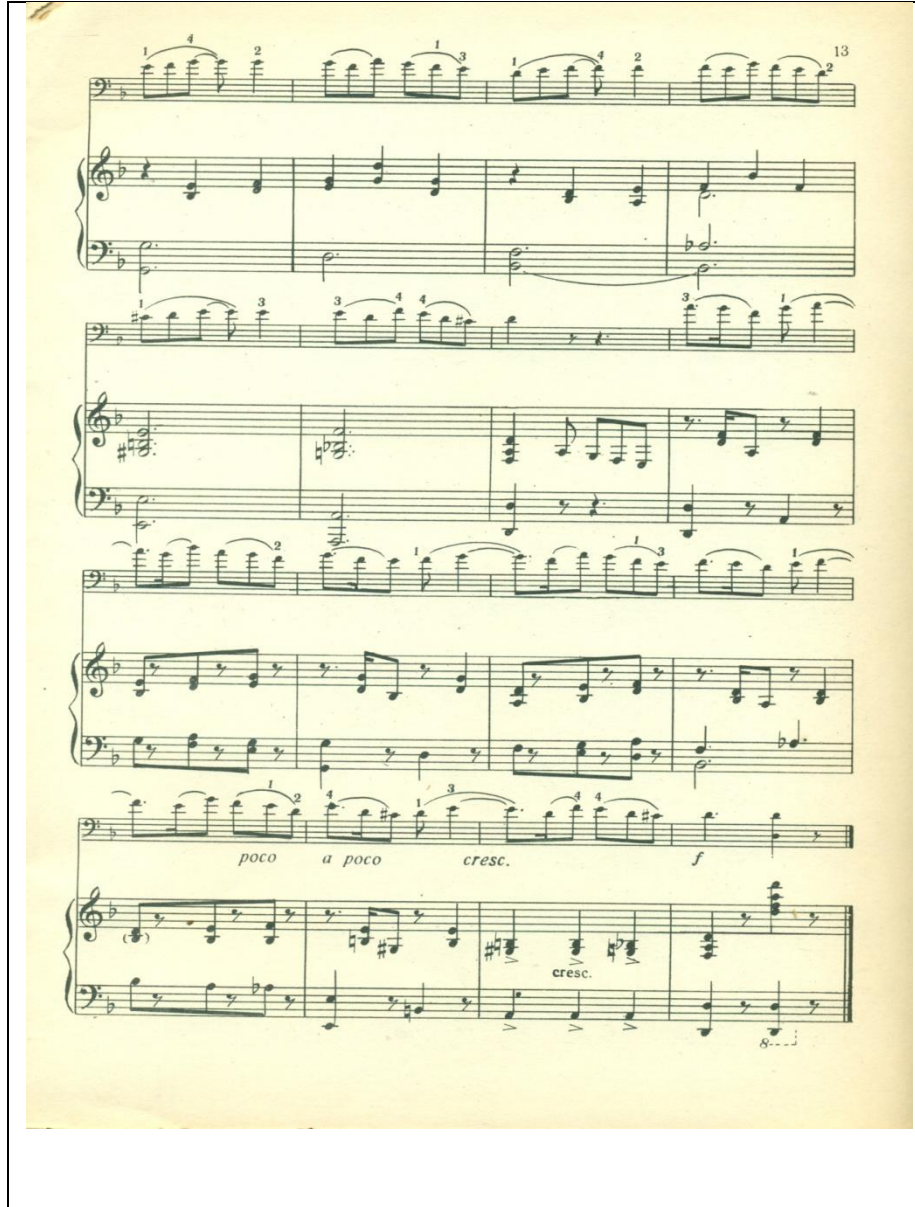
(1)

1 2 1 2 1 2

f

8---

**Örnek 24: Sabir Aliyev'in viyolonsel ve piyano için yazdığı kitabından
"Derbendi" isimli parçasının devamı**

Sabir Aliyev'in "Tavuşum" adlı altıncı parçası, Azerbaycan halk şarkısı üzerine kuruludur (Seni yanasan tavuk aparan). Eser 6/8'lik ölçü sayısındadır. Andante temposunda yazılmıştır . "Segah" makamının tonalitesine dayanmaktadır. Parça, iki ölçü piyano girişi ile başlamıştır. Azerbaycan halk şarkıları için karakteristik olan varyasyonlu gelişme bu parçada da kendini göstermektedir. Piyes yapı itibariyle iki cümleden oluşur ve tekrarlı yapıdadır.

Piyano partisi de oldukça yoğundur. Partide küçük ikili aralıkların rolü oldukça büyüktür. Piyano partisinde olan küçük ikili aralıklar, bir çeşit tavuk gıdacklamasını anımsatmaktadır. Parçanın armonik yapısı, C-dur (Do Majör) Tonik Dominant 3'lüsü ve Es-dur (Mi bemol Majör) tonlarının karşılaştırılması özel bir etki oluşturmuştur.

Örnek 25: Sabir Aliyev'in viyolonsel ve piyano için yazdığı kitabından "Tavuğum" isimli parçası

14

ТОУУҒУМ 6. КУРОЧКА

Andante

f *dim.* *mp*

f(p) *f(p)* *f* *dim.*

**Örnek 26: Sabir Aliyev'in viyolonsel ve piyano için yazdığı kitabından
"Tavuğum" isimli parçasının devamı**

15

f

mf

pizz.

poco *a poco* *dim.*

Sabir Aliyev 'in "Irak-Gerayi" adlı yedinci parçası adından da anlaşılacağı gibi, aynı isimli "Irak-Gerayi" reng müziği temelinde kurulmuştur. Reng, Azerbaycan halk müziğinde deskah biçimli makamların çeşitleri arasında söylenen enstrümantal melodilerdir.

Rengler, düzenli yapıda ve belirgin ritmik formüle sahip olup, serbest yapıdaki makam çeşitleri ile çalışmaktadır. Bu özellikte bu parçada görülmektedir. Bazı rengler, melodik özelliklerine göre makam çeşitlerini birbiri ile ilişkilendirir. Reng, ayrıca şarkıcının nefesini ayarlamak için olanak sağlar.

Makamların her bir bölümüne uygun çoklu geleneksel Rengler vardır. Rengler, müzik içeriği ve biçimi (fıkra formu, iki bölümlü biçim vb.) itibarıyla bir bütün olup, karakter olarak şarkı, dans tonu ve marşlara yakındır.

Bu özellik de Sabir Aliyev'in bu eserinde görülmektedir. Eser, Allegro temposundadır ve G-dur (Sol Majör) tonalitesinde yazılmıştır. 2/4 ölçü sayısındadır. Viyolonsel partisinde temel müzik fikri tekrar yapı ve sekvansli gelişim üzerine kuruludur.

Sekvens aşağıya yönelmiştir. Piyano eşliğinde oldukça dolgun materyal kendini göstermektedir. Materyalin temelini sekizlik ve onaltılık notalar oluşturmaktadır. Parçanın sonlandırılması oldukça ilginçtir. Eserin armonik yapısı, 7. derecenin eksilmiş Dominant 7'lisine çözümü ve aynı zamanda A-dur (La Majör) tonalitesine yönelmesi oldukça dikkat çekici niteliktedir.

Örnek 27: Sabir Aliyev'in viyolonsel ve piyano için yazdığı kitabından
 “Irak-Gerayi” isimli parçası

16 ИРАГ - ГЭРАИ(РЭНК) 7. ИРАК - ГЭРАИ(РЯНГ)

The musical score is for a piece titled "ИРАГ - ГЭРАИ(РЭНК)" and "7. ИРАК - ГЭРАИ(РЯНГ)". It is in 2/4 time, key of D major (indicated by two sharps), and marked "Allegro". The score is written for a cello and piano. The cello part is on the top staff, and the piano part is on the bottom two staves (right and left hands). The score includes dynamic markings such as *f* (forte) and *p* (piano). The score is written in Cyrillic script.

**Örnek 28: Sabir Aliyev'in viyolonsel ve piyano için yazdığı kitabından
"Irak-Gerayi" isimli parçasının devamı**

17

The musical score is written for cello and piano. It features a key signature of one sharp (F#) and a 2/4 time signature. The music is arranged in three systems, each with a cello staff and a piano grand staff (treble and bass clefs). The first system shows the cello playing a simple melody while the piano provides harmonic support with chords and moving lines. The second system introduces a piano solo section marked with 'p' and 'f' dynamics. The third system continues the piano solo with more complex figures and includes a repeat sign with first and second endings. The page number '17' is in the top right corner.

Eserin analizinden anlaşıldığı gibi, 20. yüzyılın 1970 yılında Azerbaycan'ın büyük viyolonsel sanatçısı Prof. Sabir Aliyev tarafından viyolonsel için yazılmış parçalardan oluşan kitabın oluşturulması viyolonsel repertuarının sanatsal eserlerle zenginleşmesine neden olmuştur. O'nun pedagojisi pratik görevlere maksimum derecede yakın ve etkin metodik bakış açısı deney yoluyla kanıtlanmıştır.

Günümüzde, hem pedagojik hem de icracılık yönünden mütevazı derin ve klasik formda viyolonselin doğasına uygun anlatılan melodik ve virtüöz tekniğe sahip olan bu kitabın rolü oldukça önemlidir. Öğrenciler için sanat yönünden oldukça önemli bir etkisi olup, dolgun materyal üzerinde kurulan Sabir Aliyev'in viyolonsel ve piyano için yazdığı yedi parçadan oluşan kitap, yüksek sanatsal önemini bugüne kadar kaybetmemiş ve modern viyolonsel ustalarının repertuarına kalıcı olarak dâhil edilmiştir.

Azerbaycan'da, Avrupa enstrümanlarının yaygınlaşması ve enstrümantal müziğin gelişiminde halk müzik ezgilerinin notaya geçirilmesinin özel bir rolü vardır. Sabir Aliyev' in bu kitabında bu tür geçirilmelere ve aranjmanlara yer verilmiştir. Müzikte aranjman, bir enstrüman için yazılmış eserin, başka bir enstrüman için düzenlenmesine denir.

Sabir Aliyev'in bu kitabı, Azerbaycan halk müziği üzerine kurulmuş belli parçalardan oluşan küçük biçimli çalışma olarak, hem icracıya, hem de dinleyiciler arasında geniş popülerlik kazanmıştır. Özel olarak belirtmek gerekirse; Sabir Aliyev'in kitabında Azerbaycan halk müziğinin makamları geniş bir şekilde kullanılmıştır. Sabir Aliyev, kitapta "Rast" ve "Segah" makamlarının tonalitesini daha çok tercih etmiştir. Kitapta bütün olarak, Renglerin kullanımı amaçlandığı düşünülebilir. Kitaptaki tüm müzik parçalarının melodik yapısı samimi ve dikkat çekicidir.

Genel görünümünde parçalar duygusal ruh hali izlenimi vermektedir. Her bir eserin icrası sırasında, viyolonselın arşesinin hareketinin düzgün dağıtımı üzerinde durmak gerekir.

Aynı zamanda, parçalarda rastlanan karakteristik Azerbaycan halk müziği ritminin icrasının net çalınmasını da vurgulamak gerekir. Örneğin; 6/8 ritminin gerekli keskinliğini düzgün gösterilmesi tavsiye edilmiştir. Eserin piyano partisinden bahsetmek gerekirs, piyano sadece eşlik rolünde değil aynı zamanda serbest müzik karakterini oluşturmaktadır.

Bunu, piyanoda geçen gösterişli ritim, materyal ve armoninin düzenli olarak gösterilmesi kanıtlamaktadır. Eserde melodi itibariyle, piyano viyolonsel partisini taklit etmektedir. Bununla da beraber, iki enstrüman arasında düet olduğu görülmektedir. Viyolonsel partisinde başlanan müzik teması, piyano partisinde devam etmiş ve geliştirilmiştir. Viyolonsel partisinde uyumlu, zarif doku, zengin tını ve çeşitli ştriklerden ustaca kullanılmıştır.

Viyolonsel icracısı, parçaları icra ederken her zaman aynı tür icra ile tatmin olmamalıdır. İcracı parçaların temiz bir entonasyonda çalınmasına ve dinamiğine özel önem vermelidir. Buna çalışmalar sırasında çeşitli ştriklerin kullanılması ile ulaşılabilir. Yukarı ve aşağı seslerin her birinin ayrı ayrı öğrenilmesi sürecinde buna ulaşmak gözlenebilir. Hem sağ hem de sol elin hareketinin uyumu önemli bir faktördür.

Viyolonsel partisinde arşenin düzgün kullanımı oldukça önemlidir. Arşe hareketlerinin uyumlu yönetilmesi, viyolonselın ses bütünlüğü açısından büyük rol oynamaktadır. Öyle ki arşenin düzgün bölüştürülmesi ve gereksiz arşe itişlerinin giderilmesine yardımcı olur.

Vibrato ile ilgili önemli bir noktaya değinmek gerekirse; genel olarak öğrenciler arasında lirik parçaların icrası sırasında "gecikmiş" yani icradan sonra başlayan vibratoya rastlanır. Bunun sonucunda icrada ses boşlukları oluşabilir. Bu yanlış bir tekniktir. Çünkü böyle bir durum öğrenciler arasında kısa sürede teknik olarak oturur ve başlıca eksikliklerden biri haline dönüşür. Bu yüzden de icraya başlamadan önce notanın daha fazla titreşim olunmasını kontrol etmek gerekir.

Sabir Aliyev'in çok renkli, ilginç ve kitabın içinde birleşen parçalar ise çok çeşitlidir. Parçaların her birinde Azerbaycan halk müziği ezgilerine yaratıcı biçimde yaklaşmış ve çeşitlilik gözlenmiştir. Parçalarda bir diğer önemli nokta; kitapta Batı Avrupa ve Rus klasik geleneklerine dayanarak, Azerbaycan müzik folklorunu, geleneklerini profesyonel müzik ve Azerbaycan kompozisyon ile yoğun ilişki kurulmuştur.

Kitap, konçerto repertuarında, ayrıca öğretim programlarında, küçük kapasiteli parçalara ihtiyaçla alakadar olarak belirmiştir. Sabir Aliyev'in kitabından dolayı bu büyük emeğine, oldukça kıymet gösterilmiştir. Bu parçalarda geniş viyolonsel materyali, ştrikler, çalgı üzerinde parmakların nasıl kullanılacağını gösteren işaretler vb. gibi yöntemler uygulanmıştır. Bu parçalar, ayrıca eğitimin ve konçerto icracılık kültürünün gelişmesine yol açmıştır.

Viyolonselin teknik olanaklarına ve tınısına derinden bilen Sabir Aliyev, büyük ustalıkla kendi kitabında viyolonselin melodik doğasını, teknik özelliklerini sergilemiştir. O'nun viyolonsel ve piyano için çalışıp hazırladığı parçalarında, viyolonselin icra imkânlarını net bir şekilde göstermiş ve viyolonselin özgü noktalarını, ştrihlerin teknik özelliklerini vurgulamıştır. Parçalar, dans, şarkı ve lirik karakterleri ile dikkat çekmektedir. Eserlerinin temel özelliklerinden biri de ritmik yapısıdır. Sabir Aliyev, Azerbaycan halk danslarının karakteri olan ritim özelliklerini bu kitapta uygulamıştır.

BÖLÜM IV

SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Azerbaycan Cumhuriyeti’nde müzik ve icracılık kültürünün oluşumunda yaylı çalgılar ailesinden olan viyolonselin rolü ve yeri çok büyüktür. Batı Avrupa ve Rus kültürünün zemininde oluşan ve evriminin gelişimini tamamlayan viyolonsel sanatı günümüzde daha da gelişmektedir.

Azerbaycan Cumhuriyeti’nde yeni sanatçılardan oluşan bir nesil yetişmektedir. Viyolonsel için besteciler oldukça zor, ilginç ve bir o kadar da renkli eserler bestelemiştir. Bütün bunların hepsi viyolonsele olan ilgiden ve ona verilen değerden kaynaklanmaktadır.

Azerbaycan’da enstrümantal müziğin çok gelişmesi ile ilgili olarak bestecilerin oda müziği tarzı alanında yaratıcılıkları oldukça yoğunlaşmıştır. 20. yüzyılda Gara Garayev, Cevdet Hacıyev’in ünlü yaylı kuartetleri yazmalarının yanı sıra, onların ardından Hayyam Mirzazade, Arif Melikov, Musa Mirzayev, Oktay Zülfügarov ve diğer besteciler oda müziğine alanında eserler besteleyerek, bu tarzı daha da geliştirmişlerdir.

Tofik Bakıhanov, Hayyam Mirzazade, Arif Melikov, Musa Mirzayev’in yaylı kuartetleri, ve Oktay Zülfügarov’un trioları, F. Alizade, Cavanşir Guliyev, Eşref Abbasov, Oktay Zülfügarov, Süleyman Aliskerov, D. Kerimova, A. Azizli, N. Aliverdibeyov ve Tofik Bakıhanov’un viyolonsel için solo, sonat ve konçertoları ve ayrıca oda müziği eserleri Azerbaycan müzik sanatının en önemli eserleri arasındadırlar. Azerbaycan Cumhuriyeti viyolonsel sanatının en önemli ve viyolonselin ilk tanıtılması ve icrasında, Azerbaycan müzik sanatının önemli mirasları arasında, Sovyet Birliği’nin Halk Sanatçısı viyolonsel ustası Prof. Sabir Aliyev, Azerbaycan

tarihinde viyolonsel için yazılmış ilk konçerto ve sonatların ilk icrasını gerçekleştirmiş ve Azerbaycan Devlet Konservatuarı'nda viyolonsel alanında ilk temel taşları oturatarak ismini viyolonsel tarihine kazımıştır.

Viyolonsel için birçok çeşitli makaleler, denemeler yazılmıştır. Bu yazıları yazan değerli sanat bilimciler arasında, Elmira Abbasova, Zemfira Gafarova, Tamila Abdullayeva, Leyla Abdullayeva, Sabir Kerimov, Rena Safaralibeyova, Aida Hüseyinova, Seyla Heydarova'nın; büyük viyolonsel sanatçıları Leopold ve Mstislav Rostropoviç'ler ve diğer viyolonsel için büyük eserler bestelemiş ünlü besteciler hakkında ve ünlü viyolonsel sanatçıları hakkında, bu araştırmaya faydalı olan bir çok yazıyı oluşturarak viyolonselin önemini bir kez daha vurgulamışlardır.

Ayrıca önemli bir hususu belirtmek gerekirse ünlü viyolonsel sanatçısı Eldar İskenderov'un da viyolonsel için yazdığı birçok makale ve kendisinin oluşturduğu yedi makamdan oluşan solo viyolonsel için kitabı ve diğer çalışmaları viyolonsel sanatında önemli bir yer tutmaktadır.

Bu araştırmanın sonucu olarak, Azerbaycan müzik kültüründe viyolonselin öneminin çok büyük olması, bestelenen eserler ve Azerbaycan Cumhuriyeti içerisinde düzenlenen yarışma ve konserlerden anlaşılmakta olup, viyolonselin Azerbaycan müziğindeki rolünü açık bir şekilde göstermektedir. 21. yüzyılda viyolonsel sanatının, Azerbaycan Cumhuriyeti'nde daha da güçlenip yeşereceği ve gelecek nesiller tarafından geliştirileceği görülmektedir.

KAYNAKÇA

Abbasova ,E. (1961). *Yaratıcı Gençlik, Tofik Bakihanov*, Azerbaycan Konservatuarı Yayınları, Bakü.

Aktüze, İrkin. (2003). *Müziği Anlamak Ansiklopedik Müzik Sözlüğü*, Pan Yayıncılık, İstanbul.

Aliyeva,F.(2000). “*F.Alizade’nin İpekyolu*” , The Village Voice Yayınları.

Aliyeva, H.(2006). *T.Bakihanov Müzik Düşünceleri*, Bilim Yayınları, Bakü

Aliyeva,M.(2007). *F. Alizade "Uyan" Viyolonsel için solo*, Müzik dünyası Yayınları.

Aliyeva, N. (1968). *Azerbaycan Müziğinde Çoksesliliğin Öğeleri Hakkında*, Azerbaycan Sanatı Yayınları, Bakü.

Alizade, F.(2002). “*Müzik Güzellik Gerektirir*” ,(M. Kareva röportajı) , Müzik Akademisi Yayınları.

Anonim, Azeri müzik Derlemesi.(1961). *Azerbaycan'da Müzik Eğitimi*, Muzgiz Yayınları, Moskova.

Çalışır, Feridun. (1996). *Müzik Dili Sözlüğü*, Evrensel Müzik Evi Yayınları, Ankara.

Garaqızı , U.(2001). *Besteci Ömrü*,Ekspres Gazetesi.

Gasimova,S. , Abdullayeva, Z.(2011) *Azerbaycan müzik Edebiyatı II*, (Ders Kitabı), "Bilim ve eğitim Yayınları", Bakü.

Guliyev, T.(1971). *Yaylı çalgılar için Azerbaycan Oda ve Enstrümantal Konser Müziği*, Bakü.

Guliyev,C.(2000). *Yo-Yo Ma* ,Müzik Dünyası Dergisi.

Guliyev,R.(2000). *Geçmişimizden Geleceğimize Eserlerini Yönelten Besteci*, Azerbaycan.

Hacıbeyov, Üzeyir.(1972). *Azerbaycan Devlet Konservatuarı*, Azərneşr Yayınları, Bakü.

Hacıbeyov,S.(1969). "*Büyük Müzik Bayramı*", "Bakü Gazetesi".

Hacıbeyov,Üzeyir.(1970). *Topluluğun Doğumu*, Bakü İşçisi Gazetesi.

Hasanova,C.(2003). *Tofik Bakıhanov - 70 , Tofik Bakıhanov Portresinden Çizgiler*, ADPU Matbası, Bakü.

Haydarov Ş.(2007). *L.V.Rostropoviç'in Hayatından Yeni Sayfalar* ,Müzik Dünyası Yayınları, 1914-1916.

Hüseynova,A. *F. Alizade'nin Yaratıcılığının Estetik ve Üslup Alanı*, Müzik Dünyası Yayınları,Bakü.

İsgandarov,E. Asadullayev,A.(2011). *Solo Viyolonsel için İşleme* ,Ders Kitabı, 7 Klasik Azerbaycan Makamı, Elm ve Tahsil Yayınları, Bakü.

İsgandarov, Eldar. (2000). *Mstislav Rostropoviç'le Geçen Unutulmaz Günler*
Müzik Dünyası Yayınları

Kazımov, N. (2009). *Asaf Zeynalli*, Bilim ve Eğitim Ders Kaynağı, Bakü.

Mahmudova, G. (2005). *Üzeyir Hacıbeyov'un "Aşıqsayağı" Eserinde Ostinato Prensipleri*, Müzik Dünyası Yayınları.

Mammadova, R. (2003). *Azerbaycan Makamı*, Bilim Yayınları, Bakü.

Rostropovich, M. (1966). *Ustalığın Yükselişi*, Viyolonsel Yarışmasının Sonuçları, Müzikal Hayat Dergisi.

Sadıhzade, G. (2000). İsa Mesih Yılında Bliss Gazetesi.

Safran, D. (1969). *Yetenek, Sanat, İlham*, Azerbaycan Gençlik Gazetesi.

Say, Ahmet. (2002). *Müzik Sözlüğü*, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara.

Say, Ahmet. (2005). *Müzik Ansiklopedisi*, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, 1. Cilt, Ankara.

Sözer, Vural. (1996). *Müzik Ansiklopedik Sözlük*, Remzi Kitabevi, Geliştirilmiş Dördüncü Basım, İstanbul .

Taktakishvili, O. (1965). *Dostluk ve Sanat Bayramı*, Doğu Şafağı Gazetesi.

Vurgun, Samed. G. Dubinsky . *Benim Ülkemin Eski Doğu Kapısı*, Kronos Kuartet, F. Alizade'nin Makam Sayağı, Program notları.

EKLER

EK-1

**AZERBAIJAN BESTECİLERİNİN VİYOLONSEL İÇİN
YAZDIĞI BAZI ESERLER VE BU ESERLERİ İCRA EDEN
VİYOLONSEL SANATÇILARI**

- Ü.Hacıbeyli (1885-1948)-“Arşın Mal Alan” Operası’nı 1913 yılında yazmıştır. Eldar İskenderov, bu operadan “Gülçehre’nin Nalesi”ni viyolonsel için aranjmanını yapmış ve kendisi ilk icrasını seslendirmiştir.
- Ü.Hacıbeyli “Köroğlu” Operasını 1936 yılında yazmıştır. Besteci B.Zeydman, “Köroğlu” Operası’ndan “Nigar’ın Aryası’nın 1940 yılında viyolonsel için varyasyonlarını yazmıştır. Bu varyasyonların viyolonsel için viyolonsel sanatçısı ve öğretmeni V.Anşeleviç, aranjmanını yapmıştır.Eseri ilk icrasını da V.Anşeleviç gerçekleştirmiştir.Eserin Azerbaycan Devlet Televizyon ve Radyosu’nda ilk kaydını 1951 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti’nin Halk Sanatçısı,viyolonselci S.Aliyev ve Piyanist E.Aliyeva gerçekleştirmiştir.
- M.Magomayev (1885-1937)-1916 yılında “Şah İsmail” Operası’nı yazmıştır. Besteci/Viyolonselci A.Ş.Şvarts bu operanın temalarını esas alarak viyolonsel için “Fantezi”yi aranjman yapmıştır. Bu eserin ilk icrası kendisine aittir.Bu eseri icra eden diğer Azerbaycan’ın ünlü viyolonsel sanatçıları, İ.Turiç,S.Aliyev,F.Gülüzade,K.Paşazade’dir.
- A.Badalbeyli (1907-1976)-“Kız Kalesi” baletini 1940 yılında yazmıştır. Besteci/Viyolonselci A.S.Şvarts, bu balenin temalarını esas alarak, viyolonsel için “Prelüd ve Dans”ı aranjman yapmıştır.İlk icrasını kendisi gerçekleştirmiştir.Daha sonra İ.Turiç,S.Aliyev, ve E.İskenderov eserin icralarını gerçekleştirmişlerdir.

- Gara Garayev (1918-1982)- Alban halk ezgilerini esas alarak, keman ve piyano için 1949 yılında “Alban Melodiya”sı eserini yazmıştır. Daha sonra besteci 1952 yılında bu melodiyadan istifade ederek senfoni orkestra için “Alban Rapsodiyası”nı yazmıştır. Bu eseri temel olarak E.İskenderov viyolonsel için aranjman yapmıştır.
- A.Rzayev (1930)- 1973 yılında “Düşünce” eserini yazmıştır.Bu eserin ilk icracıları Rasim Abdullayev,Yuri Abdullayev ve daha sonra Eldar İskenderov tarafından gerçekleştirilmiştir.
- S.İbrahimova (1939)-“Azizlerimin Hatırasına” isimli peşpeşe viyolonsel için parçaları 2005 yılında yazmıştır. İlk icrası 2005 yılında Eldar İskenderov tarafından yapılmıştır.
- Besteci Süleyman Aleskerov tarafından viyolonsel ,piyano ve senfoni orkestrası için konçerto yazılmıştır.Eserin ilk icracıları S.Aliyev (viyolonsel) ve E.Aliyeva (piyano) olmuştur.
- Besteci B.Zeydman tarafından viyolonsel için konçerto yazılmıştır. Eserin ilk icrası ,V.Anşeleviç tarafından yapılmıştır.
- Besteci O.Zülfügarov , viyolonsel ve senfoni orkestrası için 1 No’lu ve 2 No’lu konçertoyu bestelemiştir.2 No’lu konçertonun ilk icrasını Azerbaycan viyolonsel sanatçısı E.İskenderov gerçekleştirmiştir.
- Besteci İ.Hacibeyov, keman, viyolonsel ve senfoni orkestrası için konçerto yazmıştır.
- Besteci V.Adıgüzelov, viyolonsel ve senfoni orkestrası için konçerto bestelemiştir. İlk icrasını Eldar İskenderov yapmıştır.

- Besteci M.İsrafilzade, dört viyolonsel için kuartet yazmıştır ve viyolonsel için eserler bestelemiştir.
- Besteci B.Yermolayev, viyolonsel ve senfoni orkestra için konçerto yazmıştır. Ayrıca viyolonsel için sonat bestelemiştir.
- Besteci F.Amirov, viyolonsel ve piyano için “Poem Monolog” ve “elegie” yi bestelemiştir.
- Besteci A.Alizade, viyolonsel için “Poem” yazmıştır.
- Besteci M.Ahmedov, viyolonsel için “Poem” bestelemiştir.
- Besteci A.Azizli, viyolonsel için parça yazmıştır.